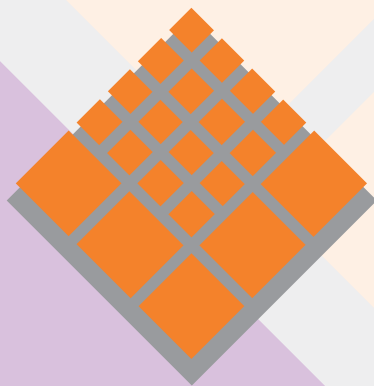

**Jornades “ Els Temps”
i l’organització de l’horari
i calendari escolar**
Febrer, març, abril 2004

Consell Escolar Municipal
Consells Escolars Municipals de Districte

Index

	Pàgina
Presentació	9
La reorganització dels temps. Una necessitat laboral, familiar i personal	
Teresa Torns	12
Polítiques de conciliació, ocupació i família. El debat a Europa	
Cristina Brullet	22
La reorganització dels temps. El punt de vista dels agents socials, econòmics i institucionals	
Taula rodona	37
Propostes d'intervenció per a la conciliació d'horaris familiars, escolars i laborals	
Salvador Cardús	60
El punt de vista de la comunitat educativa	
Audiovisual	68
El punt de vista de l'administració educativa	
Ramon Simón	72, 78 i 88
El punt de vista de l'administració local	
Marina Subirats	73, 76, 78 i 89

Aquest document recull la transcripció de les ponències, comunicacions i intervencions de les Jornades “Els Temps” i l’horari i el calendari escolar” organitzades pel Consell Escolar Municipal de Barcelona

Les jornades es van celebrar durant els mesos de febrer, març i abril de 2004 amb participació de membres dels Consells Escolars Municipals de Districte i de Barcelona.

L’objectiu d’aquesta publicació es donar a conèixer a la comunitat educativa el contingut de les jornades i aportar diferents punts de vista en el que significa avui un debat complex sobre la reorganització del calendari l’horari escolar.

Jornades-Cicle de Conferències

“Els Temps” i l’organització de l’horari i el calendari escolar”

Dijous, 12 de febrer de 2004, Sala d’Actes del Museu Picasso

La reorganització dels temps. Una necessitat laboral, familiar i personal

Sra. Teresa Torns,

Professora del Departament de Sociologia,

Universitat Autònoma Barcelona

Polítiques de conciliació, ocupació i família. El debat a Europa

Sra. Cristina Brullet,

Professora del Departament de Sociologia de la Família,

Universitat Autònoma Barcelona

Presentació

A càrrec de la Sra. Marina Subirats, presidenta del Consell Escolar Municipal de Barcelona, i de representants de la Comissió de Normes i Serveis Educatius del Consell Escolar Municipal de Barcelona

Presentació

Sra. Marina Subirats, presidenta del Consell Escolar Municipal de Barcelona

Bona tarda a tothom. Voldria donar-vos la benvinguda i agrair-vos que esteu aquí acompanyant-nos en la primera sessió de les Jornades i del Cicle de Conferències sobre “Els Temps i l’organització de l’horari i el calendari escolar”, un tema que és de gran actualitat i de gran importància. Les Jornades s’han organitzat a partir del Consell Escolar Municipal de Barcelona i especialment de la seva Comissió de Normes i Serveis Educatius. La Sra. Lola Abelló, que en forma part, ara ens explicarà els objectius d’aquestes Jornades.

Sra. Lola Abelló, membre de la Comissió de Normes i Serveis Educatius del Consell Escolar Municipal de Barcelona

La Comissió de Normes i Serveis Educatius va iniciar el treball sobre l’àmbit dels temps durant el curs 2002-2003, arran del debat iniciat en la comunitat educativa sobre la modificació de l’horari i el calendari escolar, que va tenir una forta repercussió social i sobretot mediàtica. La primera constatació de la Comissió de Normes i Serveis Educatius va ser la complexitat i les nombroses implicacions que significa avui un debat sobre la reorganització del calendari i l’horari escolar. La Comissió va elaborar un programa de treball per informar-se’n, per discutir sobre les diferents vessants dels “Temps”. Vull aclarir, en aquest sentit, que parlem de “Temps” perquè temps no és el mateix que horari, i en conseqüència vàrem obrir aquest concepte a tots els temps. D’aquesta manera, va ser presentat el dictamen elaborat pel Consell Escolar de Catalunya i diferents opinions, i es van definir tres temps: el temps laboral, el temps familiar, personal i social i els temps educatius.

Un altre aspecte del treball realitzat per aquesta Comissió ha estat fixar uns criteris de discussió i conceptuals, perquè tots sapiguem de què parlem. Perquè en moltes ocasions quan parlem fem servir aquests termes i cadascú en té un concepte diferent. Per tant, què entenem quan parlem de temps educatius? Quins són, aquests temps? La Comissió també va definir els aspectes sobre els temps a tenir en compte en l’organització del sistema educatiu: l’ensenyament reglat, l’horari lectiu, les activitats complementàries i les activitats extraescolars, l’autonomia de centre, la vinculació amb el territori, els agents educatius i el paper de les Administracions, entre d’altres.

Un cop avançats en aquest sentit, la Comissió de Normes i Serveis Educatius va proposar la celebració d’aquestes Jornades. Quin és l’objectiu de les Jornades? L’objectiu és fer arribar al conjunt de membres dels Consells Escolars Municipals de Districte i del Consell Escolar Municipal de Barcelona elements de reflexió suficients sobre “El temps i l’organització de l’horari i el calendari escolar”, amb l’horitzó de fer aportacions al debat que manté la comunitat educativa. Torno a assenyalar que no només ens referim al calendari i l’horari escolar, sinó a tots els temps, els temps

de vida, que cal diferenciar. La nostra vida té un temps i alhora en té molts, de temps, depenent de què en fem, a què els dediquem.

L'organització de les Jornades es proposa en tres sessions independents però lligades pel fil conductor dels elements que incideixen en les problemàtiques dels temps. En el primer àmbit, que celebrem avui, parlarem dels temps en la seva vessant laboral, familiar i personal, amb dues expertes que tot seguit presentarem. En un segon àmbit parlarem dels temps i els agents socials, i comptarem amb la participació de representants del sector empresarial, sindical, de l'Ajuntament de Barcelona i del Pla Estratègic Metropolità de Barcelona. També es farà la presentació de l'estudi del sociòleg Sr. Salvador Cardús sobre aquest tema. En el tercer àmbit ens centrarem en els temps i els agents educatius i la comunitat escolar. Aquest tercer àmbit se celebrarà el 28 abril, i els ponents seran representants del Consell Escolar de Catalunya, de moviments de renovació pedagògica, de l'Associació de Mestres Rosa Sensat, dels sindicats d'ensenyament, de les federacions de pares i mares, de l'Administració local i de l'Administració Educativa.

Un cop finalitzades aquestes Jornades s'obrirà un procés participatiu entre els Consells Escolars Municipals de Districte i el Consell Escolar Municipal amb l'objectiu d'elaborar un document que reculli les diferents opinions sobre la futura reorganització del calendari i de l'horari escolar, adaptat a les necessitats dels escolars de la nostra ciutat.

Per tant, les Jornades d'avui, i tot el debat que hem anat fent fins ara, és una manera de prendre posició i d'obrir el debat a tots els districtes, a tota la ciutat, per poder-nos posicionar i fer front a un tema que ens neguiteja molt: els nostres temps.

Sra. Marina Subirats, presidenta del Consell Escolar Municipal de Barcelona

Gràcies. Passarem ara a escoltar la Sra. Teresa Torns, que ens parlarà de "La reorganització dels temps. Una necessitat laboral, familiar i personal", i la Sra. Cristina Brullet, que ens parlarà de "Polítiques de conciliació, ocupació i família. El debat a Europa". Us he de dir que em fa molta il·lusió presentar-vos les ponents, perquè a més que són persones que han treballat moltíssim sobre aquest tema, i per això estan aquí, són companyes amb qui he compartit molts anys de feina en el Departament de Sociologia de la Universitat Autònoma de Barcelona. Ambdues són Doctores en Sociologia i Professores del Departament de Sociologia de la Universitat Autònoma de Barcelona, i fa molt anys que vàrem començar a treballar en temes relatius a la situació de les dones i també sobre "Els Temps", perquè efectivament enteníem que aquesta qüestió està profundament relacionada amb la situació de les dones, a què dediquem la nostra vida, i quins són els conflictes a què fem front. I una manera de llegir-los és a través del "Temps". Així que, tot i que des d'una perspectiva diferent perquè en aquest moment joestic a l'Ajuntament i no puc fer recerca amb elles, avui m'agrada molt poder-vos-les presentar.

La Teresa Torns ha treballat sobretot aspectes relatius a les dones i la situació laboral. És, de fet, una

de les persones que més ha treballat aquests temes a Catalunya, des de fa anys, i té una llarguíssima trajectòria de reflexió, de recerca i de publicacions sobre aquestes qüestions, sobre els elements que configuren el debat de la situació de les dones i els aspectes laborals, que òbviament inclouen una vessant relativa als temps.

La Cristina Brullet també ha treballat sobre aspectes relatius a la situació de les dones, potser més des d'una vessant centrada en la família, la infància, etc. Té moltes publicacions sobre aquestes qüestions i és una de les persones més reconegudes avui a Catalunya sobre aquesta temàtica.

Per tant, els agraeixo molt que hagin volgut estar aquí avui i parlar-nos d'aquesta qüestió, perquè penso que són dues persones especialment qualificades per fer-ho.

Volia acabar subratllant la importància que té avui en dia la qüestió del temps. Com sempre, l'espai i el temps segueixen sent, com va dir un filòsof, els aprioris on s'inscriu la nostra vida. Tot i que sembli una afirmació molt abstracta, al cap dels anys et vas adonant que és molt certa. Moltes de les dominacions i molts dels conflictes que continuem vivint s'inscriuen en uns determinats usos de l'espai i el temps. I a través d'aquests conflictes podem llegir quines són les prioritats socials, quins són els grups socials que tenen més poder, quins tenen més dificultats per accedir a la satisfacció de les seves necessitats, i tantes altres coses.

Avui estem, indubtablement, en una situació molt complicada que experimentem, per exemple, en la nostra vida privada. En una societat tan canviant, en la qual s'han produït desequilibris profunds entre la vida laboral i privada, entre l'esfera pública i l'esfera privada, moltes persones vivim amb angoixa la insuficiència de temps. Això vol dir que no tenim la vida suficientment ben resolta en la quotidianitat, i que això ens impedeix dedicar a cada cosa el temps i l'energia que necessita. Vol dir que els requeriments a què fem front són excessius, o estan mal ordenats, i es tradueixen en un conflicte de temps. És aquella frase de "no tinc temps" que diem molt freqüentment.

La problemàtica del temps té repercussió en tot, i també en l'escola i en l'educació dels més petits, en tot un conjunt de fets que són els que volem treballar a través d'aquest cicle, perquè efectivament és un tema molt complicat.

En aquest sentit, crec que estem davant d'una qüestió molt important, que entre tots i totes hem de tractar de resoldre d'una manera diferent a com ho fem ara. Ben segur que aquestes jornades ens donaran elements per fer-ho.

Gràcies.

La reorganització dels temps. Una necessitat laboral, familiar i personal

Sra. Teresa Torns, Professora del Departament de Sociologia de la Universitat Autònoma de Barcelona

Bona tarda i gràcies a Marina Subirats, a la Sra. Carme Turró, al Consell Escolar Municipal de Barcelona i als Consells Escolars Municipals de Districte per haver-me convidat a compartir les reflexions que habitualment faig en un àmbit més reduït amb tots els assistents, i a fer-ho, a més, en una sala i en un espai tan magnífic com aquest, i al costat de persones amb qui he compartit molt bones estones. Espero que aquesta també ho sigui.

Quan vaig començar a pensar en el temps, em vaig preguntar què passava, per què les dones no treballaven igual que els homes. Buscant una resposta a aquesta pregunta, vaig trobar que una dimensió interessant per analitzar-ho era fixar-me en un element, el temps, que com explicaré més tard podríem tractar com una dimensió desconeguda o, si més no, com una dimensió que vivim com a desconeguda.

He preparat una presentació amb tecnologia audiovisual basada en un primer esquema que ha de servir per sistematitzar, per ordenar el discurs que vull compartir amb vostès. En realitat, per emmarcar la qüestió del temps, hem de parlar de la societat del benestar, i en especial de la societat del benestar material, com aquesta en què vivim. Vull remarcar, en aquest sentit, que és molt diferent parlar de benestar material que parlar de si realment vivim en una societat de benestar. El temps ens permet visualitzar, precisament, que aquest benestar no és tant com ens pensem, i tenir en compte la importància del temps ens permetrà repensar aquestes societats, fent que el benestar pugui ser un benestar quotidià i no només material.

D'aquesta manera, he dividit la meva contribució en dues parts. En la primera part faré uns breus aclariments conceptuals, per clarificar els termes dels quals parlaré. En la segona part, que és més agosarada, però que penso que els pot interessar més per obrir nous horitzons sobre aquestes qüestions, consistirà a pensar propostes d'actuació. Aquestes propostes poden passar, com veiem darrerament en els mitjans de comunicació, per bastir polítiques de conciliació –i aquí no m'allargaré massa perquè la Cristina Brullet els ampliarà molt més aquesta temàtica– i pel que comencem a anomenar, en els últims temps, polítiques de temps, sempre lligades a la idea d'aprofundir en aquestes societats del Benestar en les quals tenir coses ens du a no tenir temps.

Per aclarir conceptualment, cal que partim d'unes premisses bàsiques. El primer que ens cal recordar és que per molt que el temps s'identifiqui amb la jornada laboral, el temps no és només la jornada laboral. Per molt que la majoria de persones que hem assolit els drets i deures de ciutadania tinguem la vida organitzada, tots nosaltres tenim altres temps que no són precisament el temps de la jornada laboral. És cert que si preguntem sobre el temps a la majoria de persones, la primera resposta seria segurament que el temps és allò que fan durant la seva jornada laboral: treballes de vuit a tres, treballes de nou a cinc, treballes de set a nou... treballes i allò és el teu temps, el temps de treballar. A molts de nosaltres ens ho van ensenyar quan érem petits: treballes per a la vida, el treball és la vida. I això volia dir que tot el temps disponible era per treballar.

Darrera d'aquesta premissa, n'hi ha una altra de molt evident: el treball no és només l'activitat laboral. Per què? Perquè, i ho veurem una mica més tard, el treball és alguna cosa més que tenir ocupa-

ció, feina; és alguna cosa més que l'activitat laboral remunerada.

El temps és, per tant, un temps de vida, més curt o més llarg. El cert, però, és que no sempre tenim present que el temps no és només la jornada de treball, que la vida no és només el treball, i que per tant un horitzó que valgui la pena ser viscut amb benestar pot ser el temps de vida. I és per això que els proposem que pensem en el temps de vida com un horitzó obligat. Especialment perquè, avui en dia, tal com està organitzada la societat en la qual vivim, el cicle laboral de les persones és cada vegada més curt. S'allarga el cicle formatiu i l'entrada en el mercat laboral és cada cop més tardana, i en canvi la jubilació es produeix cada cop més aviat. També entrem i sortim amb facilitat extrema del mercat laboral, quasi contínuament en el cas, per exemple, de les persones joves.

El temps laboral s'escurça a mesura que augmenta el temps de vida: abans un home començava a treballar als 14 anys, als 65 es jubilava, i moltes vegades la jubilació els provocava la mort poc després, d'una manera gairebé immediata. Per posar-los un exemple molt proper, els diré que el meu pare, que té 86 anys i es va jubilar als 72, relativament tard, no tenia la vida pensada per al temps de vida, sinó com a temps de treball (entès com a activitat laboral remunerat, naturalment). Aleshores, tot aquest temps lliure li costa molt d'acceptar.

El temps en clau mercantil

D'aquestes premisses podem derivar algunes primeres reflexions. Podem veure el temps, per exemple, en clau mercantil –de mercat de treball– o, com moltes vegades diem, en clau productivista. Què vol dir això? Que tenim la vida organitzada a l'entorn d'aquest temps de treball. Tot el projecte vital de moltes persones gira sobre aquesta centralitat del temps de treball. Han après, segurament, que havien de tenir una formació mínima –la que fos– per poder treballar –en el que fos– i després retirar-se del mercat de treball. Val a dir que això era el més habitual fins fa molt poc temps, però que ara aquesta realitat s'està fragmentant cada cop més.

Tot i això, en la majoria de casos el temps de vida és, encara, el temps productiu. El temps de treball organitza la vida, és la vida, i marca la centralitat del projecte vital de moltes persones. A més, aquest temps reclama una disponibilitat laboral absoluta. És més, en la nostra societat sembla justament que aquesta sigui la clau de l'èxit: el no tenir temps perquè es té molta feina és la màxima aspiració de moltes persones. Després es poden queixar, però el que continuen volent la majoria de persones és precisament això. Per què? Perquè no tenir temps de treball, tenir temps buit, és un autèntic problema. Mirin el cas de les persones aturades o jubilades: quan tenen un temps de no treball se'ls desfà el projecte personal, o els costa molt d'adaptar-se a aquesta nova manera de viure el temps.

En aquest context, jo voldria recordar-los dues coses: compte a pensar en una vida només amb una disponibilitat laboral absoluta com a clau de l'èxit i compte a pensar que el temps de no treball és només temps d'oci. L'exemple més evident són les dones, per a les quals el temps de no treball en clau mercantil simplement vol dir temps d'un altre treball. En clau mercantil només hi ha

visibilitat per al temps de la jornada laboral, i això comporta, com les dues cares d'una moneda, la invisibilitat dels altres temps, entre els quals el temps del treball domèstic i familiar, que la majoria de dones adultes fan, vulguin o no, estiguin satisfetes o no. Fins fa molt poc temps, de fet, totes les dones feien aquestes feines de la llar, fins el punt que se'ls deia "mestresses de casa". Ara, en canvi, ho fan parcialment, a estones, combinant-s'ho –si tenen feina– amb l'activitat laboral.

El temps domèstic i familiar és un temps buit i sense sentit per a les persones que tenen un projecte i un estil de vida masculí (no només pels homes; també hi ha dones, sobretot joves, que no tenen un temps de treball familiar i domèstic o, que si el tenen, el fan invisible i el menystenen). D'altra banda, cal destacar que aquest temps de vida i treball domèstic i familiar es viu com una quotidianitat, com una continuïtat, i bàsicament afecta les dones de vida adulta, que tenen el que s'anomena una "doble presència" en la vida quotidiana. Per això, recordant unes col·legues italianes, se sol dir que "el temps atrapa les dones". Ara veurem per quina raó.

El temps de treball en clau femenina

El temps, i el temps de treball, també es pot viure en clau femenina. De nou, no només vol dir que el visquin les dones. També hi ha homes que viuen el temps en clau femenina, però generalment estan molt penalitzats i molt mal vistos, perquè s'espera d'ells que facin altres coses, no que dediquin el seu temps a les feines de la llar. Si no, mirin els homes que agafen un permís paternal o d'altra mena per dedicar-se a la casa i veuran com "socialment" no els va gens bé; altra cosa són les satisfaccions personals, d'ordre moral individual, que puguin obtenir.

El que sí és cert és que vàrem aprendre, amb estudis com el que recull el llibre *La Jornada interminable*, de la sociòloga M. Ángeles Duran, que la majoria de dones tenen un continuum que ajunta el treball laboral remunerat i el treball domèstic i familiar –és el que s'anomena la doble presència. No parlem de doble jornada perquè no és tant el que representa començar una feina quan acabes l'altra, sinó la càrrega moral i mental que et suposa la "doble feina", estar a l'aguait de tot, pensar-ho i organitzar-ho tot encara que després no ho materialitzis personalment. Normalment, considerem que d'aquestes qüestions en té cura una dona. L'exemple típic és imaginar un dia de pluja, quan moltes dones pensen en la roba estesa o, si tenen assecadora, en el fet que els fills es mullaran perquè van i venen de l'escola a peu, i truquen a alguna altra persona que els pugui recollir en cotxe. Generalment, i així ho viuen moltes dones, ocorre que a l'home amb qui viuen no se li acostuma a mullar la roba, no acostuma a pensar que els fills es mullaran si plou. No vol dir que els homes no tinguin roba o criatures, ni que no estenguin roba habitualment; vol dir, simplement, que no hi pensen.

Hi ha un altre indicador recurrent en tots els estudis que s'han fet: l'emergència del temps de lliure disposició personal. Què implica? Que les dones reivindiquen temps per elles mateixes. Aquesta vindicació femenina, que sorgeix sempre que es fan estudis sobre els usos desiguals de temps entre els homes i les dones, demostra que uns i altres utilitzen el temps de maneres diferents, tenen una disposició diferent del temps.

El quadre següent mostra aquestes diferències:

Desigualtats homes i dones en l'ús social del temps (minuts/dia)

	Dones	Homes
Treball assalariat	108'	263'
Treball dom/fam.	445'	95'
Total treball	553'	358'

Font: Colectivo IOE (1998)

En el quadre del col·lectiu IOE, un grup que treballa sobretot a Madrid, veiem que el fenomen de la “doble presència” és majoritàriament femení. Aquest fenomen, clarament visible en les xifres, implica que les dones suporten una càrrega total de treball més elevada, que tenen menys temps lliure i que això es posa de manifest sobretot quan s'han de fer càrrec del que anomenem les càrregues rígides de cura de les persones durant tota la seva vida. Una càrrega rígida és aquella que no es pot posposar, que no es pot deixar per a un altre moment –persones malaltes, persones grans o petites. Si tens cura de persones dependents que tenen un horari rígid, aquesta doble presència s'acaba complicant encara més.

La taula de comparació expressa molt bé, en minuts/dia, l'ús desigual del temps per part d'homes i dones. Les dones fan menys treball assalariat i els homes en fan més, però la diferència més significativa és que les dones fan molt més treball domèstic i familiar que els homes. La suma total de treball de la taula ens dona la sorpresa que fa que puguem afirmar que “el treball és masculí, la fatiga femenina”, com deia un dels lemes del Fòrum Mundial de Dones de Beijing de 1995.

D'altra banda, per mesurar l'activitat laboral, l'Enquesta de Població Activa pregunta a homes i dones si comparteixen el treball laboral remunerat amb la feina domèstica. Com expressa el següent quadre, el 88% dels homes, treballin fora de casa, estiguin a l'atur o inactius, no fan treball domèstic. Si mirem les xifres de les dones veurem que entre un 68,9% i un 79,5% sí fan treball domèstic. Òbviament, les dones inactives en fan més, les aturades en fan una mica menys i les treballadores en fan pràcticament el mateix. Vull destacar que no són dades massa antigues: és a dir, que la diferència és manté també en els últims anys.

Realització treball domèstic/familiar

segons activ. laboral i gènere (%)

	Homes			Dones			Total		
	SíTdf	NoTdf	Total	SíTdf	NoTdf	Total	SíTdf	NoTdf	Total
Ocupat.	11,9	88,1	100	68,9	31,1	100	33,0	67,0	100
Parat.	11,3	88,7	100	72,3	27,7	100	47,2	52,8	100
Inactv.	11,5	88,5	100	79,5	20,5	100	55,3	44,7	100
Total	11,7	88,3	100	75,6	24,4	100	44,9	55,1	100

Font: EPA, IV trimestre del 2000. Torns i altres (2002)

El temps: la dimensió desconeguda

Com s'expliquen aquestes xifres? S'expliquen perquè hi ha, com dèiem, una distribució desigual del temps. I encara cal anar amb més compte: aquest quadre no expressa quant temps –quants minuts– dediquen homes i dones a la feina domèstica, sinó que només expressa si en fan o no en fan. Segurament si comptabilitzéssim els minuts de feina domèstica, els percentatges encara s'allunyarien més l'un de l'altre.

Així doncs, és essencial mirar-se aquest quadre pensant, precisament, en el temps. Podem tenir una visió optimista i creure, com deia el cantant, que “els temps estan canviant”. És cert, perquè hem après a mirar el temps d'una altra manera, a valorar-lo. Fins fa molt poc, tot i això, és cert que el temps era la “dimensió desconeguda”.

Què hem oblidat? Una cosa elemental: que el temps és un regulador i ordenador de la vida social i que el calendari, l'horari i el rellotge són convencions humanes que, per tant, es poden canviar. Per posar-los un exemple, fa poc temps vaig veure un reportatge que comparava la vida –i els temps– d'un jove executiu que buscava feina a Holanda i d'un camioner que transportava mercaderies al desert del Sàhara. L'executiu estava tot el dia pendent del rellotge, corrents tota l'estona per no arribar tard enlloc, mentre que el conductor del desert ni en tenia, de rellotge, i en canvi arribava a l'hora a tot arreu. Quan li demanaven com ho aconseguia, explicava que no necessitava cap rellotge: durant el dia, el camió feia ombra i sempre sabia l'hora que era, i durant la nit el guiaven els estels. Sembla clar, doncs, que el rellotge és una convenció humana.

Per empitjorar encara més les coses, hem arribat a pensar que la manera com vivim és natural, quan en realitat no té ni dos-cents anys d'existència. Els diré, en aquest sentit, que quan es van començar a cremar les primeres fàbriques pels volts del 1835, molt poca gent –i molt menys els obrers– tenien rellotge. Per tant, el què ha succeït és que en els últims dos-cents anys s'ha produït, d'alguna manera, una naturalització i una invisibilització del temps.

També hem oblidat que tenim una organització social del temps que és fruit, precisament, de la manera de produir de la indústria i de la vida a ciutat. La vida al camp, encara que hi hagi indústria, té un altre ritme. La industrialització i la vida a la ciutat ha intensificat el ritme de les persones, el ritme de l'ús del temps. Volem fer moltes més coses amb el mateix temps. I la paradoxa és que quant més temps intentem estalviar, quant més intentem racionalitzar-lo, utilitzar-lo, més el convertim en un recurs escàs, i més sentim que no en tenim. La gran paradoxa de la nostra societat és justament que tenim de tot, menys temps. De cops jo dic que aquesta és la paradoxa del consum: tenim, per exemple, les millors cases, molt equipades, però no hi som en tot el dia. Tenim una vida plena de coses i no tenim temps. En aquest sentit, hem de pensar en els països més rics, en les persones més privilegiades quan canvien de feina: no reclamen més diners, sinó una major disponibilitat de temps per a ells mateixos. En la lògica de la nostra societat, el temps és el recurs escàs per excel·lència.

Els diversos estudis desenvolupats també demostren que tenim la vida organitzada a l'entorn de la jornada laboral. En concret, la majoria de la població –que no viu sola– té la vida organitzada a l'en-

torn de la jornada laboral del cap de família, que acostuma a ser masculí. En conseqüència, el temps femení acostuma a ser l'organitzador i mediador dels temps pels altres. Això és justament el que "atrapa" les dones.

Els nous usos socials del temps

Per què podem parlar d'uns nous usos socials del temps? Perquè els temps han canviat molt; ara estem en una societat del Tercer sector, el sector de serveis, i això ha generat una enorme desregularització de la jornada laboral. Per exemple: en aquelles unitats familiars en les què el cap de família treballa en torns rotatius, la mare sovint ha de cobrir totes les seves absències, mediant amb totes les persones dependents.

Alhora, la vida diària s'ha desincronitzat. Es diu que la causa és, i jo hi poso un interrogant, la major participació femenina en el mercat de treball. Això seria cert, en tot cas, per a les dones de classe mitjana, però és evident que les dones de classe treballadora van començar a treballar a les fàbriques ben aviat. Malgrat tot, el que sí és indubtablement cert és que avui en dia tenim menys mestresses de casa. Però tot i que aquesta és una figura que va perdent importància, en canvi hi ha una extensió de la doble presència del treball de les dones fora i dins la llar.

A aquests nous usos socials del temps s'hi afegeix un factor nou: el creixent procés d'envelliment de la població i, en conseqüència, l'increment del temps buit, perquè moltes d'aquestes persones no saben què fer amb aquest temps. És a dir: una altra paradoxa que observem és que hi ha una gran part de la població que té molt poc temps, i que no sap què fer per aconseguir-ne més, i alhora hi ha una altra gran part de població que no sap què fer per passar els dies.

La conciliació

Una de les solucions a tots aquests debats és el que s'anomena "la conciliació de la vida familiar i laboral". En aquesta expressió, al meu parer, falta un element, el tercer eix de la vida: la vida personal, el temps per a un mateix.

Aquesta "conciliació" representa una dificultat enorme, en part perquè ens ha vingut imposada des del poder polític. És a dir: no existia una demanda de conciliació real, sinó que de cop han començat a desenvolupar-se lleis i polítiques de conciliació.

Per tant, la definició de què és la conciliació, i de què s'entén per "conciliació de la vida familiar i laboral", és enormement difícil, per una sèrie de qüestions que els resumiré breument. En primer lloc, perquè la conciliació considera el treball només en sentit laboral, i en canvi no considera que la realitat és que les persones tenim una càrrega total de treball més àmplia: el treball laboral, el treball domèstic i familiar i també el treball cívic que fa funcionar la societat.

D'altra banda, com ja s'ha dit, homes i dones tenen un ús desigual del temps, i una manera d'haver après a ser ciutadà –i ciutadana–, amb unes pautes socioculturals basades en el model “male breadwinner” (literalment, “home que guanya el pa”), el cap de família masculí. Per últim, a l'hora d'abordar la conciliació ens veiem abocats a un conflicte invisible: la divisió sexual del treball dins la llar familiar entre homes i dones, que fa que la doble presència sigui majoritàriament femenina.

D'aquesta situació complexa se'n deriva que el que realment succeeix, per molt que s'intenti conciliar, és un equilibri difícil. Les anàlisi en profunditat mostren una realitat molt distinta a la de la pretesa conciliació. Com diu una sociòloga francesa, el que les dones fem, més que conciliar, és “acumular” (càrrega de treball).

Per tant, ens podem plantejar d'on ha sortit el concepte de conciliació. Ha sorgit, sobretot, de la preocupació per les polítiques familiars, com explicarà Cristina Brullet, però també ha sortit de les polítiques d'inclusió laboral de la Unió Europea. A l'entorn europeu hi ha, en aquests moments, una gran preocupació perquè hi ha una crisi d'ocupació important: no sembla que el sector de serveis pugui donar feina a tothom, les persones joves tenen taxes d'atur elevades, la indústria decreix... És a dir, no es crea ocupació estable, com havia succeït fins fa vint anys, i el compromís és que s'ha d'incrementar l'activitat laboral femenina en un 60%, en tots els països, al 2010. Hores d'ara ja se sap que aquest compromís no es podrà assolir. A Espanya, per exemple, estem frisant el 41% d'ocupació femenina.

Quines polítiques de conciliació?

És en aquest context que les autoritats de tots els països europeus han pensat que per augmentar la taxa laboral femenina cal fer front al problema de la conciliació. Es parteix, de nou, d'una concepció errònia: pensar que la conciliació és només quelcom que afecta a les dones. Per això les polítiques de conciliació tenen els següents continguts bàsics: permisos laborals, per tenir cura de les criatures i gent gran, i Serveis d'Atenció a la Vida Diària (SAD) o, com es diu a França, serveis de proximitat.

Se sol considerar el conjunt d'aquests Serveis d'Atenció Diària la clau de volta del futur de l'Estat del Benestar. Aquests dies, per exemple, la premsa recull que el Síndic de Greuges demana més serveis d'atenció domiciliària per a la gent gran, que són absolutament necessaris. Les col·legues britàniques reclamen aquests serveis perquè els consideren la clau de l'equitat democràtica entre les classes socials, entre els gèneres, entre les diferents generacions i entre les ètnies.

Ara bé: aquests serveis són una necessitat per revisar els drets i deures de ciutadania, però no són una panacea.. Ara per ara, tot i ser imprescindibles, els Serveis d'Atenció Diària representen un sector d'activitat econòmica amb molt baixa qualitat en la seva ocupació, i moltes vegades fins i tot funcionen en l'economia submergida. A més, per ara aquest sector és un “cul-de-sac” femení: en som les principals usuàries –reclamem aquests serveis– i alhora hi treballem. Per tant, aquests serveis han de ser objecte d'un debat intens dins la política de conciliació dels temps de les persones.

Eines i instruments de la conciliació

Alhora, la conciliació té, en l'Estat espanyol, una sèrie d'eines i instruments que s'han desenvolupat, sobretot, en els últims anys. Des de novembre de 1999 disposem, per exemple, d'una Llei de Conciliació que permet a les persones actives tenir permisos diversos. També tenim una proposta de la Generalitat de l'any 2002 i diverses polítiques empresarials, sobretot d'empreses multinacionals, basades en el que aquestes empreses anomenen polítiques de recursos humans "family-friendly". En tercer lloc, tenim l'eina de la negociació col·lectiva.

També tenim altres idees, mesures desenvolupades en diversos estudis, que es poden aplicar en aquest àmbit de la política de conciliació. Jo en mencionaré dos: els projectes de "Temps i Ciutat" i les diverses experiències de "Bancs de Temps" (per exemple, de l'Ajuntament de Barcelona, que és pioner en aquest terreny).

L'any 1990 hi va haver, en aquest àmbit, una proposta pionera a Itàlia: el projecte de "Llei del Temps", que després mai va arribar a aprovar-se com a llei. Aquest llei tenia tres propòsits essencials: regular la jornada laboral, regular el cicle laboral d'acord amb el cicle de vida i regular la vida i el temps de la ciutat. Dels tres objectius, el que més èxit va obtenir va ser el tercer, la regulació del temps de la ciutat. Hi ha una diferència essencial, però, entre Itàlia i Espanya: allà l'alcalde de la ciutat té potestat, competència per regular el temps de la ciutat per llei. Aquí, això no succeeix.

A més d'aquesta idea pionera, a Itàlia van aprovar una altra llei del temps a la ciutat l'any 2000. Se'n diu la "Llei del Temps" o, més popularment, "Llei Turco", perquè la va proposar Lidia Turco, una de les persones que havien impulsat el projecte de llei anterior. Possibilita regular el temps de la ciutat a totes les poblacions de més de 30.000 habitants. Aquesta llei fixa, entre d'altres, permisos laborals, familiars i formatius; també fixa acords per aconseguir una major flexibilitat de l'horari laboral, no només a partir de la lògica empresarial, i estableix disposicions específiques per al suport a la maternitat i a la paternitat. D'altra banda, també fixa el temps de la ciutat, mitjançant plans reguladors i Bancs de Temps.

El cas de Barcelona

A la ciutat comtal es va desenvolupar, durant l'any 2000 i per encàrrec del Consell Econòmic i Social de Barcelona, l'estudi "Temps i Ciutat", que pretenia recollir tota la informació i les actuacions existents fins aquell moment i fer propostes de futur.

L'estudi va mostrar que era possible regular els temps de la ciutat a partir de la creació d'Oficines del Temps i de la creació i aprovació de plans reguladors de l'horari de la ciutat que intentessin coordinar i harmonitzar els horaris ciutadans, orientant els serveis públics envers la ciutadania. Aquí es on podrien incloure's –si hi hagués atribucions per fer-ho– totes les qüestions relatives a la regulació dels horaris escolars. En aquest àmbit, per exemple, hi ha hagut moltes expectatives respecte dels horaris comercials, però aquesta només és –em sembla– una batalla entre grans superfícies i petits

comerços, sense tenir res a veure amb el temps de la ciutat. Però més enllà d'aquest ús, el Pla Regulador proporciona oportunitats reals per a regular els temps de la ciutat.

Per exemple, podria resoldre el problema de desincronització entre els serveis municipals i els horaris laborals de totes les persones, tant a l'Administració municipal com en les empreses de la ciutat. Una altra funció del Pla Regulador podria ser impulsar serveis universals d'atenció i de cura de les persones. La universalització del SAD ha de produir-se en dos sentits: primer, han de ser realment universals –és a dir, arribar a tothom– i han de ser individuals, no tan sols lligades al cap de família –com ho són l'atenció sanitària i el dret a l'ensenyament.

Una actuació municipal: els Bancs de Temps

Una de les possibles accions dels plans reguladors de l'horari de la ciutat podria concretar-se en la creació de Bancs de Temps com els que promou l'Ajuntament de Barcelona des de fa sis anys. Les diverses valoracions que s'han fet els consideren una experiència interessant, però que requereix una promoció de la participació a través d'una pedagogia cívica important, perquè ara com ara no acaben d'engegar. La lògica mercantil és molt forta, i moltes persones no sabem veure la possibilitat d'intercanviar temps per cap altra cosa que no siguin diners. És obvi que en determinats cercles d'amics es pot intercanviar temps per temps per donar-se benestar quotidià, però aquesta no és la lògica real que presideix la nostra societat.

Si finalment entenem què vol dir canviar temps per temps, veurem que és una cosa tan antiga com retornar a allò que tenia de positiu la vida en comunitat (sense idealitzar aquesta, perquè també és clar que la vida en comunitat, sobretot si és petita, té aspectes molt negatius, com és l'enorme control social de les persones). Els bancs de temps poden, des d'aquest punt de vista, constituir-se en importants centres de mediació i intercanvi de recursos (i, per tant, en eines per a augmentar la participació ciutadana en la vida social), amb una dinàmica de funcionament similar a la del sistema bancari però sense ànim de lucre, on el que impera és l'intercanvi de serveis, i no el troc de mercaderies per diners.

Per tant, el que s'intercanvia és el temps utilitzat per les persones en les activitats intercanviades. Ara bé: en les diverses experiències de Bancs de Temps desenvolupades fins ara en la gran ciutat, hem trobat que, d'una banda, les dones no se'n refien i, de l'altra, els homes no "necessiten" res i, per tant, no en són usuaris.

Les polítiques de temps i l'Estat del benestar

En les nostres societats de l'Estat del Benestar, el que es podria plantejar és desenvolupar polítiques de temps per proporcionar més benestar quotidià. Per fer-ho, hauríem de tenir presents tres elements bàsics: la redistribució de la càrrega total de treball entre totes les persones que conviuen en la socie-

tat; la revisió de l'organització social del temps vigent perquè no estigui regida només per la disponibilitat laboral i, i això és el més difícil, el canvi de les pautes i els hàbits socioculturals vigents.

Per a fer-ho, podem bastir diferents propostes alternatives. Una actuació prèvia consistiria a no seguir fent polítiques d'ocupació productivistes, pensant en una disponibilitat laboral absoluta, pensant, per exemple, que els torns de treball són bons, que les jornades laborals han de ser extenses... Què ens cal? Tenir un horitzó. El temps de vida és un horitzó viable, i la sostenibilitat hauria de ser alguna cosa més que un discurs. Alhora, hem de tenir en compte, més en compte que ara, un risc: no augmentar les desigualtats de classe, de gènere i d'ètnia, que són cada cop més complexes. Ben al contrari, l'objectiu comú ha de ser temperar-les, reduir-les.

Una altra proposta alternativa passa per reduir la jornada laboral per tothom de manera sincrònica i quotidiana. No parlo d'una jornada laboral de quatre dies, sinó d'una reducció de la jornada dia per dia, disminuint el nombre d'hores que passem a la feina per tenir temps i espai per als altres temps: per la vida familiar, per la vida dels afectes, per la vida personal.

D'altra banda, per aprofitar realment la idea de la conciliació a què estem abocats, i pensar-la com una conciliació real de la vida personal, familiar i laboral per a tothom, hem d'aconseguir promoure permisos laborals de parentalitat (envers els fills), de filiació (envers els pares, la gent gran que ho requereix), i de lliure disposició individual. Alhora, també hem de desitjar Serveis d'Atenció Diària realment universals i individualitzats i, finalment, jo encara afegiria una altra idea una mica provocadora, dirigida a les persones que tenen una disponibilitat laboral absoluta, en detriment de la seva vida personal, familiar i social. La idea és la penalització social de la disponibilitat laboral absoluta... i molt bon humor.

Moltes gràcies.

Polítiques de conciliació, ocupació i família. El debat a Europa

Sra. Cristina Brullet, Professora del Departament de Sociologia de la Família de la Universitat Autònoma de Barcelona

Bona tarda a tothom. Voldria, en primer lloc, donar les gràcies al Consell Escolar Municipal de Barcelona per haver-me convidat a compartir amb tots els assistents les meves reflexions, que espero puguin resultar-los interessants.

De fet, quan fa uns cinc anys vaig començar a investigar sobre les polítiques familiars a Catalunya, i a Europa, ni la societat catalana ni la major part dels partits polítics del nostre país tenien consciència de la importància d'aquests tipus de polítiques en el desenvolupament de l'Estat del Benestar a Europa. Avui, en canvi, és obvi que s'han incorporat a l'escena política i que formen part de la vida mediàtica i política; fins i tot hi ha grups de pressió o determinades institucions que es manifesten al respecte d'aquestes polítiques, de cops de manera bastant lamentable: recordo, per exemple, com fa cosa d'un any un representant de la Cambra de Comerç de Madrid es va posicionar en contra dels permisos de maternitat, o algunes "opinions" o declaracions de l'Església catòlica sobre les noves regulacions de família.

És evident que sobre aquesta qüestió falta coneixement i debat –per això és important compartir-lo, com avui, amb persones preocupades per la qualitat de vida dels infants, de les famílies i també de l'escola.

Fa cinc anys, quan em vaig aproximar a les polítiques que s'estaven fent a Europa, de seguida vaig poder fer uns primers descobriments. Primer, que hi havia polítiques familiars molt amigables amb les dones, que buscaven facilitar justament l'exercici dels drets de les dones com a mares, però també com a treballadores. Alhora, també hi havia polítiques molt poc amigables envers les dones, polítiques que més aviat tendien a reforçar sempre la posició subordinada de les dones a la llar, a la família i al marit, i que, per tant, sempre disminuïen els seus drets de ciutadania.

Hi havia també, en alguns països europeus, polítiques de família molt explícites. En aquest països, l'agenda política parlava des de feia molts anys de polítiques familiars –per exemple a França, a Alemanya, a Bèlgica, i fins i tot a Suècia, tot i que després en aquest país es va començar a parlar de polítiques d'infància. En qualsevol cas, es tractava d'intents de donar resposta a les necessitats de criança de les criatures.

També hi havia països on es donaven polítiques implícites (sobretot derivades del món anglosaxó). No es parla, en aquests casos, de polítiques familiars, perquè es considera que la família és un àmbit privat on l'estat no té dret a intervenir. Qualsevol cosa que passi dins la llar –incloent, per exemple, les decisions sobre la natalitat– són un assumpte de la família. Ara bé: és fals que en aquests països no hi hagi relació entre l'Estat i les famílies, i per tant les polítiques de família es consideren implícites. És fals que l'Estat no prengui decisions que afecten les relacions familiars, encara que sigui només a través dels codis civils, per exemple. Les administracions prenen decisions que impliquen i afecten les famílies, i en qualsevol cas darrera qualsevol presa de posició també hi ha un model implícit de família.

En aquell moment també vàrem descobrir que hi havia polítiques redistributives i polítiques regressives.

A l'igual que succeeix amb la fiscalitat, les primeres es dirigien a la major part de la població, sobretot via l'oferta de serveis públics, mentre que les segones eren generadores de desigualtats, o les aprofundien (per exemple, polítiques vinculades a afavorir les famílies a través dels impostos o de les deduccions fiscals, que només beneficien les classes mitjanes perquè són les que realment poden deduir-les de la seva quota impositiva).

A Catalunya, i a Espanya, durant la transició democràtica les polítiques de família s'associen a polítiques de governs conservadors, de manera que es fa una identificació "política familiar, política de dretes". En concret, en aquell moment la dreta democràtica va evitar parlar de família, per tal de distanciar-se del franquisme, que havia utilitzat de manera molt reaccionària el model de família cristiana, i que havia consolidat un model molt desfavorable per a un context com el que en aquell moment s'estava construint, la democràcia. En canvi, l'esquerra considerava que la política familiar era un assumpte de la dreta política, i optà per assegurar els drets individuals de totes les persones, de tota la ciutadania: a la salut, a l'educació, a les pensions, etc. Per això van bastir una política que universalitzà els sistemes de salut i d'educació, per exemple. Des de la perspectiva actual, però, podem dir que la visió de l'esquerra també era esbiaixada. En aquest sentit, cal recordar que les polítiques familiars al Nord d'Europa, en països governats per la socialdemocràcia, ja feia molt temps que s'orientaven a facilitar la vida de les persones vinculades a altres en situació de dependència, a buscar solucions per a les necessitats de les persones amb càrregues.

Però a finals del segle XX, a diferents països europeus, la socialdemocràcia comença a posar atenció especial a les polítiques familiars (era el cas de L. Jospin a França, de A. Blair al Regne Unit, o de G. Schroeder a Alemanya).

Per què aquest interès renovat en les polítiques familiars per part de la socialdemocràcia europea? Hi ha dos motius bàsics: primer, els canvis profunds que s'estaven produint en la vida familiar i laboral de la majoria de la població, i segon, els processos de debat i revisió de l'Estat del Benestar, que impliquen el seu qüestionament. Després dels anys de bonança de les dècades dels 70 i 80, i a partir de la crisi econòmica, es dubtava que l'Estat del Benestar pogués seguir oferint els serveis que havia ofert en aquests països. Aquest context va generar un fort debat entre els neoliberals i els socialdemòcrates sobre l'Estat del Benestar i, de retruc, sobre les polítiques familiars.

És en aquest context que jo entenc que podem començar a parlar de polítiques de conciliació, i és en aquest context que jo els ofereixo les meves reflexions al respecte. He pensat que, més que parlar únicament de polítiques de conciliació, valia la pena inserir-les en el marc més ampli de les polítiques familiars, per no fragmentar la informació i abordar alguns elements d'interès general.

La meva intervenció tindrà cinc aspectes principals. En primer lloc faré un molt breu diagnòstic de quins són aquests canvis familiars i laborals que generen l'interès renovat per les polítiques familiars a Europa. En segon lloc, parlaré de què fer davant d'aquesta situació, i mencionaré quines són les preguntes i debats que han sorgit a Europa a l'entorn d'aquest tema. Després em referiré molt breument a les polítiques familiars i les seves dimensions més específiques, fent especial atenció a les polítiques de conciliació. Finalment, faré unes quantes reflexions sobre aquestes polítiques de conciliació.

Els canvis familiars i laborals

Els canvis en la família i en el mercat laboral han fet ressorgir aquest interès renovat, arreu d'Europa, per les polítiques familiars.

Quant als canvis en l'entorn familiar, és obvi que des de l'últim terç del segle passat ens trobem amb un increment de la diversitat de les formes i relacions de convivència (famílies biparentals –que continuen sent el nombre més important de famílies, però també famílies monoparentals, famílies reconstruïdes, parelles de fet, parelles d'homosexuals amb fills de relacions anteriors, etc.). Efectivament, es podria argumentar que la majoria d'aquestes maneres de convida no són estrictament noves. Ara, però, la gran diferència és l'augment del seu nombre i la no estigmatització d'aquestes noves famílies, la seva legitimació social i política.

Davant d'aquests canvis familiars cada cop més habituals, l'Estat ha de començar a prendre decisions sobre com regular les noves relacions de parentiu. A Catalunya, per exemple, tenim evidències clares d'aquest procés, com la llei que regula la unió estable de parelles de fet, i també hi ha altres lleis a nivell estatal.

Un segon aspecte important fa referència als canvis en les relacions i la posició d'homes i dones, que la Teresa Torns ha explicat a bastament. Sobretot el que més es constata són els canvis en la posició i les expectatives de vida de les dones. Ara bé: malgrat que aquests canvis són ben visibles, hi ha moltíssimes resistències a l'equitat. Aquestes resistències poden ser tant individuals, provinents de la nostra pròpia manera de fer i de les nostres respostes davant situacions noves, producte del nostre procés de socialització, dels patrons i dels esquemes cognitius que apliquem de manera automàtica a la realitat que ens envolta, però també són, sobretot, resistències provinents d'inèrcies institucionals –és a dir: del mercat laboral, que no contracta noies embarassades, de l'administració de justícia i de les sentències del sistema judicial, relatives, per exemple, a la violència domèstica, del rol tradicional de la família... Les inèrcies són molt fortes i això provoca que el canvi cap a l'equitat sigui molt més lent del que es podria esperar.

En aquest camp, l'Estat ha de fer moltes coses. Algunes ja les ha començat a fer. És el cas, per exemple, de la violència domèstica, que abans es considerava una qüestió absolutament privada i sobre la qual avui ja hi ha consens en què s'ha d'entomar des de l'àmbit públic, col·lectiu.

Un tercer element de canvi és el retard importantíssim en l'emancipació dels joves i la davallada fortíssima de la fecunditat. Aquest canvi s'explica per un canvi de valors, però fonamentalment per les transformacions econòmiques que han dut a un mercat de treball molt precari, que provoca enormes dificultats per accedir a l'habitatge. En aquesta situació, les dones ajornen tant com poden la seva maternitat. Per tant, aquest també és un problema polític a resoldre, perquè hi ha una manca real de polítiques de suport a l'emancipació o la formació de famílies en unes condicions mínimes.

El quart element que determina un canvi familiar és l'envelliment de la població. Aquest és un dels reptes polítics més importants arreu d'Europa: en els països mediterranis, la cobertura és absolutament insuficient i en el futur encara ho serà més si no es posen les mesures adequades. En el futur, a més, cada cop hi haurà més gent gran sense descendència directa.

En paral·lel a tots aquests canvis familiars, poblacionals, també hi ha canvis en la concepció política de la família. Tot i que no és la posició més generalitzada, en els països democràtics hi ha tendències clares a entendre, i a aplicar, una individuació progressiva dels drets de ciutadania. Això implica que les mesures progressistes de política familiar ja no es dirigeixen al cap de família, a partir del qual podien arribar determinats beneficis als fills o a la dona, sinó a les persones que formen família, com un element de respecte i reforçament dels drets individuals de les persones que han decidit mantenir vincles de dependència amb altres persones, ascendents o descendents. Per tant, les polítiques familiars progressistes plantegen els drets dels infants i dels joves a ser protegits i atesos, els drets de la mare a treballar i a tenir cura de les criatures, els drets del pare a construir un paper responsable en la criança, els drets de la gent gran a rebre l'atenció que necessiten. Les polítiques familiars més progressistes d'Europa troben suport en aquests supòsits.

En aquesta nova situació social, els canvis en la vida laboral són tant importants com els canvis familiars. En el darrer quart de segle, s'ha produït una enorme precarització del treball assalariat paral·lela a la mundialització de l'economia. Com a conseqüència, han augmentat fortament les desigualtats entre els països pobres i els països rics, i també en l'interior de cada país. Això té efectes molt importants en una part de la població que es veu condemnada a l'atur crònic i l'exclusió social. En aquest context, les capes mitjanes de la població fan front a grans incerteses, a grans interrogants. En canvi, els adults, els joves i els infants de mitjans més desfavorits tenen dificultats per mantenir el seu lligam social amb el treball, l'escola o la família, per exemple. En disminuir les expectatives d'inserció social, minva el sentiment de pertinença a la comunitat. Per tant, en la mesura que els processos d'exclusió social s'incrementen, i s'incrementen per la imposició de la lògica del mercat i del consum, efectivament disminueix la lògica del progrés basat en l'augment de la igualtat entre individus i grups socials.

En resum: en la nostra societat tenim transformacions molt importants en la família, en la manera d'entendre-la i en les dinàmiques que s'hi donen diàriament, i transformacions molt importants en el camp laboral.

Què fer? Preguntes i Debats

En aquesta situació, ens hem de plantejar què fer. En tot cas, aquest què fer ha de respondre preguntes semblants a les que seguidament els plantejo:

- Qui ha de tenir cura de les persones dependents (una vegada les dones han canviat, de manera legítima, el seu rol convencional)?
- Quin ha de ser el paper de l'Estat, del mercat, del tercer sector, i dels homes i dones en la provisió de cura dels infants, de les persones discapacitades i de la gent gran i dependent?
- Es poden reduir les desigualtats socials? I la pèrdua del sentiment de pertinença, o la pèrdua dels lligams de solidaritat intergeneracional? Es poden reduir, per exemple, a través de polítiques socials i familiars progressistes, que siguin respectuoses amb els drets individuals i redistributives?

Des d'una mirada progressista a les problemàtiques esmentades, la darrera pregunta seria la que hauria de rebre una resposta més clara i contundent. Als anys 90, però, les respostes a aquestes preguntes es van donar sota la pressió de les tendències neoliberals en l'àmbit econòmic i polític. Per tendències neoliberals s'entén la reducció de la despesa pública –aquella idea de “fer l'Estat més petit” i la privatització de part dels serveis que l'Estat havia estat oferint a les famílies i als individus. Pel que fa a les dinàmiques familiars, això implicava tenir menys serveis públics, comprar més serveis privats al mercat i reforçar les famílies per tenir cura de les persones dependents. És a dir: des de les polítiques neoliberals hi havia una intencionalitat clara de reforçar la família, de refamiliaritzar-la.

Ara bé, també s'acceptava –i encara s'accepta ara, perquè el debat segueix viu en l'actualitat– que les noves necessitats de les persones i de les famílies eren imperioses. No es podia tancar els ulls a la inestabilitat conjugal, resultat d'una llibertat més gran i d'una equitat més gran entre els homes i les dones, ni tampoc a l'increment de la monoparentalitat, a l'envelliment de la població o a l'augment de la pobresa. De fet, en alguns dels països que tenien polítiques familiars potents, la incidència de les polítiques familiars en la vida quotidiana és tant important que la despesa en prestacions i serveis a les famílies no ha disminuït. Ben al contrari, s'ha produït un augment progressiu de la provisió pública (encara que sigui en relació a problemàtiques noves relacionades amb famílies migrants, per exemple) i una publicació constant. Però aquest augment s'ha fet sobre la base d'una nova fórmula de gestió i de finançament, que es coneix com a “Welfare Mix”: els diners són públics, la gestió la fa la societat civil.

En aquest context, s'han iniciat debats específics sobre les polítiques familiars, que sobretot giren a l'entorn de les quatre preguntes següents:

- Com cal regular les noves relacions de família? Molt sintèticament, la tendència progressista és establir noves regulacions que assegurin el vincle de filiació. Per exemple, s'intenta garantir que els infants sempre tinguin ascendents que se n'ocupin. Un altre problema és la manera com han de ser aquests ascendents, de quina manera han de viure. Aquesta regulació dels nous vincles de família ja s'està fent en el nostre país: tenim la Llei d'unió de parelles de fet, la Llei de transmissió dels cognoms de família, que permet que una dona transmeti el cognom de família al seu fill o filla, o que els pares en una relació de parella determinin l'ordre dels cognoms dels fills, i també estem desenvolupant debats comuns a la resta de països europeus.
- Què fer davant la feble taxa de fecunditat de les dones? Aquest debat reprèn la discussió entre polítiques natalistes i polítiques migratòries. Històricament hi ha hagut països, com Suècia i els EUA, que han resolt la seva necessitat d'increment de població a través de les polítiques migratòries, sense insistir massa en les polítiques de natalitat. En realitat, el debat està força superat, perquè hi ha un consens quasi generalitzat en que cal crear unes condicions de possibilitat per a que les dones puguin tenir els fills que elles vulguin.
- Què fer davant l'augment de la pobresa d'algunes famílies? Aquest és un altre debat molt important, sobretot en els països on hi ha hagut ajudes econòmiques importants a les famílies. En aquests països, es discuteix fins a quin punt s'ha d'eliminar el dret universal dels infants a rebre ajudes monetàries a través del pare o la mare per passar a concedir ajudes sota determinades condicions de recur-

sos. En definitiva, és un debat entre polítiques més assistencialistes i polítiques universals. De fet, en el fons del debat subjau la idea de què és tenir un fill. Si es considera un assumpte totalment privat, qui tingui fills n'ha de assumir totes les conseqüències: si es considera que el fet que hi hagi infants en una societat és també un bé social, l'Estat ho ha de reconèixer bastint un sistema de prestacions universals per a tots els infants. Des de la perspectiva més progressista, seria interessant concebre prestacions universals matisades per mecanismes redistributius a través de la fiscalitat.

- Com aconseguir la conciliació de la vida laboral i familiar? Aquest darrer debat present a Europa avui en dia se centra bàsicament a decidir si aquestes polítiques han de servir per refamiliaritzar (per retornar a les famílies el paper que fan els serveis públics) o bé si aquestes polítiques han de seguir dotant a les famílies de serveis públics, per dret de ciutadania. Una altra qüestió que es planteja en aquest debat és com implicar els sindicats, les empreses, els governs de les ciutats, etc. en aquesta conciliació.

Com deia anteriorment, tots aquests debats són presents a la majoria dels governs dels Estats de la Unió Europea, siguin del color polític que siguin: la intensitat del debat i el seu resultat depèn de molts factors, entre els quals la correlació de forces, les ideologies polítiques i les relacions de poder entre les institucions i el moviment civil de cada país.

Les Polítiques Familiars

Les polítiques familiars es podrien definir, tot i la dificultat d'acotar el terme, com el conjunt d'iniciatives públiques destinades a aportar recursos a les persones que tenen o volen tenir responsabilitats familiars perquè les puguin desenvolupar en les millors condicions possibles, sense penalitzacions laborals, econòmiques, i socials. Efectivament, aquesta definició és un ideal al qual penso que s'hauria d'arribar.

De tota manera, la revisió de les mesures i les dimensions de les polítiques familiars existents determina els tipus de recursos que s'hi aporten. En aquest sentit, poden ser recursos monetaris –com per exemple els subsidis per fills a càrrec (a Espanya, de 300 euros al mes); recursos temporals, com ara els permisos laborals per maternitat (i aquí entràriem de ple en el tema que ens ocupa avui, el temps); recursos culturals, com per exemple l'oferta de centres de planificació familiar; o recursos ecològics: bons habitatges i espais i serveis ben planificats al voltant d'aquests.

Històricament, hi ha dues generacions de polítiques familiars. Les primeres, sorgides pels volts dels anys 1920-1930, eren natalistes. L'objectiu, com diu el seu nom, era augmentar el nombre de fills per família. L'eix bàsic per aconseguir-ho era oferir recursos monetaris –prestacions i subsidis–, i no serveis, ja que es basaven sobretot en el paper de les famílies tradicionals, on sempre hi havia present una mare per tenir fills i cuidar-los. El paper de l'Estat era, doncs, complementar –en el pitjor dels casos, substituir– el paper del pare com a guanyador del pa. Són polítiques pròpies de governs nacionalistes i excloents (per exemple dels règims feixistes d'Itàlia i Alemanya en aquell moment, i de l'Espanya franquista): es tractava d'enfortir la nació, ser molts i molt forts davant l'estrany. En aquest context també hi havia una fortissi-

ma penalització de l'avortament i una estigmatització de la dona sense fills o de la dona soltera. Després de la II Guerra Mundial, aquestes polítiques es van mantenir en alguns països democràtics, tot i que suavitzant les seves intencionalitats, per protegir els fills de vídua o incentivar la natalitat de la postguerra. Fins i tot avui en dia, subjauen a les prestacions monetàries algunes concepcions que tenen relació amb mirades o postures antimigratòries.

La segona generació de polítiques familiars són les anomenades polítiques de conciliació de l'ocupació i la família, de la vida familiar i laboral. Aquestes polítiques van néixer, en realitat, després de la II Guerra Mundial en alguns països democràtics europeus, amb el desenvolupament de l'Estat del Benestar en contextos de bonança econòmica i, sobretot, d'augment de la taxa d'activitat laboral de les dones. La pionera va ser Suècia, que no se centrà en el reforç del model tradicional de família, sinó en reforçar els drets individuals de les persones i, en particular, de les dones. Per tant, des de la perspectiva d'unes polítiques relacionades amb els drets individuals de ciutadania, Suècia va començar a fer algunes intervencions sobre les necessitats de la família respectant, en la mesura del possible, els drets de la dona a tenir un treball remunerat, així com també els drets dels infants a tenir una bona atenció i criança —amb un declaració clara que els infants eren un bé social, i els drets de les persones grans a una atenció assegurada durant la seva vellesa. Van optar per promocionar les jornades a temps parcial, cosa que després els ha generat problemes, perquè ens podem preguntar fins a quin punt aquesta mesura, que afecta sobretot les dones, serveix per canviar el seu paper tradicional a la llar i generar una major igualtat amb els homes. Alhora, aquestes polítiques també van dotar la societat de permisos generosos de maternitat i de paternitat, d'un sistema d'atenció a la petita infància i de serveis domèstics.

En definitiva, des de la perspectiva actual l'eix bàsic de les polítiques de conciliació és, d'una banda, la provisió de serveis públics flexibles i diversos, dins i fora de les llars, per atendre els infants i les persones dependents mentre els adults treballen. D'altra banda, el segon eix de la conciliació són els permisos laborals per a l'atenció als dependents i per a la criança dels fills. D'alguna manera, per tant, el que fan aquest tipus de serveis públics o de regulacions laborals és facilitar el traspàs de temps. En el cas de les dones, és claríssim: es produeix un traspàs del temps dedicat a la cura de la família a temps de treball remunerat, i és important recordar que és a través del treball remunerat que s'adquireixen drets socials. A l'inrevés, amb els permisos laborals de paternitat o de maternitat es facilita el traspàs de temps de treball remunerat a temps de treball domèstic familiar.

En els anys 70 i 80 es produeix una expansió de les polítiques de conciliació a tota Europa, principalment per l'augment de l'activitat laboral femenina. A Espanya, aquesta comença a produir-se a partir de 1975, tot i que amb unes situacions complexes de precarització i d'atur. Alhora, la Comunitat Europea comença a desenvolupar polítiques d'equitat, i aprova Directives sobre salaris, drets i condicions laborals de les dones, etc. A partir de l'any 80, aquesta acció es concreta en els Plans d'Acció per a la Igualtat d'Oportunitats entre Homes i Dones.

En aquests anys, el debat segueix. Es considera que darrera aquestes polítiques de la Comunitat Europea hi ha dos objectius bàsics: augmentar el benestar dels infants i de les famílies, d'una banda, i l'equitat laboral i social entre homes i dones, de l'altra.

Ambdós objectius són, ahora, fruit de les noves condicions socials. Hi ha, a molts països europeus, un cert increment del malestar i del desajust individual i social, basat en la idea que el creixement econòmic ha aportat benestar material però està fent perdre el benestar relacional. Si no s'incrementen els serveis d'atenció a les persones dependents, les famílies tendeixen a esgotar els seus recursos, i fins i tot es poden col·lapsar. És, per exemple, el cas de Catalunya, que té la taxa de fecunditat més baixa del món.

En els anys 90 l'expressió es posa de moda, i tothom parla de la necessitat de conciliar família i treball. Però ahora no són anys favorables a les polítiques progressistes. Ben al contrari, com deia a l'inici de la meua intervenció, durant els últims anys del segle XX hi ha una pressió molt forta de les polítiques neoliberals. Es produeix, a tota Europa, una reducció del paper de l'Estat i de la despesa pública.

Hi ha, a partir d'aquest moment, un debat molt intens. No tothom –els polítics de drets i d'esquerra, per exemple– parlen del mateix quan es refereixen a les polítiques de conciliació. Des de posicions més conservadores, la idea és refamiliaritzar, recuperar la família en el seu sentit més convencional, donant més facilitats a les dones perquè tornin a casa (facin jornades parcials, agafin excedències per tenir cura del fills, ...) i alliberin llocs de treball, de manera que també disminueixi la pressió sobre el mercat. De fet, és una crida a la refamiliarització a través de la idea de conciliació de la vida familiar i laboral, i a frenar els processos d'igualtat d'oportunitats entre homes i dones. Per tant, des d'aquesta perspectiva no es compleix l'objectiu de l'equitat que es troba en la base de les polítiques de conciliació.

A Espanya, a més, això és encara més difícil: és pràcticament impossible refamiliaritzar. Per què? Perquè a Espanya mai hi ha hagut polítiques familiars. En la pràctica, a Espanya les dones sempre s'han fet càrrec del treball de cura dels familiars, de manera que les dones que treballen en el mercat laboral remunerat han creat estratègies personals per poder conciliar ambdues vides, de vegades amb costos personals molt elevats. De fet, hi ha un cert consens que el que ha mancat en el desenvolupament de l'Estat del Benestar a Espanya ha estat aquesta qüestió, el plantejar-se què necessiten les famílies en aquests processos de canvi tan importants.

D'altra banda, les postures més progressistes quant a la conciliació mantenen la crida a la defensa dels drets dels individus, homes i dones, al treball remunerat i a la vida familiar. També reclamen el benestar relacional de les famílies. Ahora, però, no es limiten a les polítiques familiars, i estan fent plantejaments com el que ha fet avui la Teresa Torns: cal canviar la organització social del temps, cal reduir la jornada laboral remunerada, cal reorganitzar els temps de la ciutat. És a dir: no només es busca donar solució a les problemàtiques familiars, sinó que cal donar sortida a les problemàtiques individuals de tots els ciutadans, independentment que en un moment determinat de la seva vida mantinguin o no dependències familiars. En definitiva, els canvis han d'anar més enllà de les transformacions familiars, i han d'estar vinculats a la necessitat de gestionar d'una manera més coherent la vida individual dels ciutadans en una societat complexa.

Dimensions de les Polítiques Familiars

Quines són les dimensions de les polítiques familiars? Jo parlo de 5 dimensions, resultat de l'anàlisi del que es fa a Europa, publicades en diversos estudis i investigacions (com per exemple la investigació sobre les polítiques d'infància a 22 ciutats europees, desenvolupada per l'Institut d'Infància i Món Urbà l'any 2003).

Les polítiques familiars han d'incloure intervencions, mesures i iniciatives en els següents àmbits:

- a. Mesures legals: per regular les noves relacions de parentiu.
- b. Suport a la formació noves famílies: és evident que calen polítiques de promoció d'habitatge o d'inserció laboral per als joves. Des del meu punt de vista, aquestes polítiques han de dur-se a terme amb independència que els joves vulguin o no formar una família, ja que es tracta de drets individuals.
- c. Recursos econòmics: subsidis a famílies amb fills i persones dependents a càrrec. Aquest és un debat que hem d'afrontar. En qualsevol cas, cal tenir en compte que es pot parlar de recursos directes (subsidis a les famílies) i indirectes (via els impostos).
- d. Recursos temporals: mesures sobre el mercat de treball, que passen per una major flexibilitat i per la reducció de la jornada laboral. Atenció: quan parlo de flexibilitat no em refereixo a una adequació dels horaris que respongui als interessos de la lògica de l'empresa, sinó als interessos de les famílies. És obvi que hi ha tota una sèrie de mesures que es poden fixar vinculades a la negociació, al pacte dels convenis col·lectius i a la legislació laboral. Entre les mesures –legals i de serveis– de caràcter temporal destaquen:
  - i. Permisos laborals per maternitat i paternalitat i permisos laborals per atendre persones dependents.
  - ii. Serveis diversos i flexibles per atendre la petita infància: escoles bressol, ludoteques, etc.
  - iii. Serveis extraescolars diversos i flexibles per a la infància: espais per a infants de totes les edats, esplais, mediateques, ludoteques, biblioteques, colònies, serveis educatius, etc. Hi ha tota una oferta possible de serveis ja existents que han d'universalitzar-se, i no limitar-se a les famílies o persones que poden pagar el seu cost.
  - iv. Serveis per a persones adultes i grans dependents: atenció domiciliària, centres de dia, residències, equips d'atenció sanitària, serveis de suport als cuidadors...
  - v. Mesures per a la reorganització dels temps de la ciutat: horaris laborals, escolars, dels serveis públics... en realitat, aquest aspecte de la gestió del temps afecta a totes les persones que tenen vinculació amb persones dependents, perquè les polítiques de temps són una concreció de les polítiques de conciliació.

e. Recursos culturals: aquesta dimensió ha d'estar present en l'agenda política, per poder superar algunes situacions generades per les transformacions familiars. En concret, cal dotar de recursos culturals les famílies per superar dos problemes greus. En primer lloc, s'ha de desenvolupar una nova cultura pràctica familiar que permeti transmetre el saber pràctic necessari per a la criança (ja que els canals de transmissió tradicionals d'aquest saber, mare-filla o d'altra mena, han fallat). En segon lloc, cal dotar els individus de recursos culturals que permetin superar la major fragilitat de les parelles (que implica més transicions familiars al llarg de la vida). En aquest sentit, un recurs important són els serveis per promoure un repartiment més equitatiu del treball familiar entre homes i dones, serveis que fomentin que els homes s'habilitin per al treball de cura: centres de planificació i educació familiar, espais familiars d'intercanvi i ajuda mútua, espais familiars interculturals i intergeneracionals, espais de mediació intergeneracional, escoles de pares, bancs de temps... Són espais de creació d'una nova cultura de la solidaritat.

Consideracions Finals

Voldria acabar la meua intervenció amb quatre reflexions sobre les polítiques de conciliació, quatre comentaris per incitar el pensament sobre aquestes temàtiques.

En primer lloc, voldria dir que en el model familiar convencional també es feia un determinat tipus de conciliació. Hem de tenir molt present que el que és revolucionari no és la paraula conciliació, sinó que realment hi hagi serveis dirigits a les famílies i permisos laborals importants. Perquè en el model tradicional de família la conciliació es feia –es fa– sobre la divisió sexual del treball: les dones fan el treball domèstic familiar i els homes fan el treball remunerat. Allò que cal tenir ben clar és que el terme “polítiques de conciliació” només té interès si realment afecta els canvis en les relacions entre els sexes, si aconsegueix que els homes i les dones comparteixin de manera més equitativa les seves responsabilitats familiars i laborals, i que tinguin temps per a ells mateixos.

Per tant, dirigir les polítiques de conciliació tan sols a les dones limita el seu desenvolupament social. És evident, ens ho demostren tots els estudis. Si les polítiques de conciliació s'apliquen d'aquesta manera, frenen la participació de les dones en els afers socials, i també els seus drets socials i econòmics, el seu desenvolupament econòmic (perden salaris, i a la llarga minva la seva pensió) i professional (hi ha dificultats per a la seva formació permanent, etc.). Alhora, també cal tenir present que si la conciliació només es dirigeix a les dones també limita les possibilitats de desenvolupament personal dels homes i dels nostres fills i filles. Si els homes no s'impliquen més en el treball familiar, no s'està facilitant una millor qualitat de les relacions de parella i de les relacions pare-fills, i es fa més difícil l'exercici d'una autoritat compartida entre pare i mare davant dels fills i les filles.

En tercer lloc, cal tenir en compte que avui la vida de família és cada cop més un espai de vida que escollim. Fer família no és ni obligatori ni l'únic camí possible al llarg de la vida. El nostre trajecte vital, i sobretot el dels nostres fills i filles serà més complex, molt més fragmentat i menys predefinit que el

de les generacions anteriors. Per tant, les polítiques del temps, incloses les polítiques de conciliació i tot el paquet de polítiques relacionades amb les persones que estan vinculades amb persones dependents, han de facilitar l'articulació de temps i espais de vida segons les necessitats canviants del nostre cicle de vida, de la nostra biografia personal.

Les polítiques de conciliació ocupació-família ens ajuden a concretar i a fer més específica l'aplicació de les polítiques de reorganització del temps quan mantenim actius els vincles de relació familiar amb persones dependents. Per tant, no són en absolut polítiques contradictòries, sinó que formen part de la necessitat general de reorientació dels temps a la nostra societat.

DEBAT

Pregunta: En primer lloc voldria felicitar a les dues ponents per l'enorme riquesa de la seva exposició. I també voldria fer una pregunta sobre el debat de l'obertura de les escoles 24 hores al dia, 365 dies l'any. Tot i que entenc que les famílies tenen necessitat d'aquests serveis extraescolars, temo que sigui una arma de doble tall. Voldria saber la vostra opinió: creieu que aquesta concepció de l'escola ajuda la societat a assolir l'objectiu que vosaltres heu aportat com a solució, la reducció d'horari laboral?

Pregunta: Jo volia centrar-me en l'emergència del temps de lliure disposició. Aquest és un tema cada cop més present en el debat social, i em sembla que estem davant d'un canvi essencial. Sembla que el temps laboral és cada cop menys l'eix de la vida de les persones, i en canvi hi ha cada cop més temps de dedicació social, a més del temps de dedicació familiar. Ens podríeu donar una mica més de detalls sobre aquesta emergència del temps de lliure disposició?

Resposta Sra. Cristina Brullet: Quant a la primera pregunta, penso que si l'obertura de les escoles tot el dia, justament per fer activitats extraescolars on es puguin acollir a tots els infants, no va acompanyada d'altres mesures, pot resultar complicada. Per tant, hem d'esperar que l'obertura pugui anar acompanyada d'altres mesures. D'altra banda, els centres escolars són espais magnífics per poder fer altres activitats al marge del que és la relació didàctica quotidiana, programada, de l'escola. Penso que és un espai òptim per fer altres activitats, però insisteixo que l'obertura ha d'anar acompanyada d'altres mesures de reducció d'horaris dels pares, o de permisos... el que s'ha d'evitar és que l'escola sigui un espai on es deixin els infants moltes hores. Tot i això, jo tendeixo a pensar que, en termes generals, els pares i mares deixen relativament poc els fills fora d'hores d'escola. Altra cosa són certs sectors de població que, per les problemàtiques dures que poden tenir de vida quotidiana, efectivament atenen poc els fills. Però en general crec que la intenció de pares i mares és tenir temps d'ocupar-se dels seus fills. Per tant, és evident que pot ser una arma de doble tall, però en tot cas s'ha de posar en relació amb altres mesures que facilitin que pares i mares estiguin en relació amb les seves criatures.

Resposta Sra. Teresa Torns: Pel que fa a les 24 hores d'obertura, i des de la meua perspectiva de mare d'un infant que anava a escola, la meua pregunta als i a les mestres era sempre replantejar-nos de qui és l'escola, i si l'escola és només un espai lectiu o si es pot fer servir per a altres coses.. Aquesta és una pregunta complicada. Si l'obertura ha d'anar dirigida, com en els casos dels comerços, a facilitar la disponibilitat laboral absoluta dels adults, la meua resposta seria que no s'ha de fer.

Altra cosa, i aquesta és la pregunta que a mi sempre m'ha preocupat més, és a què tenen dret els infants. I encara una altra cosa és la regulació de la jornada laboral dels mestres i professors i dels pares i les mares.

Coincideixo, però, que l'escola és un espai molt bo per fer altres coses. Per posar un exemple: jo que visc fora de Barcelona, en una població més petita, no havia vist mai que l'espai de l'escola s'utilitzés d'una altra manera que com a espai lectiu. I s'utilitza per a moltes altres coses. Al lloc on visc, és un centre comunitari que serveix per a moltes coses, i no només com a centre educatiu. Però és obvi que perquè això passi s'hi ha d'implicar tota la comunitat.

I per descomptat que no entenc aquesta obertura com un recurs semblant, per exemple, al dels comerços. Hi ha ciutats, sobretot en el model anglosaxó, que estan 24 hores obertes, en un sentit comercial. A mi això no m'interessa gens. M'interessa molt més el projecte italià de ciutats lentes, molt lligat als espais lúdics i gastronòmics, i a la recuperació del temps per al benestar quotidià. Un temps, per exemple, com el de dinar. I sé que visc en un món en què arribarem, com en el model anglosaxó, a no sortir de la feina per dinar (al model anglosaxó, això està molt mal vist, molt penalitzat).

En relació a la segona pregunta, el temps de lliure disposició personal, és un terme que ha aparegut en els estudis sobre ús del temps entre homes i dones. El primer cop que jo ho vaig veure va ser l'any 90, en un projecte d'estudi de petites ciutats italianes que intentaven posar en pràctica alguns dels eixos d'aquell avantprojecte de llei del temps. Aquest estudi mostrava un element que no s'havia vist abans: la importància del temps domèstic i familiar (tot i que no estigués ben definit, perquè no mesurava, per exemple, el temps de pensar-hi), la importància del temps d'oci i la importància del temps laboral. El problema era que immediatament, com a conseqüència, sorgia una reivindicació: les dones, només les dones, reclamaven temps per a elles mateixes. Per quin motiu? Perquè la majoria tenien un temps per al treball, d'ocupació, i un temps familiar. I en canvi reclamaven un temps per a elles mateixes, que no fos el temps laboral ni tampoc, estrictament, el temps familiar. Això representa un canvi cultural importantíssim. Us en poden parlar, per exemple, les persones que es dediquen a realitzar activitats d'oci amb persones grans, majoritàriament dones: per a aquestes dones, entendre que tenen dret a ser allí, i que el seu temps no ha d'estar limitat a esperar que torni el marit, o el nét, és un gir radical. Un gir que trenca aquesta manera de viure tan femenina, i això és molt complicat, sobretot si t'han educat en l'obligació moral de tenir cura dels altres. Amb l'emergència del temps de lliure disposició les dones reclamen un canvi del temps "per als altres" per un "temps per a elles mateixes", no dependent dels altres.

Igualment, hi ha un altre fenomen interessant lligat al temps. Per exemple, ara diem "perdre el temps" en comptes de "passar el temps" o "guanyar el temps". Tenim molt interioritzada la lògica mercantil dels temps, perquè hem estat educats dins aquesta lògica occidental industrial, i no, per exemple, en l'àmbit rural o en el desert. Se sol dir, en aquest sentit, que el veritable poder de la cultura occidental industrial és haver imposat la seva lògica del temps. És més: hi ha estudiosos que diuen que "el preu del desenvolupament econòmic és no tenir temps".

En canvi, algunes persones són més conscients que d'altres que aquesta organització del temps no

funciona bé. Però qui es queixa? Les dones, d'una banda, i les persones que tenen un horari laboral distint a l'habitual (bombers, policies, etc..), d'una altra. Els posaré dos exemples: en un estudi que vàrem fer fa uns anys, els policies de Barcelona ens deien que de tots els companys de la seva promoció només n'hi havia cinc que mantinguessin la parella que tenien quan van començar a treballar. L'altre exemple és el que va passar quan els treballadors d'una fàbrica de cotxes van pactar quatre dies de jornada laboral: va augmentar el trànsit a les ciutats i es van incrementar les separacions matrimonials entre els treballadors de la fàbrica. Així doncs, aquests exemples ens demostren que ens cal pensar en el temps, i en com el temps es regula i s'ordena culturalment d'una determinada manera. I modificar els temps és, d'alguna manera, obrir la caixa negra, ens obliga a repensar la manera de viure.

Pregunta: Voldria fer dos esments. Vostès han parlat molt de recursos, però jo entenc els recursos com a recursos econòmics i humans, i això no ha sortit massa. I, en segon lloc, han mencionat diverses vegades la necessitat de trobar temps, sobretot per part dels homes, per a la família. Però el cert és que des que la jornada laboral global es va rebaixar a vuit hores diàries, no s'ha observat que les hores resultants siguin temps de família. Potser són temps de veure la televisió, o d'altres coses, però no de família.

Pregunta: A la vostra exposició heu parlat de recursos extraescolars, i després heu respost la pregunta de si l'escola havia d'estar oberta 24 hores. Jo crec que les escoles tenen el problema de tenir els infants massa temps dins les escoles, i molt sovint les AMPES el que fan és generar més temps d'estar al centre educatiu. Potser és útil per a les famílies, però no per als infants. Darrerament busco alternatives en els centres culturals del barri que desenvolupin alguna activitat que permeti la incorporació dels infants (piscines, castellers, etc.). No seria més útil aprofitar els recursos de la ciutat, del territori, més que generar més temps extraescolar, com a fórmula per trobar temps lliure per a tothom, per als infants i per als pares?

Pregunta: Voldria dir un parell de coses. La primera és que Espanya ha iniciat la regressió sense haver arribat mai a un Estat del Benestar. Aleshores ho tenim molt més difícil que alguns països que havien fet alguns avenços. I malgrat tot, penso que el canvi és possible però ens l'hem de creure. I també ens hem de creure el canvi cultural: hem de creure que el dret de les persones dependents –siguin infants, persones grans o persones amb disminucions– és un dret de ciutadania que ha de cobrir l'Estat. En segon lloc, quant al temps dels infants, jo penso que no hem de contemplar les escoles com uns centres on es fa un aprenentatge més o menys formal, sinó que hem de pensar en elles com a edificis i espais utilitzables com a recurs ciutadà. I en tant que recursos ciutadans, s'han d'aprofitar tant com sigui possible, i els han d'aprofitar els infants i els joves però també la gent gran. Per exemple, molts adults podrien aprofitar les magnífiques pistes esportives d'algunes escoles per fer esport.

Resposta Sra. Cristina Brullet: Pel que fa a la primera pregunta, diria que estem absolutament d'acord. No és només una qüestió de recursos econòmics, sinó també de recursos humans. En aquest mateix sentit, no tot és benestar material, sinó que cada vegada té més importància el benestar rela-

cional. És a dir, trobar possibilitat d'interaccions amb l'altri –siguin els fills, siguin els veïns, siguin nouvinguts, etc. També hi ha elements d'anàlisi sociodemogràfica que ho demostren: les llars cada cop són més petites, cada cop hi ha més gent gran sola... És obvi que necessitem espais de sociabilitat, justament per desenvolupar aquest potencial relacional. I en aquest sentit també estaria d'acord amb l'última intervenció, que defensava espais escolars amb usos oberts a la ciutadania, com a centres comunitaris. I tot i que això és més complex, penso que els problemes cal afrontar-los i trobar una sortida. Per últim, dir que efectivament ens hem de creure el canvi cultural, i els drets –i les responsabilitats– de ciutadania de tots els individus.

Resposta Sra. Teresa Tornis: Jo estic absolutament d'acord amb la idea que calen més recursos, amb que calen voluntats polítiques que no sempre hi són i amb que calen demandes socials explícites que tampoc hi són sempre. També estic d'acord en prendre en consideració els recursos de la ciutat per abordar totes aquestes qüestions, i en replantejar què vol dir la ciutat i l'espai on es viu, inclouent-hi les escoles. Per posar un exemple, jo he utilitzat l'escola del meu fill per fer classes de ball. En poblacions més petites, sembla que la utilització de l'espai escolar és distinta que a Barcelona, i permet fer coses diferents.

L'altre aspecte que ha sortit en el debat són els drets de ciutadania. I jo vull recordar que quan parlem de drets de ciutadania, sovint oblidem els deures de ciutadania. Pel que fa a la cura de les persones dependents, aquest famós triangle d'Estat, mercat i família no es compleix. I és que qui té cura de les persones dependents no és la família, sinó les dones. Per tant, cal que parlem dels drets i dels deures de ciutadania, dels drets i deures dels pares, dels drets i deures de les mares i dels drets i deures dels fills.

Jornades-Cicle de Conferències

“Els Temps” i l’organització de l’horari i el calendari escolar”

Dijous, 18 de març de 2004, Sala d’Actes del Museu Picasso

Taula rodona: La reorganització dels temps. El punt de vista dels agents socials, econòmics i institucionals.

Amb la participació de:

Sr. Àngel Crespo, secretari general de CCOO del Barcelonès

Sra. Laura Pelay, secretària de Polítiques d’Igualtat d’UGT de Catalunya

Sr. Javier Ibars, director de Relacions Laborals i Afers Socials de Foment del Treball Nacional

Sr. José Hallado, director del Departament de Relacions Laborals de PIMEC-SEFES

Ilma. Sra. Maravillas Rojo, regidora ponent d’Ocupació i Innovació de l’Ajuntament de Barcelona

Ilma. Sra. Imma Moraleta, regidora delegada del Programa dels Nous Usos Socials del Temps a la Ciutat

Modera: Sr. Francesc Santacana, coordinador general del Pla Estratègic Metropolità de Barcelona.

Presentació de l’Informe: “Propostes d’intervenció per a la conciliació d’horaris familiars, escolars i laborals”

A càrrec de: Sr. Salvador Cardús, Professor titular del Departament de Sociologia de la Universitat Autònoma de Barcelona

Presentació

Sra. Carme Turró, Secretària del Consell Escolar Municipal de Barcelona

Bona tarda. La sessió d'avui s'emmarca en el conjunt de tres sessions que el Consell Escolar Municipal de Barcelona i els Consells Escolars Municipals de Districte hem organitzat per debatre sobre "Els Temps i l'organització de l'horari i del calendari escolar". De fet, el títol d'aquestes Jornades és justament l'objectiu final que volem aconseguir, perquè el Consell Escolar Municipal de Barcelona i els Consells Escolars Municipals de Districte han d'acabar pronunciant-se sobre la qüestió del Temps escolar compaginat amb els Temps familiar i laboral. La Comissió de Normes i Serveis pensava que no podíem abordar la qüestió des del final, dient què és el que creiem, sinó que havíem de prendre en consideració que es tracta d'un tema molt ampli, molt complex, i que el temps escolar és tan sols un dels molts temps que s'estan perfilant, sempre en funció del prisma i l'òptica des de la qual s'anàlisi. Per tant, necessitàvem un conjunt d'elements de valoració.

La primera sessió va servir per emmarcar, des de la reflexió teòrica, quins eren els conceptes de temps des d'aquestes tres vessants: la familiar, l'escolar, la laboral.

Avui, volem sentir el punt de vista dels agents socials. Sembla que hi ha un cert immobilisme, però alhora és obvi que hi ha persones que reflexionen sobre aquestes temàtiques, i sectors socials que fan passes endavant per situar-nos en l'òptica de la conciliació dels temps actuals.

La propera sessió, i última, es dedicarà al "Temps Escolar", i comptarem amb la participació dels diversos agents implicats (els pares i mares, els educadors, els estudiants, els moviments de renovació pedagògica, els sindicats, les administracions...).

Aquest conjunt de tres sessions, però, són el preàmbul i el punt de partida d'un document que encara s'ha d'elaborar, i que després es debatrà en els Consells Escolars de Districte i en el Consell Escolar Municipal de Barcelona, perquè tothom hi pugui fer esmenes, contribucions, comentaris, de tal manera que al final del procés comptem amb un únic document que sigui fruit de tot el debat entre els implicats.

Per últim, voldria informar-vos que aquesta sessió tindrà dos moments diferents: en primer lloc, una taula rodona, i posteriorment la presentació de l'informe "Propostes d'intervenció per a la conciliació d'horaris familiars, escolars i laborals", a càrrec del Sr. Salvador Cardús. I sense més dilació, passo la paraula al moderador de la taula rodona, Sr. Francesc Santacana.

Sr. Francesc Santacana, coordinador general del Pla Estratègic Metropolità de Barcelona i moderador

Bona nit a tothom, i moltes gràcies al Consell Escolar Municipal de Barcelona i als Consells Escolars Municipals de Districte per haver-me convidat a moderar aquesta taula rodona sobre "Els Temps". En

primer lloc, voldria dir que el temps és un dels elements que han aparegut fa relativament poc en els debats estratègics de les ciutats. Abans, no fa massa temps, se solia considerar que en l'evolució de les societats hi havia dos elements neutres. En primera instància, el territori, que era només l'indret on es posaven coses, activitats, i que ara es percep com un element de qualitat de vida, que atorga competitivitat i progrés

a les persones que hi viuen, per la qual cosa ara es considera un element endogen al sistema que s'ha de cuidar. El segon element és el temps. El temps, des d'un plantejament modern de la població, ja no és un element neutre. La seva incidència es nota, per exemple, en l'evolució de la societat, que va envellint. Actualment, un 24% de les persones que viuen a Barcelona té més de 64 anys d'edat, i això implica un elevat nivell de dependència. En canvi, els serveis socials només arriben al 1% d'aquesta població. Això vol dir que alguna persona ha de dedicar el seu temps a tenir cura d'aquestes persones.

A una ciutat com Barcelona, a més, els problemes de temps tenen altres dimensions: per exemple, la coincidència en les hores de sortida de les jornades laborals i escolars té un efecte en les vies circulatòries, i aquests efectes s'han de preveure. Un altre exemple: si col·loquem polígons industrials en un lloc on no hi arriba el transport públic, estem obligant a les persones que hi treballen a anar en vehicle privat. Això genera un enorme malbaratament de temps, perquè les vies estan congestionades; o si les vivendes són cares, hem d'anar a viure cada cop més lluny de la ciutat, i aquest és un altre problema de temps. En aquest sentit, els problemes de temps són variats, i condicionen molt la vida a les ciutats. Per tant, el temps es constitueix –conjuntament amb el territori– com un element estratègic per introduir canvis en la societat.

Feta aquesta petita introducció al tema, donaré la paraula als membres de la taula rodona, que tindran un temps breu per fer la seva exposició. La primera intervenció serà a càrrec del Sr. Àngel Crespo, secretari general de CCOO del Barcelonès, que ens introduirà el tema dels canvis productius i dels canvis socials, i la seva incidència en la qüestió que ens ocupa.

Sr. Àngel Crespo, secretari general de CCOO del Barcelonès

Voldria, en primer lloc, agrair la invitació a participar en aquesta taula de debat. Parlar de com s'organitza el temps a les ciutats és un tema tan interessant com complex. Estem parlant de realitats profundament diverses i de necessitats i interessos que poden ser fins i tot contradictoris: per exemple, entre allò que fem com a treballadors i entre allò que demanem com a consumidors o usuaris dels ser-

veis públics. Per tant, el temps és un element apassionant, que ha emergit en els últims anys i que haurà de formar part del debat a les nostres ciutats en tots els àmbits.

Fa cinc o sis anys, el Consell Econòmic i Social de Barcelona va encarregar un estudi sobre el temps que contemplava tres divisions essencials d'aquest: el temps del treball, entès com a temps dedicat a l'activitat laboral remunerada; el temps de l'altre treball (ja fos dedicat a activitats comunitàries, reproductives o d'altre mena, no remunerades) i el temps de no treball, que seria el temps restant entre aquests dos. És un estudi interessant de veure com a punt de partida per tractar aquestes qüestions.

Partint d'aquestes definicions, un dels elements claus assenyalats per l'estudi és que el temps de treball és el que regula i condiona la resta de temps. D'aquí que s'hagi de partir del temps de treball per modificar els altres usos del temps.

L'estudi també assenyalava la diferència entre el temps de treball, el número d'hores treballades, i la jornada laboral o horari de treball que de fet organitza aquest temps. Ens podem plantejar fins a quin punt aquesta organització és, en el nostre cas, útil, i si realment necessitem, per exemple, tres hores al migdia per dinar, o bé si aprofitéssim aquestes hores podríem sortir de la feina abans i dedicar-les a temps d'oci. La jornada laboral condiona molt tota la resta de temps.

En els darrers anys, a més, s'ha produït un procés molt contradictori, fruit de molts canvis econòmics i productius. En realitat, venim d'un paradigma industrial, però ens trobem en una societat terciària, que canvia la manera de funcionar de la ciutat. Però a més dins la pròpia indústria hi ha processos de transformació molt forts, que han suposat nous horaris de treball, introducció de nous torns, increment de la flexibilitat, allargament de la jornada, etc. També hi ha canvis dins la societat terciària: els horaris són cada cop més dispersos, i hem arribat a un punt en que es confon el temps d'oci i el temps reproductiu: per exemple, es pensa que el temps d'anar a comprar és temps d'oci, però en realitat no ho és.

Ambdós canvis estan suposant dues coses: un creixement del temps de no treball per a alguna gent, i un creixement, alhora, del temps de treball per a alguns altres sectors de treballadors i treballadores (per la doble jornada de les dones, la cada cop més gran flexibilitat laboral, l'extensió d'horaris, l'augment de treballs per torns rotatius, i la precarietat d'una part important de les persones que es troben al mercat de treball, que els exigeix encara més flexibilitat). En tots aquests casos, el punt de partida per valorar-ho és la rendibilitat econòmica, els interessos de creixement de la productivitat, de la competitivitat, del guany, i no la rendibilitat personal ni social, ni tampoc com aquests horaris es posen en relació amb tot el conjunt d'activitats que les persones hem de realitzar en el nostre territori.

A més dels canvis econòmics i productius, hi ha profunds canvis socials. Han sorgit noves necessitats socials i noves demandes en camps com la cultura del lleure. En aquest sentit, per exemple, el fet que cada cop hi hagi més persones amb menys temps de treball comporta noves exigències de serveis culturals i de lleure. Els canvis socials també es donen en altres àmbits. En primer lloc, en la mobilitat, amb l'augment de la distància entre la feina i les llars, que du a plantejar-nos si el temps d'anar d'un lloc a un altre és temps de treball o d'oci. Des del meu punt de vista,

sembla clar que és temps de treball, però en tot cas significa que cal potenciar la xarxa de transport públic, per evitar que suposi un cost afegit per a les persones que s'hi troben. Per tant, és un element que hem de contemplar amb cura.

També hi ha canvis en les estructures familiars: una progressiva incorporació de les dones al treball assalariat, que genera nous conflictes en el marc familiar per la seva doble jornada, i un major enveïlliment de la població, que fa sorgir noves necessitats i nous temps vitals. Per últim, a les ciutats hi ha altres col·lectius que no tenen relació amb l'activitat econòmica, com els estudiants i els turistes, però que generen unes demandes determinades a alguns sectors econòmics de la ciutat.

Davant d'aquestes qüestions, ens hem de plantejar una reflexió entre tots els agents i les institucions que actuen en la ciutat, en relació a unes polítiques públiques que promoguin com socialitzar entre el conjunt de la ciutadania els costos d'aquests nous temps i com conciliar la rendibilitat política i social.

Sr. Francesc Santacana, coordinador general del Pla Estratègic Metropolità de Barcelona i moderador

Moltes gràcies, Sr. Crespo, per aquest resum dels canvis socials i de les transformacions econòmiques des d'una societat industrial molt rígida, molt pausada en el temps, cap a una societat de serveis més flexible.

Seguidament el Sr. Hallado ens parlarà de com les petites i mitjanes empreses poden aplicar les mesures de conciliació de les quals parlava el Sr. Crespo, tot i que la meua impressió personal és que totes les mesures de conciliació són relativament més fàcils d'aplicar en una gran empresa, on hi ha molta gent, que en una empresa petita, on els treballadors fan, d'alguna manera, de tot.

Sr. José Hallado, director del Departament de Relacions Laborals de PIMEC-SEFES

Bona tarda a tothom. Voldria agrair al Consell Escolar Municipal de Barcelona la invitació per participar en aquesta taula rodona. Voldria usar el temps de la meua intervenció per reflexionar sobre el paper de les PIME (petita i mitjana empresa) en aquesta matèria. En les notes que ens ha passat el Consell Escolar Municipal per preparar aquesta taula rodona, se'ns demanava una reflexió sobre la importància del temps, sobre les mesures a aplicar per promoure la conciliació de la vida laboral i familiar i sobre el paper i els efectes de la jornada laboral sobre la vida ciutadana, personal i familiar i laboral.

La introducció de tots aquests temes passa per esmentar una especificitat molt clara de la PIME, i per explicar on aquesta situa aquest debat. Totes les reflexions que es fan al voltant de la conciliació, i moltes de les mesures que s'estan definint, poden ser vàlides per a la gran empresa, però l'empresa petita i mitjana té unes característiques molt clares en relació a aquesta matèria que fan que determinats models no li serveixin.

Aleshores, on s'incardinen aquests temes en la PIME, a través de les confederacions empresarials? Dins d'un concepte més ampli, la "Responsabilitat Social de l'Empresa", que a nivell europeu s'està treballant molt. És un concepte que neix l'any 2001, a partir del Llibre Verd de la Comissió Europea sobre el foment de la responsabilitat social a l'empresa. El llibre cita el paper que la PIME ha de tenir en aquesta matèria, i insisteix que una empresa és socialment responsable no només per complir les seves obligacions jurídiques, sinó per anar més enllà voluntàriament. Una mica més endavant aprofundiré en aspectes molt clars des d'un punt de vista d'acció social i respecte per als drets humans, que han d'estar presents quan es parla d'aquest tema.

El Llibre Verd també fa referència al caràcter únic de la PIME dins el món de l'empresa. Nosaltres sempre hem demanat un tractament específic per la PIME, perquè és el principal col·lectiu empresarial, el que més contribueix a l'economia, però alhora té una sèrie de criteris i trets diferencials que s'han de tenir en compte: el rol de l'empresari, els vincles amb la comunitat local i el territori, la posició en el mercat (per la seva vinculació al territori, les PIMES estan molt més subjectes a la disciplina del mercat) i les relacions personals entre els diferents col·lectius de l'empresa –l'empresari, els directius, els treballadors– i amb els agents socials del territori –les administracions públiques, les institucions locals, les entitats financeres, els competidors...

D'altra banda, l'altre aspecte fonamental que diferencia la PIME de la gran empresa és la limitació de recursos personals i empresarials. No hi ha cap PIME que estigui sobredimensionada. Moltes vegades els models òptims i tots els estudis realitzats sobre conciliació de vida laboral i familiar, i sobre l'equilibri entre treball, família i oci es fan prenent exemples de grans empreses. Fins a quin punt serveixen a la PIME?

Des de PIMEC-SEFES entenem que hem d'avançar en un altre model, el model de la responsabilitat social de l'empresa. És un concepte molt ampli, però només diré que en el que és la gestió interna d'aquell model es parla de la gestió socialment responsable dels recursos humans. I aquí hi ha un objectiu molt clar, recollit per llibre Verd de la Comissió Europea: cercar l'equilibri més gran possible entre treball, família i oci. Aquí és on s'incardina la possibilitat d'actuació de la PIME. És necessari aplicar aquesta idea als recursos humans. En la gestió dels recursos humans és necessari parlar de les persones per poder fer front amb èxit als reptes de futur. Gestionar una empresa de manera socialment responsable ens proporciona un factor de competitivitat clar envers la gran empresa.

Així, situar la responsabilitat social de l'empresa al centre del discurs és bàsic. I cal fer-ho des de l'òptica d'un factor clau: fidelitzar els treballadors. En les PIME, fidelitzar treballadors vol dir integrar-los dins els sistemes de gestió diaris de les nostres empreses i poder introduir-hi aspectes relacionats amb el lloc de treball i amb la conciliació del temps de treball i el temps de vida familiar. La participació dels treballadors en els processos de presa de decisió de l'empresa és el gran repte de la PIME pel que fa al tema que ens ocupa avui. Com a element organitzatiu, aquesta participació ha d'estar cada dia més arrelada en el sí de l'empresa.

Per quina raó situem la responsabilitat social de l'empresa en el centre d'aquest debat? Les empreses no hem de deixar passar el moment, i hem d'aprofitar que el debat sobre la responsabilitat social

de l'empresa està molt obert, però també hem d'entendre que, en tant que aquest debat neix de forma paral·lela a la sensibilització de la societat, hem de partir d'actuacions voluntàries. Hem de partir de codis de bones pràctiques que siguin assumibles per les PIMES. Hem de treballar conjuntament amb els agents socials, amb els agents locals, amb les institucions, per crear codis de conducta que puguin ser extrapolables a la normativa laboral.

Si introduïm el debat de la responsabilitat social de l'empresa en tota aquesta dinàmica de canvis, estarem aconseguint que la PIME s'impliqui realment en aquest camp. Fruit d'això, tindrem processos de desenvolupament dels codis de bones pràctiques i anàlisi dels seus defectes i reaccions, que ens duran a aconseguir mesures que siguin reals i eficients per a la PIME.

La PIME, per la seva especificitat, necessita mesures que es puguin adoptar realment. És molt difícil aplicar determinades concrecions que deriven, fonamentalment, de la negociació col·lectiva. Hem d'aconseguir que la PIME estigui present en la negociació col·lectiva, fruit d'aquest exercici previ que ha d'haver fet de la responsabilitat social de l'empresa, i que pugui traslladar a la normativa aplicable totes aquestes mesures que siguin positives per arribar a una situació desitjable per a tots. L'equilibri entre el temps de treball, l'oci i la família només s'aconseguirà si tenim en compte aquesta especificitat. Des d'aquest punt de vista, PIMEC-SEFES creu que s'ha d'anar més enllà, i que ha de ser la negociació col·lectiva qui respongui d'aquest equilibri, però partint de la responsabilitat social interna de l'empresa.

Desenvolupar la gestió del temps de treball, que implica una redistribució de la jornada de treball, com un element flexible que es pugui adequar a les necessitats de producció i a les necessitats familiars i a la conciliació d'ambdues, és un instrument que hem d'adoptar molt clarament. Les línies d'actuació han d'anar en aquest camí: tractament específic de la PIME, responsabilitat social de l'empresa, bones pràctiques i trasllat d'aquestes bones pràctiques a la legislació i la negociació col·lectiva.

Sr. Francesc Santacana, coordinador general del Pla Estratègic Metropolità de Barcelona i moderador

Moltes gràcies per aquesta reflexió sobre la qüestió de la responsabilitat social de l'empresa, la jornada de treball i la negociació col·lectiva, que segurament tornarem a tractar després.

Seguidament intervindran dues persones que potser són les més afectades de la taula per aquests temes. Quan he introduït el debat, deia que el procés d'envelliment de les persones i la manca d'una política de benestar universal provoca que alguna persona s'hagi d'ocupar de la cura de les persones grans dependents. I normalment això ho fan les dones, com també s'ocupen dels col·legis i dels horaris de treball. Jo tinc la impressió, doncs, que aquest debat no és neutre sinó que pateix un cert biaix cap a les dones.

En primer lloc intervindrà la Laura Pelay, secretària de Polítiques d'Igualtat d'UGT de Catalunya, que ens exposarà quins són els problemes de les dones i els temps, i després ho farà Maravillas Rojo, regidora ponent d'Ocupació i Innovació de l'Ajuntament de Barcelona.

Sra. Laura Pelay, secretària de Polítiques d'Igualtat d'UGT de Catalunya

Bon vespre. Voldria, en primer lloc, agrair al Consell Escolar Municipal de Barcelona que hagi volgut comptar amb la UGT de Catalunya per participar en aquesta taula rodona.

És obvi que des de fa unes dècades es produeixen canvis en el mercat laboral. D'una banda, tenim la incorporació de les dones al mercat de treball remunerat, perquè les dones, de facto, sempre han treballat. A Catalunya, aquesta incorporació s'ha fet tard i malament, amb unes taxes d'activitat que no arriben, ni de bon tros, a les taxes d'activitat europees. D'altra banda, tenim un Estat del benestar que resol les seves carències a partir del voluntariat i la responsabilitat de les dones. Es provoca doncs una tensió lògica, perquè s'han fet polítiques d'incorporació de la dona al mercat de treball sense fer polítiques familiars de compensació.

A més es produeix un segon canvi, la diversificació dels models familiars. A Europa, un 28% de les famílies són monoparentals, i en el 80% d'aquestes famílies les caps de família són dones. Es produeix aleshores una tensió de rols socials, entre el que és i el que hauria de ser. També es pateix la fi de la solidaritat intergeneracional. És la fi de les àvies-cangur, ja que afortunadament moltes de les mares de la generació en edat de tenir fills encara treballen. Per tant, a cap persona se li escapa que avui, moltes de les dones que volguessin assumir la maternitat ho tindrien molt complicat.

Alhora, tenim molts canvis socials i de les nostres ciutats. S'expulsa als treballadors a polígons industrials de la perifèria, i tenim unes persones dependents que cada cop viuen més anys. A més tot això es combina amb una legislació obsoleta –que ja va néixer obsoleta, la Llei de Conciliació de la Vida Laboral i Familiar de l'any 1999, que només fa recaure la maternitat en les dones i que no contempla els permisos laborals independents entre home i dona. De nou, a cap persona se li escapa que qui assumeix exclusivament el rol d'agafar la baixa de maternitat continuen sent les dones (ja que, de mitjana, en el nostre mercat laboral les dones cobren un 30% menys de salari que els homes).

D'altra banda, tampoc és una llei integral. Només parla de permisos de maternitat, d'excedències, etc. En contrast, l'altre dia vaig tenir la oportunitat d'estar en unes jornades a Itàlia, on l'any 2000 es va promulgar la Llei 53/2000 sobre aquesta temàtica. Com a conseqüència d'aquesta llei, en les Jornades, organitzades pel govern italià, hi participava tothom: col·legis d'enginyers, cambres de comerç, sindicats, empresaris... absolutament tothom estava repensant els temps i les seves ciutats. En aquest context, doncs, cal repensar i aprofundir en un futur pacte social dels usos del temps, en el qual el territori, els treballadors, les empreses i l'administració pública tinguin un paper fonamental. La feina l'hem de fer, principalment, als centres de treball. Des de les polítiques empresarials i sindicals s'ha de tenir en compte que els conceptes treball i família no són independents, sinó que han de formar part d'una activitat interdisciplinària. Per avançar en la consecució de la conciliació del treball, la família i la persona en la cultura de l'organització empresarial hem de partir de la base fonamental de la voluntat conjunta d'empresaris i treballadors, amb uns criteris bàsics: la flexibilitat ben entesa, l'oferta de serveis, la formació i la negociació col·lectiva.

Per aplicar polítiques de flexibilitat que facilitin la conciliació, és necessari que l'empresa estigui organitzada amb mecanismes diferents. Podem entendre l'empresa des del control de resultats, i no des del con-

trol de presència? Podem modular el temps de treball professional a partir de les necessitats personals? Podem acumular hores de treball per poder ser utilitzades en moments puntuals? Podem entendre que existeixen diferents formes d'organització del treball: sobre còmput anual, deducció setmanal, o altres?

Com a sindicat, a més, des de fa temps tenim una preocupació. Com bé deia el Sr. Hallado, fins ara les polítiques de conciliació més comunes estaven dirigides fonamentalment als treballadors de coll blanc, als treballadors amb una determinada categoria professional. A nosaltres ens preocupa com fer que les polítiques de conciliació de la vida laboral i personal arribin a tots els nivells i estrats de l'empresa.

D'altra banda, cal arribar a un acord de polítiques de serveis, i cal desenvolupar diversos estudis de camp sobre el territori –perquè és on veurem què necessiten i què volen els usuaris i consumidors. Hem d'avaluar els serveis de suport existents; hem de fer el disseny i la implantació de nous perfils professionals i creació de nova ocupació mitjançant l'oferta de serveis de suport; cal analitzar les necessitats de transport i d'adequació als nous temps de les persones, l'estacionalitat de les noves demandes –especialment en les zones que pivoten en el sector serveis, els horaris comercials i els serveis d'atenció al ciutadà, les connexions dels transports a les zones rurals i l'obertura dels centres escolars.

A més, hem d'aconseguir que l'educació tingui dues vessants, com a generadora i com a educadora d'igualtat. Nosaltres tenim un projecte EQUAL en col·laboració amb l'IMEB, basat en la importància que concedim a l'educació per generar i corresponsabilitzar des de la infància a homes i dones en les tasques domèstiques i familiars. Igualment, hem d'entendre que ens haurem de formar al llarg de tota la vida, i que per fer-ho necessitem conciliar la nostra vida familiar i personal. En aquest sentit, val a dir que molts cops, quan les dones tenim oportunitat de conciliar, el que fem és conciliar la nostra vida laboral i familiar. En canvi els homes concilien la seva vida laboral i personal. Això hipoteca el futur de les dones, sense deixar-les temps per a la formació al llarg de la seva vida, i sense poder avançar professionalment.

Per últim, creiem que la conciliació, i el gaudi del temps de la nostra vida, és un dret de la persona inalienable a la seva condició humana. Malauradament avui quan parlem de conciliació de la vida laboral, personal i familiar sempre pensem en les dones, però UGT creu que la conciliació no té sexe. És l'harmonització dels temps, i el que volem tots plegats és viure la vida bé, millor, i, sobretot, amb més salut mental. Gaudir de més temps revertirà en ser millors persones; persones que en les seves feines rendibilitzaran i optimitzaran millor el seu temps de treball, persones que, com a ciutadans, tindran més possibilitats d'avançar a nivell personal.

Moltes gràcies.

Sr. Francesc Santacana, coordinador general del Pla Estratègic Metropolità de Barcelona i moderador

Voldria agrair la seva intervenció i destacar dos temes que m'han semblat particularment interessants: la idea d'un pacte social per l'ús del temps i la diferenciació que ha fet entre la conciliació de vida laboral i familiar per a les dones i vida laboral i vida personal pels homes, amb les conseqüències que això té.

Ara donaré la paraula a Maravillas Rojo. Li demanaria que tractés dos temes. El primer és una breu anàlisi de l'estudi del mercat laboral a Barcelona que recentment ha realitzat l'empresa de l'Ajuntament de Barcelona que dirigeix, Barcelona Activa, i especialment una anàlisi del rol de les dones en aquest mercat. El segon és una anàlisi del que està passant en els nivells directius de les empreses.

Sra. Maravillas Rojo, regidora ponent d'Ocupació i Innovació de l'Ajuntament de Barcelona

Moltes gràcies. Com diuen que una virtut d'aquest temps és la síntesi, intentaré posar-la en pràctica. Per tant, vull compartir amb tots vosaltres dues idees, encara que evidentment podríem reflexionar sobre moltes altres coses.

Efectivament, fa pocs dies vàrem presentar l'informe anual que Barcelona Activa elabora en relació a la situació de les dones en el mercat laboral de la ciutat de Barcelona. D'aquest informe, que està a la vostra disposició, podem deduir una qüestió bàsica: que una de les singularitats més significatives del mercat de treball de Barcelona és precisament la diferent importància del treball de les dones en relació, especialment, a la mitjana d'Espanya. La dada concreta és la següent: el 56,6% de les dones en edat de treballar que viuen a la ciutat de Barcelona treballen. Aquesta xifra és una mica superior a la mitjana europea, i és deu punts més alta que la mitjana espanyola. Per tant, realment hi ha molta diferència, cosa que ens situa molt més a prop d'Europa que a la resta del conjunt de l'Estat.

Una segona diferència que singularitza el mercat de treball de Barcelona és la distància entre la taxa d'ocupació dels homes i les dones. A Barcelona, la diferència és de 18,6 punts, i al conjunt d'Espanya de 27,7 punts. És a dir: els homes i les dones estem menys distanciats a Barcelona que en el conjunt de l'Estat, tant en taxa d'ocupació, com en atur, com en contractació indefinida.

Deixo aquí l'apartat de dades, que evidentment estan a disposició de tothom que hi estigui interessat. El que vull remarcar és que la singularitat del mercat de treball de la ciutat de Barcelona, que té més del 80% d'actius o de persones ocupades en el sector de serveis, i on els sectors emergents són els que més creixen, té en la posició de les dones un dels seus punts forts. I permeteu-me que afegeixi que tant de bo, que ja era hora, perquè si realment una característica de la societat actual és la incorporació del talent, resulta obvi que com a mínim la meitat del talent està en les dones. Per tant, en plena societat del coneixement no es pot prescindir d'aquest talent.

Aquesta és la primera reflexió que vull deixar sobre la taula, perquè em porta a la reflexió següent.

Si a la ciutat de Barcelona hi ha aquesta singularitat, i si a més les noies joves entre 18 i 29 anys –segons l'enquesta de la Regió Metropolitana– avui estan 5,5 punts per damunt dels nois en titulació universitària (i aquesta xifra és bastant més elevada que la de l'enquesta anterior) i, per tant, si tenen més formació acadèmica i més presència en el mercat de treball, aquest conjunt d'elements hauria de produir impactes en la vida ciutadana diferents dels que produeix en altres entorns. Hi ha una nova exigència, una demanda diferent quan hi ha una massa crítica suficient, i aquestes dades demostren que hi és.

Què significa això en la ciutat, i en relació a altres àmbits on no hi ha tantes dones treballant ni un increment en el nivell de formació femení? Vol dir, bàsicament, que la demanda de conciliació és molt més evident (com ja s'ha dit en aquesta taula). Per això en el Pla Estratègic de Barcelona aquest és un tema transversal en tots els estudis de prospectiva.

Però en canvi l'experiència vital que la major part de les dones tenim del concepte “conciliació” –i m'incloc en aquest grup– és molt diferent del que tenen la majoria dels homes. M'explico, i permetin-me fer servir un exemple personal: per què a mi no se m'acut com a norma convocar reunions a les 9 del matí, en comptes de a les 9.30h? Perquè tinc clar que durant una època de la meua vida les 9 del matí era l'hora clau per deixar els fills a l'escola, i sé que entre les 9 i les 9.30 hi ha el temps prudencial per arribar al lloc de treball. I en àmbits on no té massa importància retardar la reunió fins a les 9.30 hores, és realment una gran satisfacció poder-ho fer. Per què tampoc se m'acut convocar una reunió divendres a les 8 del vespre? Doncs perquè sé que cal omplir la nevera, i omplir la nevera vol dir que cal disposar de dues hores divendres, dissabte o diumenge. I les dones treballem dissabtes i diumenges, i molts cops divendres, i cal buscar l'estona per omplir la nevera (encara que els fills ja siguin adolescents, o hi hagi avis i àvies que depenen de la unitat familiar). Per què no se'ns acut, per exemple, que l'hora en que habitualment fem les reflexions més profundes són les 8 del vespre? Doncs perquè realment les dones sabem que hi ha unes hores de presència que és millor poder-se combinar, encara que potser no sigui tots els dies de la setmana.

És a dir, hi ha una experiència vital de la conciliació que no té a veure només amb tenir infants petits. Una experiència que es modifica quan tens fills adolescents, o mares i pares grans, o fins i tot a mesura que tu et fas gran, i que aleshores es viu de manera diferent.

Per tant, quan en l'àmbit de les empreses resulta que la presència de les dones directives és pràcticament inexistent és molt difícil pensar que la sensibilitat que es pugui aportar de l'experiència vital de la conciliació sigui realment una manera de dirigir i una manera d'estar favorable a les dones. Per què hi ha dones, per exemple, que els resulta més fàcil explicar que van a portar el cotxe al mecànic que el fill o filla al metge? Senzillament perquè està més ben vist, més ben considerat portar el cotxe al mecànic que el fill al metge. I això passa perquè quasi no hi ha homes que portin els fills al metge. Aleshores, el problema –per mi– és d'experiència vital. Com només hi ha un 1,5% d'homes que s'acullen al permís de paternitat, tenim encara poca massa crítica d'homes que visquin experiencialment el que això significa. I com que hi ha pocs homes que tinguin la massa crítica d'assumir determinades responsabilitats familiars –i que consti que no parlo d'aquella idea típica d'ajudar, tant interessant i tan

agraïda però no suficient– l'experiència de la conciliació no es dóna. Com els homes no tenen experiència vital en aquest sentit, sembla que la conciliació només és un tema de dones.

I ho dic així, tan espontàniament, perquè fa molts pocs dies em van convidar a anar a parlar amb un grup de 150 directius d'una gran empresa estatal que estaven fent el pla estratègic de l'empresa. En concret em van convidar a incentivar els directius a ampliar el número de dones en l'equip directiu. I jo, francament, no entenia per què em convidaven, i per què havia d'explicar que és important que hi hagi dones en els equips directius. I després ho vaig entendre: perquè resulta que és una empresa que accepta la igualtat entre els homes i les dones, i n'està convençuda teòricament, però no sap posar-la en pràctica perquè no s'ha produït un canvi en la cultura de treball ni en la cultura personal dels homes. Aleshores, tot i que en pla estratègic hi han inclòs una quota de dones directives, no aconsegueixen complir-la. Perquè no és el mateix incorporar dones en igualtat, i amb inclusió, que incorporar dones per a que facin d'homes.

Des d'aquesta perspectiva innovadora, és un canvi de vida total en la societat: en les empreses i a tot arreu. I fins que no hi hagi una visibilitat suficient d'aquestes experiències vitals amb una massa crítica suficient, la conciliació seguirà traduïnt-se estrictament en termes de més serveis personals per a les dones, que són imprescindibles, i de més transport públic –que també és imprescindible, a més d'algunes altres coses.

Per acabar, diré que coincideixo plenament amb la companya de taula Laura Pelay en què hem de canviar la cultura de treball, i això implica que sempre que es pugui s'ha de poder combinar una organització que sigui responsable, i que impliqui els seus treballadors, i que alhora sigui flexible, de manera que el treball es pugui comptar no només en presència, sinó en resultats. És obvi que això afecta l'empresa i les organitzacions però també afecta les persones, perquè han d'acceptar que si l'empresa és flexible i treballa en base als resultats, caldrà que com a treballadors siguin responsables i s'impliquin per obtenir aquests resultats. D'alguna manera, és un canvi de cultura personal i un canvi de cultura empresarial.

Personalment, doncs, crec que hem de treballar més la visibilitat de les dones en els àmbits directius i hem de treballar encara molt més la visibilitat dels homes en els àmbits de la conciliació. I aquesta és una proposta que té molt a veure amb el temps perquè modifica les experiències vitals d'uns i altres.

Sr. Francesc Santacana, coordinador general del Pla Estratègic Metropolità de Barcelona i moderador

Bé, tinc la sensació que amb aquestes últimes intervencions entràriem a fons en el problema de la conciliació. Sovint veiem rànquings de comparació d'Espanya amb altres països europeus, i hi ha un rànquing on estem per damunt de Dinamarca, Alemanya, Suècia i França. És en el número d'hores de treball setmanal: a Espanya es treballen 39,3 hores setmanals per 36,4 hores a Dinamarca, 37,5 a Alemanya, 37,1 a Suècia i 38 hores a França. La mitjana europea se situa en 37,3 hores, i per tant aquest és un dels temes

més apropiats quan es parla de conciliació: la jornada laboral. A més, a Espanya normalment la jornada laboral és partida, cosa que realment genera molts problemes de conciliació

Per introduir-nos en aquesta qüestió de la reducció de jornada com a instrument de conciliació donaré el torn de paraula al Sr. José Miguel Beneroso, representant del Departament de Relacions Laborals i Afers Socials de Foment del Treball Nacional.

Sr. José Miguel Beneroso, representant del Departament de Relacions Laborals i Afers Socials de Foment del Treball Nacional

Buenas tardes. Mi idea era hablar de la reducción de la jornada laboral como uno de los temas importantes que derivan del tiempo de trabajo. Para empezar, diré que desde las organizaciones empresariales no se niega por principio la reducción de la jornada laboral. Sin embargo, si se ha negado una reducción generalizada, por ley, aplicable de forma uniforme a todos los colectivos y sectores. Veamos por qué razón.

Si bien históricamente se ha procedido a la reducción de la jornada laboral como medida de protección de la salud del trabajador, hoy en día se nos presentaba la cuestión como una medida de fomento del empleo. Experiencias recientes en esta dirección en países como Francia han sido bastante negativas, en tanto que las medidas laborales de reducción de jornada no han significado ningún incremento significativo del empleo –la incidencia de la regulación ha sido más bien irrisoria–, y por otro lado se ha producido una pérdida importante de productividad. De hecho, uno de los factores clave para crear empleo es la productividad, y diversos estudios muestran que una reducción de la jornada a 35 horas semanales conlleva una disminución de la productividad de aproximadamente el 12,5%, y un aumento de los costes laborales en otro 12,5%.

Por otro lado, tampoco debemos olvidar que dada la creciente internacionalización y globalización de la economía, una disminución de la productividad y la competitividad significan una pérdida de mercado y una destrucción de empresas en favor de otros países. En definitiva, el peligro de aumento de lo que se ha venido a llamar “la deslocalización”.

Por tanto, sería más conveniente reconducir la reducción de jornada a una reorganización del tiempo de trabajo, o distribución irregular del tiempo de trabajo, dando un mayor protagonismo a la negociación colectiva, a los convenios colectivos, a los acuerdos alcanzados entre los representantes de los trabajadores y las empresas y a lo pactado en el contrato individual. Entendemos que la vía por la que debe regularse la reducción de jornada es la negociación, y además es importante establecer unos cálculos anuales y no semanales que permitan la mayor flexibilización posible.

El trabajador no debe contemplar esta flexibilización como un factor negativo, sino como una oportunidad de compatibilizar la vida familiar con la vida laboral. Voy a dar unos datos concretos: el 22% de los convenios establecen una jornada laboral según cómputo anual, y el 40% de los convenios de empresa disponen de horario flexible (que consta de una fase u horario troncal y de dos fases de inicio y de finalización flexibles). Hay otros convenios, con una tipología muy variada de distribución irre-

gular: algunos prevén una jornada más breve durante ciertos meses del año –normalmente, los meses de verano; otros contemplan la distribución irregular como una facultad de distribución empresarial con ciertos límites; en otros se pacta una bolsa de horas al año y en otros se permite la distribución irregular sujeta al control de la representación de los trabajadores.

Para corroborar el buen funcionamiento de la negociación colectiva, hay que decir que en España ha habido una tendencia de disminución progresiva de la jornada anual. Así, por ejemplo, en 1999 teníamos una jornada de 1.770 horas anuales, lo que significaba que estaba por debajo de la jornada legal de 40 horas semanales, y para el año 2003 la jornada laboral es tan sólo de 1.763 horas anuales. Incluso en algunos sectores, fruto de esta negociación colectiva, se está por debajo de las 35 horas semanales. Es el caso de los funcionarios dedicados al área de educación, cuya jornada es de 24 horas semanales, y de 22,5 horas en el caso de los funcionarios de las universidades, según datos de la CEOE.

Por otro lado, habría que diferenciar entre jornada pactada y jornada efectiva. La jornada media habitual en España sería de unas 37,54 horas, jornada que en realidad es inferior si atendemos al tiempo de trabajo efectivo. De esta forma vemos como la negociación colectiva, sin necesidad de recurrir a una ley general, ya ha ido reduciendo el tiempo de trabajo.

Decía, por último, que otro de los temas que se nos planteaban hoy sería la conciliación de la vida laboral y familiar. He señalado ya la importancia de la flexibilización para el buen funcionamiento de las estructuras productivas, y repito que esta necesaria flexibilidad no debe verse como una amenaza, sino que ha de conllevar grandes ventajas tanto para las empresas como para los trabajadores, con participación de éstos en la distribución de la jornada.

La negociación colectiva también se ha mostrado como una herramienta eficaz, con importantes avances, en la progresiva adecuación del contenido de los convenios a lo previsto en relación a baterías de licencias de permisos y excedencias de la Ley 39/99 de conciliación de la vida familiar. Hay convenios que van más allá de lo establecido en la ley, debiendo resaltar un incremento del número de aquellos que mejoran lo dispuesto en la norma legal. El 11% de los convenios, que afectan al 21% de los trabajadores, mejoran el régimen previsto de licencias y permisos por la vía de ampliar el número de días de licencia y los supuestos que dan derecho a los mismos, incluyendo la extensión de los grados de parentesco. También merece la pena llamar la atención sobre la implantación de los denominados “días para asuntos propios”, que al final se traducen en una reducción del tiempo de trabajo global.

Quisiera, por último, decir que desde mi punto de vista algunos de los problemas que afectan a la conciliación son culturales y, sobre todo, de horarios. Los horarios escolares muchas veces no coinciden con los horarios laborales, y éste es uno de los grandes problemas, sobre todo en un país, como España, donde los horarios de trabajo, la comida, etc. son muy distintos a los de otros países europeos.

Sr. Francesc Santacana, coordinador general del Pla Estratègic Metropolità de Barcelona i moderador.

Moltes gràcies per aquesta intervenció sobre la qüestió de la jornada laboral. De fet, tots aquests temes que estem debatent avui tenen una incidència molt directa sobre la ciutat on es viu. Hem parlat, per exemple, del turisme, de les activitats productives, dels col·legis... L'Ajuntament de Barcelona té un Programa per als Nous Usos Socials del Temps a la Ciutat, i avui tenim amb nosaltres la responsable d'aquest programa, la Sra. Imma Moraleda. Per tant, penso que serà molt ben rebuda una intervenció sobre les accions més importants que s'estan desenvolupant a la ciutat de Barcelona, perquè sens dubte la ciutat té moltes coses a dir quan es parla, per exemple, d'un pacte social per als usos del temps.

Sra. Imma Moraleda, regidora delegada del Programa dels Nous Usos Socials del Temps a la Ciutat

Moltes gràcies. Bona tarda a tothom i gràcies al Consell Escolar Municipal de Barcelona per haver-me convidat a assistir a aquesta taula rodona. Intentaré parlar molt breument de quin és el sentit de tenir, a Barcelona, un programa que es diu precisament "Programa dels Nous Usos Socials del Temps a la Ciutat".

M'agradaria dir, per començar, que subscric totalment la intervenció de la meua companya de consistori, la Sra. Maravillas Rojo, especialista en temes d'ocupació però molt coneixedora de la realitat social i d'allò que les dones necessitem i patim, en el millor dels sentits. També m'agradaria apuntar dues dades més que són, des del meu punt de vista, objectives, extreïtes d'alguns estudis que ja fa uns anys que coneixem. Aquestes dades són les que van animar l'Ajuntament de Barcelona a posar en marxa una nova regidoria per repensar quin és el temps de la nostra ciutat.

La primera dada que volia posar damunt la taula és que ara ja fa aproximadament cinc anys, quan es va publicar l'estudi sobre les condicions de vida de les dones a la ciutat de Barcelona, vàrem trobar una diferència molt gran entre el desig manifest de tenir fills de les dones i la realitat. És a dir: quan es preguntava a les dones quants fills voldrien tenir en òptimes condicions i amb capacitats suficients, ben acompanyades de serveis, la resposta era 3 fills. Quan veiem els números, la realitat ens mostrava que el número de fills per parella es situava en 1 o 1 i mig (cosa que s'explica perquè hi havia parelles amb dos fills, per exemple, i d'altres que no en tenien). Durant molts anys, Catalunya ha estat el país amb la taxa de natalitat més baixa del món, i aquesta és una dada que cal tenir present en tot moment quan parlem d'aquests temes.

La segona dada que us volia facilitar es deriva d'un estudi que la Diputació de Barcelona va presentar ara fa molts pocs dies. L'estudi analitza les condicions de vida de les dones de la província, i diu que encara avui les dones dediquen 23 hores a la setmana a tenir cura del seu entorn familiar, mentre que els homes només hi dediquen 7 hores. El més preocupant de l'estudi és que mostra que en

els darrers cinc anys l'increment de temps dedicat a la llar o a la família per part dels homes és només de 26 minuts. Per tant, fent un càlcul matemàtic simple veiem que encara falten 50 anys per arribar a una distribució equitativa del temps familiar i domèstic entre homes i dones.

Sincerament, penso que aquesta dada és molt preocupant, perquè no només té relació amb la cura de les persones dependents, o de l'entorn familiar, sinó que també té a veure amb el valor social del treball de tenir cura d'altres persones. Aquesta és una feina que durant segles i segles ha estat exclusivament en mans de les dones, i la incorporació de les dones al treball remunerat al llarg del segle XX ha posat en evidència una sèrie de mancances del nostre Estat del Benestar que cal suplir amb urgència. Alhora, com deia Maravillas Rojo, també cal plantejar aquesta qüestió en les empreses i en les diferents comunitats i organitzacions socials. I voldria subratllar això perquè que hi estiguem treballant i que en siguem conscients no significa no reclamar allò que pensem que és necessari.

El nostre estat té tres grans sistemes universals molt importants: el sistema de pensions, el sistema sanitari i el sistema educatiu, però en aquests moments cal exigir, amb urgència, que es desenvolupi una quarta pota de l'Estat del Benestar: els serveis a les persones. Aquest és un tema que hem de treballar a fons en els propers anys.

Fets aquests aclariments, m'agradaria plantejar quin és el sentit d'un programa com el que tenim a la ciutat de Barcelona, que s'encarrega de repensar els temps a la ciutat. Aquesta és una qüestió essencial: repensar com s'organitza la ciutat, i com organitza els seus serveis, per facilitar temps als seus ciutadans. Implica repensar la ciutat des d'un punt de vista diferent a l'actual, on l'element central exclusiu és el temps de treball. Fins ara, tots els grans sistemes de la nostra ciutat estan pensats tenint en compte quin és l'horari de treball. I a més estan pensats per uns horaris de treball que fa vint-i-cinc anys eren els estàndards –gairebé tothom treballava de 6 del matí a 2 de la tarda, o de 2 de la tarda a 10 de la nit, o entre les 9 del matí i les 5 de la tarda. Però en aquests moments hi ha moltes possibilitats de tenir horaris de treball molt diferents: jornades partides, jornades intensives, mitges jornades, persones que acumulen el seu temps de treball en caps de setmana, horaris nocturns.... Hi ha serveis públics, per exemple, que han d'estar oberts totes les nits de l'any, i hi ha serveis públics, com la recollida d'escombraries, que s'han d'oferir totes les nits de l'any. És a dir: hi ha un munt de possibilitats, que hem estudiat i sabem què volen dir, per poder treballar en horaris diferents.

Què implica tot això? Implica que l'Administració pública ha de repensar els serveis que ofereix a la ciutat i els horaris en que els ofereix. Vol dir, per exemple, que hem hagut de repensar els horaris d'obertura i de tancament del metro, perquè quan la gent surt a consumir cultura, quan va al teatre o al cinema, també té dret a tornar a casa en transport públic. També hem hagut de repensar altres serveis. Avui en dia, per exemple, cap persona podria pensar en que els mercats no fossin oberts divendres a la tarda, o que no hi hagués caixers automàtics al carrer, o que no trobéssim pa qualsevol dia de l'any i gairebé a qualsevol hora de l'any. I cal recordar que en realitat aquests canvis són força recents en el temps: per exemple, no fa gaire anys que per anar a treure diners s'havia d'anar a una oficina bancària de 8 del matí a 1 de la tarda.

Així, han anat apareixent tota una sèrie de noves necessitats que no només tenen a veure amb el consum, sinó també amb les noves demandes de serveis. Tot això ha generat el sorgiment d'uns nous serveis que des de l'administració pública hem d'acompanyar i potenciar.

La majoria de vosaltres pertanyeu a la comunitat escolar, i sabeu perfectament que les mares i pares de les vostres comunitats estan fent veritables esforços per poder compatibilitzar els horaris laborals de les famílies amb els horaris dels serveis que s'ofereixen per als seus fills des de les comunitats educatives. Perquè és obvi que l'escola té un horari de 9 a 5, on els infants i joves adquireixen coneixements, i on els professionals estan treballant, però també hi ha tot un altre horari paral·lel, no lectiu i de vacances, que generalment estan desenvolupant les AMPES o, en el millor dels casos, alguna administració pública amb l'oferta d'una sèrie de serveis complementaris. La nostra opinió és que tot això no és pot fer per voluntarisme, no es pot fer exclusivament perquè no hi ha cap altra persona que ho faci; ben al contrari, des del Programa dels Nous Usos Socials del Temps a la Ciutat voldríem repensar tots els serveis que s'ofereixen a cada barri, i voldríem repensar com facilitem aquest trànsit de les famílies de servei en servei en activitats a les tardes, o el trànsit sovint molt complicat de les famílies amb persones grans dependents.

Volem estudiar totes les possibilitats que tenim al nostre abast per poder treballar, barri a barri, per facilitar la compaginació de la vida familiar, de vida professional i la vida personal. Això té a veure, per exemple, amb els horaris de les escombraries, amb els horaris de les botigues, amb els horaris del transport públic i també amb els horaris d'ús dels espais públics, que són un focus de convivència o de conflicte depenent de com es tractin. És a dir: hem de repensar radicalment els temps de la ciutat en un moment en el qual les coses han canviat, i estan canviat molt. Per posar un altre exemple molt senzill: tot i que Barcelona és una ciutat amb molt de turisme, a l'agost només comptem amb la meitat del servei de transport públic. Aquest és un problema que hem d'arreglar, perquè ja no podem pensar que tothom fa les vacances a l'agost, i a més tenim la immensa sort que hi ha un munt de turistes que venen a visitar la ciutat el mes d'agost. Això vol dir que hem d'adequar els nostres serveis, que no poden funcionar amb mínims, perquè l'ús de la ciutat està a ple rendiment. Insisteixo: hem de repensar els horaris i els temps de la nostra ciutat.

Per anar acabant, m'agradaria reflexionar sobre algunes experiències que s'han desenvolupat a la ciutat de Barcelona i que, tot i no ser noves, cal repensar i enfortir. És el cas dels Bancs del Temps, que existeixen en alguns barris, però que cal impulsar per reforçar els llaços entre els propis veïns, entre les comunitats que treballen a peu de territori. Pensem que cal posar la persona al centre de la ciutat, i no l'economia en el centre de la ciutat (tot i que aquesta sigui vital perquè la ciutat funcioni). Cal, en aquests moments, repensar la ciutat i donar-li una dimensió més humana. Per fer-ho, és essencial que ajustem l'ús del temps de la ciutat, i en aquest sentit us puc anunciar que ben aviat ens tornarem a trobar en algunes escoles per veure com es pot facilitar la conciliació de la vida personal, familiar i col·lectiva.

Moltes gràcies.

Sr. Francesc Santacana, coordinador general del Pla Estratègic Metropolità de Barcelona i moderador

Moltes gràcies per aquesta reflexió final. Amb aquesta intervenció donaríem per acabada aquesta taula rodona. Crec que els hem d'agrair molt que no s'hagin repetit, i que s'hagin cenyit al temps que els hem donat. La idea era justament aquesta: mostrar als assistents diferents problemàtiques vinculades a un tema que fins ara es considerava poc problemàtic: els temps. Encara tenim una estona per escoltar les opinions, matisacions o preguntes dels assistents al que s'ha dit des de la taula. Per tant, els convido a encetar el debat.

DEBAT

Pregunta: Voldria referir-me a la intervenció del representant del Foment de Treball. Estic d'acord amb la seva afirmació que les hores s'han repartit i que hem de tendir a calcular la jornada laboral en hores anuals. Però el que passa és que en tots els convenis col·lectius, la reducció de les hores anuals s'ha produït perquè el treballador ha cedit, a canvi, altres coses. També és una realitat palpable que la productivitat ha augmentat. Quant a la seva demanda d'augmentar la flexibilitat, em sorprèn. Encara més flexibilitat? I, per últim, estic d'acord amb que la negociació col·lectiva és fonamental, però cal anar molt en compte en com s'utilitza.

Pregunta: M'ha agradat molt la intervenció del representant de Foment del Treball, perquè ha estat bastant sincera. No s'ha molestat en parlar de bones pràctiques, sinó que ens ha explicat que pels interessos de l'empresa cal aconseguir una flexibilitat laboral encara més alta. En canvi, no ha dit ni una sola paraula sobre la flexibilització dels horaris laborals quan els treballadors tenen necessitats o obligacions puntuals. En aquest camp no s'ha avançat gens, i sembla que no sigui un problema. La meva opinió és que si, com ha dit la persona que ha intervingut abans, els treballadors han cedit molt quan a flexibilitat horària en benefici de l'empresa, seria just que l'empresa també cedís una mica pel que fa a la flexibilitat per necessitats dels treballadors. I això no s'ha fet.

D'altra banda, voldria referir-me als números que ha esmentat, referents a la jornada laboral dels treballadors de l'ensenyament; en les seves xifres no compten el temps de preparació de les classes ni les correccions d'exàmens, per exemple. El més greu és que amb la resta de treballadors fan el mateix. En els convenis s'estan reduint les jornades, però a la pràctica sabem perfectament que cada vegada són més les hores que es fan fora dels convenis, i que la majoria de gent que està en una situació de precarietat no es pot permetre el luxe de remetre's al conveni i, per tant, treballen les hores que se'ls diu sense poder protestar.

Quant a la falta de competència que ha esmentat, tampoc ha comentat res del fet que estem fomentant una falsa competència perquè cada cop importem més productes de països on no es respecten un mínim de condicions de treball. Si s'exigís a aquests països, on les empreses marxen, que per importar productes al nostre país complissin un mínim de condicions quant als seus treballadors (per

exemple, que tinguessin una seguretat social mínima i unes condicions de treball dignes), segurament la manca de competitivitat de les empreses d'aquí no seria tanta. Evidentment, en aquest món globalitzat els beneficis globals de les empreses no han baixat; les empreses són cada cop més milionàries (encara que els beneficis s'enviïn a la casa matriu), però els treballadors cada vegada treballen en pitjors condicions. No s'ha fet esment, per exemple, de les condicions de treball cada cop més inhumanes. Perquè encara que hi hagi unes lleis que protegeixin els treballadors, tendim cada cop més una mà d'obra esclava, miserablement explotada o en situació d'il·legalitat. Per tant, crec que realment hem de parlar d'aquests temes amb certa sensibilitat.

Pregunta: Voldria fer una pregunta a la Sra. Maravillas Rojo, tot compartint el seu discurs, que ha estat molt realista i fet des de la vivència que jo, com a mare, també tinc. La pregunta fa referència a l'estudi de l'Ajuntament sobre l'índex d'ocupació a la ciutat. En concret, voldria que ens detallés dues dades. Ha dit que el 57% de les dones treballen i que a més tenen un nivell molt alt de formació, però l'estudi també apunta que aquestes dones s'incorporen a uns determinats sectors d'ocupació, d'activitat econòmica. M'agradaria saber quins són aquests sectors per veure si realment la incorporació de les dones a aquests sectors està vinculada al sistema horari que tenen.

M'explico: per exemple, els estudis fets a nivell de l'estat en els últims anys parlen d'una feminització de la justícia, com a conseqüència de que en aquest sector l'horari que els permet conciliar millor la vida laboral i familiar; en el mateix sentit, també es diu que ens últims anys s'ha produït una enorme feminització de l'ensenyament, amb una enorme quantitat de dones que s'hi dediquen. És cert que a la ciutat de Barcelona s'ha produït, en aquesta mateixa mesura, una incorporació de les dones a determinats sectors que els permeten conciliar millor la vida familiar i laboral? I en segon lloc: es pot deduir d'aquí que la flexibilització horària incrementa la incorporació de les dones al món laboral?

Pregunta: En primer lloc voldria dir que el debat ha estat molt positiu per la feina posterior que ens pertoca com a membres de l'àrea educativa, en el sentit que massa vegades quan parlem del tema de la conciliació ho fem mirant cap a dins de l'escola. I penso que una reflexió d'aquest tipus, cap enfora, amb els agents socials, és important i ens pot ajudar una mica. També penso que totes les intervencions han suposat realment una continuïtat, i que han tingut molt d'encert en anar fent una mena de puzzle per donar tota la visió d'aquest tema. I sobretot també vull destacar, en les últimes intervencions, la introducció de la visió de gènere, que és essencial en aquest debat.

Hi ha, però, un aspecte concret que no ha sortit en el debat avui i que jo voldria destacar. És un tema preocupant, que està lligat a la qüestió de la flexibilitat horària i al concepte de responsabilitat social de l'empresa, que sí ha sortit. Molt cops veiem que qualsevol treballador té permisos, per exemple, per anar al metge, o per qüestions de salut dels seus familiars, però en canvi per al seguiment dels estudis dels fills la permissivitat és molt més limitada. De cops els professionals tenim veritables dificultats per desenvolupar aquest tipus de contactes amb els pares per qüestions laborals. Caldria, en la meua opinió, incorporar alguns avenços en aquest dret en els processos de negociació col·lectiva.

Finalment, vull fer un tercer i últim aclariment. El funcionariat docent té una jornada laboral de 37,5 hores setmanals, de les quals 30 són de permanència al centre, però les altres són de preparació i de treball. Dir que només fem 24 hores de jornada laboral seria el mateix que dir que un cuiner només treballa l'estona que encén el foc, i que la resta de temps de preparació dels aliments no compta com a jornada laboral. Gràcies.

Sr. Francesc Santacana, coordinador general del Pla Estratègic Metropolità de Barcelona i moderador

Bé, moltes gràcies per totes les intervencions. De fet, coincideixo que el debat ha tingut un gran interès. Com que les quatre intervencions han estat comentaris, excepte una pregunta concreta a la Sra. Maravillas Rojo, penso que podem sentir la seva resposta abans de tancar l'acte.

Sra. Maravillas Rojo, regidora ponent d'Ocupació i Innovació de l'Ajuntament de Barcelona

Gràcies. Efectivament, l'informe de l'Ajuntament se centra en l'ocupació de les dones al mercat de treball de Barcelona, però analitza quantitativament i no qualitativament. Ens permet saber que en funció de l'estudi de l'Enquesta de Població Activa (EPA), el 56,7% de les dones entre 16 i 54 anys de la ciutat de Barcelona treballen, i ens permet comparar aquesta xifra, en base a l'EPA, amb altres territoris.

Però l'estudi no entra en el detall, que hauríem d'avaluar a través dels indicadors de la Seguretat Social, de la feminització dels diferents sectors. És possible fer-ho, però en aquest estudi aquesta anàlisi no s'ha inclòs.

De tota manera, encara que no et pugui donar la dada exacta en aquest moment, jo crec que hi ha dos coses que es poden desprendre de la teva pregunta. Em sembla que es pot comprovar empíricament, però també intuïtivament, que les dones, en entorns d'alta rigidesa i salaris baixos, abandonen la feina. Perquè davant d'una mare amb Alzheimer, d'una persona depenent, de problemes adolescents i d'entorns agressius, les dones o entren en depressió o, per poc que puguin, abandonen. I si no poden abandonar, tenen unes condicions de qualitat de vida molt dolentes.

Les dones que viuen en un entorn de major flexibilitat –que són moltes, i que potencialment encara en serien més si tots plegats entenguéssim el concepte vital de la flexibilitat, que vol dir drets i deures per l'empresa i pels qui hi treballem, i que vol dir responsabilitat, resultats i compensació d'hores per hores– són més fidels a l'empresa, estan més motivades i obtenen millors resultats. Això està demostrat. I hi ha entorns que són més favorables a aquesta flexibilització: a Barcelona, hi ha un entorn de petites i mitjanes empreses i, sobretot, de microempreses, on hi ha moltes dones que es poden organitzar millor el temps. Alhora, en general les grans empreses ho afavoreixen molt: hi ha casos d'empreses que fan més factible la compensació d'hores per hores, la possibilitat d'autoorga-

nització, etc. El nivell de motivació que permet, dins d'una paràmetres comuns, la autoorganització fidelitza moltíssim. I ho saben sobretot les empreses que treballen en l'àmbit del coneixement, i que no han d'obrir necessàriament a una hora ni tancar a una altra, i que poden combinar horaris. Aquestes empreses saben que això és cert, i si saben aplicar aquests criteris de flexibilitat i d'autoorganització poden esperar un millor nivell de resultats i de qualitat de vida. Jo crec que aquesta és una dada molt interessant.

Sr. Francesc Santacana, coordinador general del Pla Estratègic Metropolità de Barcelona i moderador

Per acabar, voldria agrair a tots els participants en aquesta taula les seves intervencions i els seus comentaris, que esperem que hagin contribuït a il·luminar una mica aquest tema que, com deia al començament de la sessió, és molt important, i en el qual s'ha d'avançar d'una forma notable. Moltes gràcies a tothom i bona tarda.

Sra. Carme Turró, Secretària del Consell Escolar Municipal de Barcelona

Voldria donar les gràcies molt efusivament a tots els i les ponents per la taula rodona esplèndida a què hem assistit, pel recull del treball que podrem fer a partir de les seves aportacions i també pel seu temps, que sabem és un temps molt preuat. Moltíssimes gràcies.

Tot seguit presentarem l'informe "Propostes d'intervenció per a la conciliació d'horaris familiars, escolars i laborals", i per fer-ho comptarem amb la presència del Sr. Salvador Cardús, autor de l'informe i Professor titular del Departament de Sociologia de la Universitat Autònoma de Barcelona .

El Sr. Cardús no necessita gaire presentació, perquè és una persona bastant coneguda en el nostre entorn, el sector educatiu. Sociòleg i periodista, i professor de la Facultat de Ciències Polítiques i Sociologia de la Universitat Autònoma de Barcelona, ha desenvolupat una gran tasca des del punt de vista de la investigació. Ha treballat en el camp de la sociologia de la religió, la cultura i els mitjans de comunicació i els fenòmens socials. També ha publicat nombrosos llibres, entre els quals jo destacaré dues publicacions de gran interès per al nostre sector: en primer lloc, el llibre de l'any 1985 "Saber el temps: el calendari i la seva significació en la societat moderna" i, en segon lloc, el llibre "El desconcert de l'educació", que ben segur que molts de vosaltres heu llegit. Igualment, també destacaré que molt recentment el Departament de Benestar i Família del govern de la Generalitat de Catalunya ha editat un CD molt interessant sobre el tema del temps coordinat pel Dr. Cardús.

A més, Salvador Cardús ha desenvolupat una intensa activitat divulgadora, sobretot en temes d'educació, nacionalisme i immigració. En el camp del periodisme, per exemple, assenyalo que entre el 1987 i el 1988 va ser director de la revista "Crònica d'Ensenyament", ha estat subdirector del diari Avui i col·laborador i assessor de diversos mitjans. És un articulista que podem trobar tot sovint en els nostres diaris.

Finalment, afegiré que entre el 2000 i el 2001 va ser membre de la Comissió per a l'Estudi de les Polítiques d'Immigració del Parlament de Catalunya, i també és membre de l'Observatori de la Infància i l'Adolescència del Departament de Benestar Social i Família de la Generalitat de Catalunya. És en aquesta qualitat de membre de l'Observatori de la Infància i l'Adolescència que se li va encarregar que coordinés l'informe que avui us presentem, "Propostes d'intervenció per a la conciliació d'horaris familiars, escolars i laborals".

Sense més dilació, doncs, li passo la paraula al Sr. Salvador Cardús.

Propostes d'intervenció per a la conciliació d'horaris familiars, escolars i laborals

Sr. Salvador Cardús, Professor titular del Departament de Sociologia de la Universitat Autònoma de Barcelona

Moltes gràcies als organitzadors per convidar-me, a tots els assistents i a la Carme Turró per aquesta amable presentació. Respecte de la presentació, simplement diré que més que sociòleg i periodista, jo em considero un home de “fer feines”, i això explica la diversitat de coses que he fet.

Quant al tema que ens ocupa avui, haig de dir que he tingut la sort de poder portar a terme aquest informe sobre la conciliació d'horaris, i que m'ha fet molta

il·lusió perquè des dels anys 80 estic molt interessat en la qüestió de l'organització del temps. De fet, la meva tesi –el primer dels dos llibres que ha esmentat Carme Turró– se centra en els canvis en l'organització del temps i del calendari, per la qual cosa la realització d'aquest informe que avui us presento va ser, per a mi, com acabar una feina que havia començat feia vint-i-cinc anys.

M'agradaria tenir molta més estona per justificar que des del meu punt de vista l'organització del temps d'una societat és la seva carta de presentació més rotunda: la manera com s'organitzen el calendari i l'horari en una societat, o en un grup social, ens proporciona una idea bastant ajustada de quines són les organitzacions de poder, les activitats que s'hi fan, les desigualtats socials, els estils de vida, etc.

Per tant, cal dir que la preocupació pel temps i l'organització temporal no és una qüestió momentània, causada per un malestar recent. De fet, sempre i en qualsevol circumstància, la intervenció en l'organització dels horaris afecta les arrels de qualsevol societat, i també de la nostra. Per exemple, un dels debats més rellevants de la nostra societat, la desigualtat de gènere, es pot estudiar d'una manera molt gràfica si mirem l'ocupació del temps entre homes i dones. Així, el temps, l'organització dels temps, és una exposició contundent i ràpida de la situació d'una societat. En aquest sentit, val a dir que fer algunes intervencions astutes en els horaris d'una societat seria molt més efectiu per canviar la realitat de la nostra societat que tots els debats i les discussions sobre la igualtat de gènere.

També vull explicar, molt breument, que la segona idea que justifica l'informe era que l'educació és fonamentalment una qüestió de temps. Si no hi ha temps no s'educa. A més, probablement la major part dels problemes educatius que avui en dia tenen els pares són problemes de temps, d'organització, i no d'enfocament ideològic o problemes de valors. En realitat, la manera com s'organitza la vida diària és un dels instruments educatius més importants que tenim, que té tothom en la nostra societat –per exemple, una bona organització horària parla d'educació en valors. De fet, una bona organització del temps és la millor estratègia educativa dels individus. Per tant, els pares han de ser-ne més conscients: la millor educació en valors per als seus fills és en la vida quotidiana: anar a dormir d'hora i llevar-se d'hora, esmorzar bé, arribar amb temps a l'escola, saber seure al voltant d'una taula per dinar, etc.

Però això també ho podríem dir de les escoles. La reorganització o la reflexió sobre les estratègies horàries de l'escola solucionaria molts problemes, més que no pas cap discurs retòric sense sortida. Com que no hi puc aprofundir gaire, només diré que jo faig una crítica profunda al discurs constant de l'educació en valors, que no ens du enlloc, mentre que l'important seria orientar la nostra acció educativa, quant a la seva eficàcia, a una millor organització temporal.

Un tercer element que inspira l'informe és la constatació que el malestar horari comença a sortir de l'àmbit privat de les llars. El malestar horari no és nou; ja existia en els marcs familiars i escolars, on les tensions horàries són extraordinàries. Però ara aquest malestar es comença a expressar en patologies socials greus. Per exemple, en el pla de la salut pública, la desorganització horària comença a tenir uns efectes greus, i sorgeixen patologies alimentàries, o bé problemes gravíssims de son, que tenen conseqüències importants en la convivència social i en la salut pública. El malestar horari –que fins ara més o menys estava ocult, perquè qui el patia tendia a pensar que era culpa de la seva manca d'habilitat personal– es comença a exterioritzar i a expressar-se de manera conflictiva.

A l'hora d'analitzar aquest conflicte horari, aquest malestar, els autors de l'informe vàrem considerar els tres àmbits institucionals que imposen criteris d'organització horària en la nostra vida (amb la particularitat que nosaltres mateixos som el camp de batalla, perquè interioritzem els diferents interessos dels marcs institucionals on vivim: el treball, la feina, la casa, els amics, l'escola... així, per una banda volem treballar més hores, però alhora voldríem arribar a casa més d'hora, i sabem que no podem deixar els fills tot el dia a l'escola). Els conflictes s'incardinen en nosaltres. Des d'aquesta perspectiva, nosaltres dèiem, quan fèiem l'informe, que el summum del conflicte horari era el d'una dona mestra amb fills que van a l'escola. Aquest és un còctel explosiu, una tensió que pesa molt en les dones ensenyants, perquè s'hi afegeixen tots els conflictes imaginables entre els diferents àmbits temporals institucionals.

Vàrem mirar de descriure aquestes tensions dels tres gran àmbits de polarització, incloent-hi un quart àmbit però sense entrar-hi massa: el món del temps lliure, que cada cop té més autonomia i introdueix nous elements de conflicte en la dialèctica institucional. De manera sintètica, en cadascun d'aquests tres espais institucionals la situació és, des del punt de vista de la jerarquia, com segueix: el treball imposa l'horari per damunt dels altres espais, la família i el temps personal.

En el nostre país, a més, tenim un altre problema afegit: la desorganització horària és incomparablement superior a la de la resta dels països europeus –inclosa Itàlia on, per exemple, les botigues tanquen a les 7 de la tarda, fins i tot en els llocs turístics.

I per què tenim aquesta mala organització horària? En primer lloc, perquè tenim una cultura del treball extensiva. Més que produir, aquí el que és elegant és fer més hores de feina: plegar tard, córrer d'un lloc al altre. Sembla que socialment llueix córrer, sortir tard, arribar tard a tot arreu. A més, a mig matí incorporem l'esmorzar, i durant la jornada laboral hi ha altres interferències que tampoc contribueixen a l'ordre horari.

A Europa, en canvi, tenen una cultura de treball intensiva. Jo recordo una estada a una universitat anglesa, i la sorpresa que vaig tenir en veure que alguns dels meus companys, amb qui havia sopat el dia anterior, no em saludaven quan em veien pel passadís de la universitat (al contrari, justament, del que passa

aquí). Al cap d'uns dies em vaig adonar que durant l'horari de treball allà la gent va per feina, no la distreu res, i compleixen els seus horaris estrictament. A Europa, les hores de treball són menys, però són més intenses.

Un segon problema del món laboral és que en el nostre país tenim unes formes d'organització del treball extraordinàriament rígides. Cal una major flexibilitat, en el sentit que si en una societat complexa com la nostra no hi ha formes de flexibilitat, és invivable. No estic, doncs, parlant d'una major flexibilitat en la contractació. El dic és que no es poden mantenir unes formes d'organització extraordinàriament rígides en una situació d'una gran complexitat social. Cal tenir en compte que les formes rígides en l'organització del treball són hereves d'un món industrial en el qual tothom entrava i sortia de treballar a la mateixa hora, però avui en dia aquesta realitat s'ha acabat, perquè la majoria de feines ja no són de caràcter industrial. Per exemple, recordo que jo anava a l'escola en el mateix horari en que el meu pare anava a treballar, però ara aquesta possibilitat d'organitzar la vida en que l'escola i la fàbrica estaven obertes les mateixes hores ja no existeix. Els polítics, per exemple, canten les excel·lències de la mobilitat laboral, de la flexibilitat, de la superació de la rigidesa organitzativa, que realment és un element molt negatiu de la nostra organització laboral.

En aquest sentit, hi ha pocs estudis fets sobre l'anàlisi de costos econòmics per l'empresa derivats de la rigidesa i de l'horari extensiu, però ben segur que en un futur es faran. I, de nou, jo em pregunto si no deu ser casualitat que Espanya és el país europeu que treballa més hores i que alhora té una productivitat més baixa. Tampoc la qüestió de la desorganització horària està prou avaluada, però segur que també implica costos en accessibilitat laboral i en malalties. Per exemple, algun estudi hauria d'analitzar si el fet que a Espanya es dormi poc té conseqüències econòmiques en el procés productiu. Si el món empresarial fes aquesta anàlisi, veuria que la rigidesa de no saber acomodar-se a les necessitats dels treballadors té un cost extraordinari.

En aquest entorn també hem de situar l'escola. I he de dir que l'escola és un altre entorn terriblement rígid, que ha mantingut la seva organització horària des de fa 50 anys, fins i tot a l'estiu, amb vacances del juliol al setembre. Fa cinquanta anys aquest estiu es considerava de rics: les dones podien marxar de vacances de juliol a setembre i endur-se els fills amb elles. D'aquesta manera, l'escola manté el seu horari com si el món no hagués canviat i encara hi hagués mestresses de casa que puguin marxar a estiujar dos mesos amb els seus fills. Però ara això ja no existeix ni és un model socialment desitjable: més aviat es considera una visió molt masculista.

L'organització horària de l'escola no respon tampoc a cap criteri pedagògic ni laboral. Per exemple, les vacances de dos mesos i mig són un desastre pel que suposen de trencament del ritme dels estudiants. No hi ha cap criteri pedagògic que les pugui justificar, encara que ens costi de reconèixer-ho. Encara, a més, l'escola ha oblidat que també s'ha d'ajustar a les necessitats dels pares (sense ser un pàrquing), perquè en cas contrari es produeix un conflicte d'interessos que acaba perjudicant la relació entre mestres i pares, i acumulant tensió contra l'escola. Un bon exemple és la batalla i les ires contra el món escolar pels quinze dies sobreafegits de vacances dels estudiants al setembre.

Aleshores, no podem desconsiderar que una part important dels recels contra l'escola tenen a veure amb la inadequació tossuda entre un món i l'altre. En aquest context, les famílies acumulen tensió fins arribar

a expulsar l'educació de la seva responsabilitat familiar. No tenen temps: no és que no vulguin educar els seus fills, és que no poden. Però aquesta deserció implica un perjudici extraordinari per a certes rutines i pràctiques educatives pròpies de l'àmbit familiar: els hàbits alimentaris, el son, etc. Sovint el que fan els pares avui en dia és posar un televisor a tots els racons de la casa per entretenir els fills. D'aquí sorgeix la idea que els pares han dimitit de les seves responsabilitats educatives. No és certa: no és una dimissió moral, és que no tenen temps d'educar.

Acabaré dient, com diu l'informe, que qualsevol intervenció horària s'ha de fer, precisament, de manera ordenada. Si del que es tracta és de reordenar horaris cal, en primer lloc, tenir una visió global del problema, evitant les intervencions puntuals, per entendre que els conflictes horaris són un problema de coordinació global del temps de treball, familiar i personal. En segon lloc, cal que tots els canvis siguin pactats, i no imposats unilateralment. Han de ser el resultat d'una negociació i d'un pacte, i demanen una planificació estratègica que proposi alternatives per a les hores que canviïn. Si s'ha de canviar el calendari de vacances, s'ha de preveure què faran els infants durant els dies que seran a les escoles però sense mestres. S'ha de fer una planificació estratègica global que compti amb la participació de tots els agents que tenen alguna cosa a dir-hi.

En aquest sentit, en el món escolar vàrem detectar conflictes i fortes resistències a la capacitat d'admetre modificacions en l'horari. Per això en l'informe incloem un llistat de 50 propostes d'actuació, 16 de les quals es refereixen exclusivament a l'escola. En concret, les 16 propostes estan agrupades a l'entorn de cinc objectius generals. Alguns d'aquests objectius són:

- garantir la qualitat de l'ensenyament a través d'estructures d'organització horària eficients: entre d'altres mesures, implica establir uns criteris horaris estables –per exemple, trimestres homogenis, reducció de les vacances d'estiu–; estudiar l'impacte de les càrregues extraescolars en el rendiment escolar dels infants, perquè aquest és un tema realment preocupant; estudiar la possibilitat d'integrar les activitats extraescolars en els centres escolars, per garantir la seva qualitat i fer-les accessibles a tothom, evitant desigualtats; reconsiderar urgentment la franja horària del migdia; estudiar la “territorialització” i l'adequació dels horaris a les necessitats de cada municipi o fins i tot de cada centre escolar (per exemple, fent torns per començar a l'escola, o fent que en els municipis turístics l'escola comenci més tard i s'allargui durant la tarda..).
- Millorar les condicions de treball dels docents, perquè els horaris actuals tampoc són favorables a la seva salut laboral. També s'ha d'establir una formació continuada de veritat, i no escoles d'estiu o activitats més o menys simpàtiques amb una funció substitutiva, però amb poc efecte real. Per exemple, una bona mesura seria concedir un any sabàtic cada 5 anys, establert fins i tot en la negociació col·lectiva, com ja fan, posem per cas, al País Basc. Un any sabàtic cada cinc anys, que permetés una bona formació continuada i una relaxació de l'estrès laboral resultaria en un augment de la capacitat de treball i de l'entusiasme dels mestres, etc. També hem de pensar a millorar els fluxos comunicatius entre els diferents agents implicats, i altres mesures.

Òbviament, totes les propostes de l'informe estan obertes al debat. Són simplement punts de partida per a ser debatuts, i és en funció d'aquest debat que aconseguirem un país més o menys civilitzat.

Sra. Carme Turró, Secretària del Consell Escolar Municipal de Barcelona

Moltes gràcies a Salvador Cardús, perquè alguns dels temes que ha mencionat obren la porta al debat del proper dia, i alguns dels punts que ha esmentat poden constituir punts de la propera sessió. Ara deixarem cinc minuts per fer alguna pregunta puntual o algun comentari sobre l'informe.

DEBAT

Pregunta: jo voldria afegir un comentari a l'exposició, encara que sembli agosarat. Salvador Cardús ens ha parlat fonamentalment del sector dels pares, que realment tenen uns horaris tan llargs que demanen que l'escola es perllongui, encara que sigui sense la presència dels mestres. És cert que tots hem de fer un canvi de mentalitat, però sobretot l'han de fer els pares. Els pares han de fer de pares, i entendre que els problemes dels infants no es resolen ni amb més serveis ni obrint les escoles 24 hores al dia. Per tant, jo trobo a faltar, en aquest nou discurs de canvi de mentalitat i de canvi d'horaris i temps, el paper dels pares. On són els pares? Els infants i els adolescents els necessiten; el seu paper per criar persones és insubstituïble per cap altra persona, per cap altre servei, per cap indústria, per cap professional. Crec que també cal un debat a fons a l'entorn d'aquesta absència.

Pregunta: Només voldria apuntar on són els pares. És cert que els pares tenen una enorme manca de temps. Alhora volia afegir que quan es parla de famílies desestructurades, la problemàtica recau sobretot en la dona, que sí té un sentit d'angoixa i responsabilitat immens, que es traspassa als infants. Per tant, els pares han de fer de pares, però la societat els ha de donar algunes ajudes que de cops no hi són.

Resposta de Salvador Cardús: Només us puc dir que estem tan d'acord que de fet aquesta és la filosofia en la que es basa el nostre informe, que és molt curt però que resumeix 200 estudis d'arreu d'Europa. Jo sempre dic que educar vol temps. Aquesta és la idea fonamental del nostre informe: educar vol temps. No hi ha cap manera de modificar les condicions educatives del país, de millorar-ne la qualitat, que no passi per donar més temps al món familiar perquè pugui fer bé la seva feina. Les primers vint mesures de l'informe tenen aquest objectiu general d'incrementar la disposició de temps per a la vida personal i familiar. És absolutament imprescindible. Qui ha de fer el primer pas és el món del treball, i l'escola ha d'acompanyar aquesta conciliació per aconseguir transformar l'horari, i tot plegat ha de tenir com a objecte alliberar temps per a la vida familiar i personal.

Sra. Carme Turró, Secretària del Consell Escolar Municipal de Barcelona

Moltíssimes gràcies a tothom. Us recordo que en la propera sessió parlarem del temps escolar, i l'analitzarem des del punt de vista de tots els agents implicats: els pares i les mares, el professorat, l'alumnat i les administracions.

Jornades-Cicle de Conferències

“Els Temps” i l’organització de l’horari i el calendari escolar”

Dimecres, 28 d’abril de 2004, Sala d’Actes del Museu Picasso

Presentació

Sr. Rafael Torrubia, President de la Subcomissió d’Horari i Calendari Escolar del Consell Escolar de Catalunya

Projecció d’un audiovisual amb: El punt de vista de la comunitat educativa

Amb la participació de representants d’entitats de renovació pedagògica, sindicats d’ensenyament, federacions d’associacions de mares i pares, associacions de l’alumnat i titulars de centres privats concertats.

El punt de vista de l’administració local

Ilma. Sra. Marina Subirats, regidora d’Educació de l’Ajuntament de Barcelona

El punt de vista de l’administració educativa

Sr. Ramon Simón, assessor del Departament d’Ensenyament de la Generalitat de Catalunya

Presentació

Sra. Carme Turró, Secretària del Consell Escolar Municipal de Barcelona

Bona tarda a tothom. Voldria donar-vos la benvinguda i agrair-vos que esteu aquí acompanyant-nos en la darrera sessió de les Jornades i del Cicle de Conferències sobre “Els Temps i l’organització de l’horari i el calendari escolar”. Per enllaçar el debat d’avui amb les jornades anteriors, us recordem que en la primera sessió vàrem demanar a unes expertes en el tema que ens ajudessin a reflexionar sobre la importància del temps en les nostres vides, i sobre com, a mesura que la societat anava evolucionant, anava variant el concepte del temps. En aquest sentit, en la segona jornada, el Sr. Josep Santacana deia que el temps, que abans es considerava un element neutral, recentment s’havia fet visible per tenir una importància cabdal en la vida quotidiana i en la planificació estratègica de les ciutats.

Recordeu també que en aquesta primera sessió vàrem plantejar la importància de la reorganització dels temps com una necessitat des de tots els punts de vista: laboral, familiar i personal. També vàrem fer èmfasi en com aquesta reorganització dels temps, i en especial del temps laboral, amb la incorporació de les dones al treball fora de les llars, ha suposat una modificació de la vida quotidiana. Alhora, ha posat de manifest la necessitat de serveis de proximitat, aquells que tenen cura de les persones dependents o que permeten tenir un marge de maniobra i un estil de vida diferents, i també ha evidenciat que calia modificar la vida de la ciutat. Igualment, el debat dels dies anteriors també ens va permetre fer una pinzellada sobre les polítiques de conciliació, d’ocupació i família a Europa.

En tot moment, la nostra pretensió ha estat abordar la complexitat del tema, i mostrar que, si el volem abordar des d’un marc educatiu, des de l’escola, s’hi ha d’implicar tota la societat. Perquè és un tema que va molt més enllà del marc escolar i es reflecteix en el debat en el qual es troba immersa tota la societat. Per això vàrem organitzar una segona jornada amb els agents socials.

En aquesta segona sessió, que va ser molt interessant i molt densa, van sorgir diverses qüestions que sovint, en el nostre àmbit, es tracten molt poc. Entre aquestes: els canvis productius i socials que han implicat passar d’una societat industrial, enormement rígida quant a les seves pautes horàries, a una societat de serveis, amb molta més flexibilitat horària; la qüestió de la responsabilitat social de l’empresa; la importància d’abordar temes com la jornada de treball i la negociació col·lectiva com a instruments per a les polítiques de conciliació; la importància d’un pacte social per a l’ús del temps; les diferències entre la vida i els temps laborals, familiars i personals d’homes i dones; l’enquesta de Barcelona Activa on s’analitzava el mercat de treball a Barcelona, el paper de les dones en aquest mercat i el paper dels directius i les directives en les empreses, i el programa de l’Ajuntament de Barcelona per als nous usos socials dels temps. Aquesta segona jornada ens va permetre copsar que els temps era un tema estratègic, que s’estava abordant des de tots els àmbits.

En la segona part d’aquesta jornada del dia passat vàrem demanar al professor Salvador Cardús que ens vingués a presentar un informe que li havien encarregat des del Departament de Benestar Social de la Generalitat de Catalunya. L’informe, que s’anomena “Propostes d’intervenció per a la conciliació

d'horaris familiars, escolars i laborals", ens va permetre aterrar en el nostre àmbit, perquè inclou propostes des del punt de vista de les famílies, però també des de l'escola i des del punt de vista laboral. Avui, per fi, ens plantegem un debat entre els agents educatius. Però amb una singularitat: n'hi ha tants, d'agents educatius –a nosaltres, comptant, ens sortien, pel cap baix, tretze representants del sector i d'institucions– que per agilitzar la sessió hem decidit preparar un vídeo on un representant de cadascun d'aquests agents de la comunitat educativa expressa, molt breument, la seva opinió, el seu punt de vista sobre la temàtica que estem tractant. L'estructura del vídeo és la següent: primer es presenta el dictamen del Consell Escolar de Catalunya sobre aquest tema, i després es dóna veu al conjunt de sindicats d'ensenyament, als pares i mares de les Federacions de Pares i Mares, als moviments de renovació pedagògica, al Consell de Joventut de Barcelona i a les administracions públiques local i autonòmica: la regidoria d'Educació de l'Ajuntament de Barcelona i el Departament d'Ensenyament de la Generalitat de Catalunya.

Així doncs primer veurem el vídeo i posteriorment iniciarem el debat, que moderarà el Sr. Rafael Torrubia, que és la persona idònia per fer-ho perquè ha presidit la Subcomissió d'Horari i Calendari Escolar del Consell Escolar de Catalunya i, per tant, coneix molt bé el tema.

VÍDEO

Sr. Rafael Torrubia, President de la Subcomissió d'Horari i Calendari Escolar del Consell Escolar de Catalunya

El dictamen sobre el calendari i la jornada escolars aprovat pel Consell Escolar de Catalunya el desembre del 2002 parteix de la constatació de la necessitat creixent de conciliar els horaris laborals, familiars i escolars, i també de la constatació que el problema de la conciliació dels horaris no és un problema estrictament escolar, sinó que afecta tota la societat. Per tant, les solucions també han de venir de tota la societat. Aquest document consta de quatre grans apartats: el primer, dedicat a l'horari i el calendari de l'alumnat; un segon apartat dedicat a l'horari i el calendari del professorat; un tercer sobre l'ús dels centres, per tant sobre els horaris i calendari de les instal·lacions escolars; i un darrer apartat dedicat a la conciliació dels horaris laborals, familiars i escolars.

Pel que fa a les recomanacions del dictamen, la primera és que aquesta qüestió de la conciliació dels horaris laborals, escolars i familiars hauria de ser una prioritat política. Quant a les recomanacions per al sistema educatiu, el dictamen inclou la necessitat de flexibilitzar la presa de decisions sobre el tema d'horaris i calendari, donant més veu als territoris, i també parla de la necessitat de considerar com una prioritat tot allò que fa referència al més enllà del temps educatiu, és a dir, a tot allò que es fa fora de l'escola, com ara les activitats extraescolars i els serveis educatius. Es demana que aquest sigui un tema prioritari, ateses les necessitats creixents de les famílies de compaginar els seus horaris laborals amb les necessitats educatives dels infants. Finalment, el dictamen també dirigeix algunes reflexions a les famílies, en el sentit que no només han d'exigir a les Administracions, sinó que també han

de començar a pensar que l'educació dels fills és prioritària i per tant això implica, potser, renunciar a alguns aspectes de la seva vida laboral.

Sra. Núria Solsona, USTEC-STES

Per solucionar aquest tema cal, en primer lloc, un replantejament dels horaris laborals. No podem fer una escola adaptada a les necessitats dels horaris de les empreses. Diferents sectors i grups de pressió social reclamen que els centres educatius tinguin un horari i un calendari més llargs, però està clar que els horaris escolars no poden ser tan flexibles com perquè una criatura de sis o vuit anys passi a l'escola les 10 o 11 hores que dura la jornada laboral dels seus pares. Cal racionalitzar el calendari escolar, establint períodes lectius fixes i períodes no lectius estables. En segon lloc, hi ha un altre aspecte a considerar. Fins fa poc, a Catalunya, les mares i les àvies han estat qui ha fet de coixí per resoldre els conflictes horaris, però avui això ja no és així. Creiem que els horaris escolars són fàcils de modificar. Només cal que les institucions posin les mesures adients. Com a USTEC-STES tenim clar que aquestes mesures no poden significar allargar els horaris i el calendari actual dels professionals, sinó que cal augmentar les plantilles i el personal encarregat del monitoratge, de les activitats fora de l'horari estrictament docent.

Sra. Luz Jabardo, Federació d'Ensenyament de CC.OO.

El problema és que en aquests moments les activitats extraescolars no són per a tothom. Nosaltres pensem que han de tenir caràcter universal. És a dir: tot l'alumnat les ha de fer, les de compartir. A més, actualment aquestes activitats estan en mans privades i comporten una despesa per a les famílies, cosa que pot provocar una discriminació per als alumnes. Nosaltres també pensem que si aquest tipus de jornada i de calendari han de ser diferents per l'alumnat, el professorat i del centre, cal negociar amb totes les instàncies i organitzacions implicades, incloent-hi el sindicats, per debatre quines han de ser les jornades de l'alumnat, dels professors i del centre. Cal arribar a un consens i que aquesta modificació es converteixi en un element positiu, i funcioni d'acord amb els interessos de cadascú, de les institucions i persones que incideixen en l'horari i el calendari escolar.

Sr. David Medina, UGT

En quina direcció hauria d'avançar la modificació? Hauria d'intentar solucionar aquests defectes. I la solució passaria per establir, en la mesura del possible, una organització horària que permetés un horari intensiu de matí per al professorat i activitats complementàries de caire pedagògic per la tarda, amb el suport de monitors. D'aquesta manera tindríem un horari escolar més ampli, que respondria

millor a les necessitats de la societat, i també, a nivell professional, un horari més convenient per al professorat, que possibilitaria preparar millor les tasques docents.

Sr. Pedro M. Galiana, USOC

El que no soluciona res és traslladar les vacances d'un període de l'any a l'altre. Quant a aquesta qüestió, ens trobem amb quatre condicionants fonamentals. El primer és econòmic: simplement, no hi ha duros a quatre pessetes. El segon és que tenim uns equipaments que es poden aprofitar, però això en cap cas pot suposar que el personal que treballa en aquest centres hagi d'augmentar la seva jornada o desenvolupar tasques que no li corresponen. L'aprofitament d'equipaments comporta una despesa econòmica: assegurança, amortització dels equipaments i sobretot una despesa en personal, que ha de ser present per cuidar dels espais i, sobretot, per tenir cura de les persones. Per tant, la idea és ampliar la jornada en la qual es poden utilitzar els equipaments dels centres escolars, com de fet ja es fa a molts llocs, però clarificant quina ha de ser la implicació de les administracions i la gratuïtat o no dels serveis. En qualsevol cas, cal clarificar amb molta precisió quina administració sufragarà aquesta despesa, quina part pagaran els pares i quin serà el personal que treballarà en aquestes hores.

Sr. Carles Gràcia, Associació de Mestres Rosa Sensat

Des de l'Associació de Mestres Rosa Sensat creiem que cal repensar el temps de l'escola i del fora escola, així com la seva organització. Cal donar resposta a les necessitats dels infants i dels joves i conjugar aquestes respostes amb les demandes que formulen les famílies i la societat. En aquest moment, per abordar aquest tema, pensem que el debat s'ha de situar en la comunitat educativa. Tenim present que l'Administració ha d'oferir els recursos i els criteris per poder flexibilitzar les diferents visions, i adequar-los a les necessitats i realitats dels diferents entorns on es troben els centres educatius.

Sr. Fabian Mohedano, Consell de la Juventut de Barcelona

El que es pretén, el que s'hauria de fer, és que el mercat laboral s'adapti a persones, i pugui donar-se així un reajustament de tots els horaris. En aquest sentit, hi ha una demanda bastant gran d'escoles bressol i de serveis socioeducatius. Nosaltres entenem que hi ha d'haver més escoles bressol i més serveis socioeducatius, però el que no pot ser és que a través d'aquestes eines es pretengui donar solució a un problema estructural. La nostra solució planteja reduir l'horari de treball. Si l'horari laboral es redueix a 35 hores setmanals es podrà produir un reajustament de tots els temps. I, com

a plataforma de les entitats juvenils de la nostra ciutat, pensem que a més temps d'oci per a les persones grans, joves i infants, hi haurà més associacionisme i, per tant, més participació.

Sr. Joan J. Rossell, FAPAC

Les persones amb família, i sobretot amb fills en edat d'anar a l'escola primària, han de tenir uns drets laborals que permetin certa flexibilitat horària per facilitar la seva vida familiar. Tal com estan les coses, el mercat pressiona molt, en el sentit de que les persones poden fer poca vida social i, si la fan, moltes vegades suposa un sacrifici per a la seva vida familiar. Per tant, la proposta de FAPAC passa per parlar-ne amb els sindicats, les patronals i els agents educatius i arribar a un acord que ens porti a solucionar aquesta situació o, si més no, a fer més fàcil la vida dels mestres, dels pares i sobretot dels alumnes.

Sr. Josep Alemany, Escoles concertades

Quant als horaris escolars que tenim actualment, em semblen força correctes (potser perquè fa anys que els fem). L'únic inconvenient que hi trobo és que, de cara a l'alumnat, els gairebé tres mesos que passen de vacances a l'estiu és un període un pèl llarg. Ara bé: escurçar aquest temps em sembla complicat, perquè durant el mes de juny les escoles hem de tancar el curs, i necessitem força dies, i durant el mes de setembre hem de preparar el següent, per la qual cosa també fan falta bastants dies. D'altra banda, el conveni col·lectiu del professorat també té unes hores marcades, i superar aquest número d'hores també seria molt complicat. Per tant, el que hauria de fer l'administració és assessorar-se amb gent qualificada, a tots els nivells, i aconseguir un consens per modificar aquest horari i calendari. Tot i això, penso que algunes mesures que ja s'han mencionat, com fer una setmana de vacances al primer trimestre, no suposen cap solució per a les famílies, que acabarien acudint a casals o colònies que, en definitiva, els comporten sempre un cost afegit.

Sr. Jesús Fernández, FAPAES

Si no se modifican las condiciones laborales y no existe flexibilidad en los horarios, las familias no pueden intervenir en la vida educativa de sus hijos, ni en la comunidad educativa. ¿De dónde sacan el tiempo para los Consejos Escolares de Centro, o para los Consejos Escolares de Distrito? No tienen ni tiempo para dedicarlo a la propia dinámica de la asociación de padres y madres o a la participación en su centro. En este sentido, representa un problema, por ejemplo, convocar un Consejo Escolar a las cuatro de la tarde; normalmente los padres están trabajando. Por otra parte, si la gestión de las competencias educativas se aproxima al ciudadano, y se ceden –por este orden– a los municipios, a

la Generalitat, al estado español y finalmente a Europa, nos acercaremos a la estructura de algunos países de Unión Europea. Y esto es lo que los integrantes de la comunidad educativa estamos exigiendo.

Sra. Isabel Cerón, FAPAEM

No es tracta tant de repartir l'horari escolar en vacances, sinó d'intentar trobar la manera d'adequar el ritme escolar durant tot l'any perquè no hi hagi aquests canvis tan bruscos entre vacances i no vacances, ni tants mesos sense anar a l'escola, perquè això no ens sembla adequat per als infants. Seria millor repartir-ho més homogèniament perquè els infants no pateixin daltabaixos. Pels pares, a més, el ritme actual també significa un trasbals, perquè tot representa diners i una dedicació de temps que no tens. Potser l'administració –i no només els mestres i els directors– hauria de trobar la manera de facilitar-ho, buscar el consens entre tots i cercar referents d'altres països on aquesta modificació ja s'està fent, per aconseguir un ritme més homogeni que faci que tots estiguem tan a gust com sigui possible i gaudim d'aquest temps.

Sr. Jordi Miró, Federació Cristiana d'APA

En relació a les activitats extraescolars, penso que és enormement important que l'administració pugui fer un plantejament, o un pla d'activitats, que sigui assequible per a tots els pares. Si no es busca un sistema més adequat, i els pares que estan pagant els estudis dels nostres fills es troben que encara han d'aportar més diners per a les activitats paraescolars o extraescolars, la problemàtica s'agreuja encara més. I pot succeir que els nostres fills hagin de donar voltes pel carrer fins que els pares puguin arribar a recollir-los. L'administració ha d'orquestrar els elements necessaris perquè els infants estiguin a algun lloc concret, ja sigui fent activitats a les mateixes escoles o a altres institucions o entitats: biblioteques, etc.

Sr. Ramon Simón, assessor del Departament d'Ensenyament de la Generalitat de Catalunya

El Departament d'Ensenyament es proposa obrir els centres educatius a la comunitat de manera que, més enllà de l'horari lectiu, els centres educatius també puguin donar resposta puntual a les necessitats de les famílies a través d'activitats extraescolars, tant a les tardes com al matí, amb el sistema d'acolliment d'alumnes, com a les pauses escolars. En aquesta oferta hi juguen un paper important les AMPAS, però també els centres educatius –en virtut de la seva autonomia i del seu projecte educatiu, així com les administracions locals que, des del nostre punt de vista, haurien de liderar i coor-

dinar aquestes activitats. El Departament d'Ensenyament té la responsabilitat de promoure i facilitar totes les activitats extraescolars, tot regulant els serveis, establint un sistema d'ajuts superiors als actuals i, si s'escau, signant convenis de col·laboració amb els ajuntaments.

Ens atrevim a plantejar la possibilitat d'establir uns plans municipals de serveis educatius per tal que des del municipi es pugui coordinar l'oferta, donant-li més coherència i més globalitat, millorant-la i ampliant-la. Aquests plans municipals es podrien establir a partir dels convenis ja esmentats, però no només entre el Departament d'Ensenyament i els ajuntaments respectius, sinó també amb altres departaments que puguin estar implicats, com ara el Departament de Cultura, de Benestar Social, la Secretaria de Joventut, de l'Esport o de la Immigració. Aquests plans podrien servir especialment per aquelles zones socioeconòmicament deprimides, per implementar plans d'intervenció social que poguessin fer d'element de prevenció de l'absentisme escolar o d'altres disfuncions que actualment tenim en aquests indrets.

Sra. Marina Subirats, Regidora d'Educació de l'Ajuntament de Barcelona

Si comparem la nostra situació amb la d'altres països europeus, és cert que Espanya té un nombre d'hores dedicades a l'aprenentatge educatiu una mica més reduït que a la resta d'Europa. Per tant, es podria admetre un cert allargament de l'horari escolar, però això no resoldria la qüestió de fons. De fet, hauríem de parlar sobretot de com resollem tots aquests horaris extraescolars, i com ho fem de manera que resulti lúdica en uns temps d'aprenentatge que no són els estrictament acadèmics, perquè la formació d'una persona va molt més enllà del què és la seva formació acadèmica. En aquest sentit, jo sempre recordo una frase de Rosa Sensat que diu que l'essencial és aprendre a viure, i tota la resta és secundari. I ho deia pensant precisament en l'escolarització. Per tant, hi ha moltes altres coses que s'han d'aprendre, i hem d'aconseguir que aquests altres temps dels infants serveixin per poder aprendre totes aquestes altres coses. És cert que en part ja es fa, però hem d'aconseguir que es faci d'una manera més sistemàtica. Com a Ajuntament, la nostra disposició és parlar-ne, però sobre la base d'uns recursos que ha de posar l'Administració. Perquè hem de tenir present una cosa: si hi ha més persones que s'incorporen en el treball remunerat, i hem pres tot aquest temps, socialment parlant, del temps que es dedicava a la cura dels infants i de la gent gran, els hi hem de retornar d'algun manera. En la nostra societat, això vol dir esmerçar-hi recursos. Per tant, vol dir que tot el que es produeix de més implica una recursos que s'han de retornar en forma d'atenció a les criatures.

DEBAT

Sr. Rafael Torrubia, President de la Subcomissió d'Horari i Calendari Escolar del Consell Escolar de Catalunya i moderador: Bona tarda a tothom. Per donar pas immediat a les diverses opinions dels presents, només diré que hem pensat que podríem estructurar el debat en quatre blocs ben diferenciats, a fi i a efecte que no ens en quedi cap per tractar, i dedicar un temps tancat a cada bloc.

El primer bloc tractaria sobre l'horari i el calendari escolar, en el benentès que voldríem parlar-ne des del punt de vista de les necessitats de l'alumnat, del professorat i de la utilització i l'aprofitament dels centres escolars, però partint d'un element bàsic que ha de presidir el debat: la qualitat de l'ensenyament. És a dir: volem parlar, si convé, de la reforma de l'horari i el calendari escolar com a element per a la millora de la qualitat de l'educació i dels centres educatius, però no per conciliar els horaris laborals i escolars, per exemple, ni com a element per donar solució a les reivindicacions sindicals o d'altra mena.

En el segon bloc voldríem parlar sobre la necessitat de conciliació dels temps laboral, familiar i escolar. En aquest bloc, per tant, entrarien aspectes relatius a l'altre temps educatiu, a les activitats extraescolars i complementàries com a resposta a les necessitats familiars de serveis, i a l'horari laboral extens dels pares, entre d'altres qüestions. D'alguna manera, aquí inclouríem totes les qüestions relatives a l'educació dels infants i joves més enllà de l'horari lectiu estricte.

El tercer bloc faria referència el paper de les administracions. Què els toca fer a cadascuna de les administracions implicades, a la Generalitat i a les administracions locals? És obvi que tenen coses a dir i a fer. En aquest bloc voldríem sentir les vostres opinions al respecte i les vostres demandes a ambdues administracions.

Per últim, el quart bloc l'hem definit com a "metodologia". Amb aquesta paraula definim què és el que cal fer, quines són les passes a seguir per anar introduint els canvis necessaris en l'horari i el calendari escolar.

Un cop definits aquests quatre blocs, us passo la paraula per iniciar el debat. Per començar, parlarem de l'horari i el calendari escolar des del punt de vista de la qualitat de l'ensenyament. Us pregaria que quan iniciu la vostra intervenció ens doneu primer el vostre nom i el sector o institució al qual pertanyeu. Endavant.

1er BLOC: L'HORARI I EL CALENDARI ESCOLAR

Sra. Luz Jabardo, Federació d'Ensenyament de CC.OO. Bona tarda a tothom. Per començar el debat, m'agradaria mencionar un element que rarament s'esmenta quan es parla de la necessitat d'adequació de l'horari i el calendari escolar. Sempre es parla de les necessitats i els horaris laborals de les famílies, però poques vegades es parla de l'alumnat i les seves necessitats. Qualsevol plantejament de millora o racionalització de l'horari i el calendari escolar ha de tenir en compte els alumnes, i sempre els oblidem. Vull insistir que l'infant ha de ser sempre al centre d'aquest debat.

D'altra banda, voldria dir que a Espanya hem tingut moltes lleis d'educació. D'aquesta manera, l'educació ha canviat molt, però també hi ha coses que no han canviat gens: els instituts i les escoles segueixen tenint els mateixos espais i el mateix horari i calendari que fa seixanta anys. En aquest sentit, i des del punt de vista de la qualitat, qualsevol modificació del temps dins l'escola també ha de modificar l'espai. Ambdós han d'esdevenir entorns més flexibles. Per què, doncs, seguim tenint els mateixos espais i temps que fa seixanta anys? Perquè és molt difícil arribar a un consens per variar-los, en part perquè hi ha molts interessos diferents contraposats.

Sr. Joan García, Federació d'Associacions de Veïns de Barcelona (FFAAVV): Coincideixo que el més important del procés escolar és l'alumne, per damunt dels interessos dels altres col·lectius i persones implicades: els mestres i els seus drets laborals i professionals, i les famílies, les seves necessitats i els seus drets. El temps escolar s'ha d'organitzar en funció de les necessitats dels infants: horari partit o continuat, activitats escolars inclusives, que no depenguin de les possibilitats econòmiques dels pares... Cal mantenir l'infant al centre del debat: el més adequat per a ells és el que s'ha de fer extensiu a totes les escoles públiques i concertades. El plantejament ha de ser resoldre els problemes dels infants, perquè són els que menys es poden defensar, i tant pares com mestres estiren cap a la seva banda: els pares cap a la seva comoditat i facilitat horària i laboral, els mestres cap als seus drets laborals...

Un cop els infants al centre del debat, aleshores podrem intentar conciliar aquest servei, que és el fonamental, amb els drets dels mestres, les prioritats dels pares o les possibilitats de tenir unes activitats extraescolars, i de decidir amb quins horaris i quin finançament. Repeteixo, doncs, que hem de tenir molt clares quines són les necessitats dels infants, i què és l'ideal per a ells, i a partir d'aquesta anàlisi resoldre tota la resta d'aspectes. Perquè si no es fa així resulta que l'educació, que és el més important, queda arraconada per la pressió de la resta de forces, i tant pares com mestres van guanyant cotes, però sempre és a costa de l'infant.

Sra. Anna Montoliu, membre de l'AMPA de l'escola Mar Bella: En primer lloc, voldria felicitar als organitzadors d'aquestes jornades, que jo desconeixia, perquè la qüestió de la distribució dels horaris escolars és un tema que sempre m'ha interessat enormement. En aquest sentit, conec l'experiència que s'està desenvolupant amb èxit en altres Comunitats Autònomes, com ara Astúries o Andalusia, d'implantació d'una

jornada escolar continuada, amb horari de matí o de tarda a escollir pels pares, i em sembla molt interessant. Pel contrari, en aquest aspecte a Catalunya estem molt endarrerits, i això em sorprèn. De fet, que no es pugui escollir l'horari escolar dels fills em sembla desconcertant: per exemple, jo vaig optar per una reducció de jornada per a poder passar més hores amb el meu fill de 5 anys i no ho puc fer perquè ell fa aquest horari partit de sempre. Aleshores, el que jo diria és que tot aquest debat està molt bé, però que cal prendre decisions i agilitzar aquesta possibilitat, avançar ràpidament en aquesta via que em sembla, repetixo, està donant uns resultats excel·lents en altres Comunitats Autònomes.

Sra. Lola Abelló, FAPAC: Voldria respondre aquesta darrera intervenció, i sento contradir la persona que l'ha expressat, però precisament venim d'una reunió d'associacions de mares i pares de la CEAPA a Astúries i li puc dir que a Catalunya som l'enveja de tota Espanya perquè les escoles tenen horari partit. La jornada continuada provoca la necessitat de bastir activitats complementàries que, malauradament, no tothom té possibilitat de pagar. D'aquesta manera, ara ens trobem amb una paradoxa: si en l'horari lectiu hem aconseguit la igualtat d'oportunitats entre tots els sectors de la població, no podem consentir que el fora escola provoqui desigualtats. Cal, pensant en l'infant, garantir l'equitat també en el fora escola, i això no és possible amb l'horari continuat. Per tant, opino que en moltes ocasions, aquestes Comunitats Autònomes de les que parlava han actuat massa precipitadament, i aquesta opció per l'horari continuat ha generat molta desigualtat. A Andalusia, per exemple, s'estan gastant molts diners per garantir que tots els infants puguin accedir a les activitats complementàries de l'horari no lectiu en igualtat de condicions. Per això, reitero que abans de decidir-nos per un horari continuat cal pensar-ho molt i molt bé, prenent en consideració tots els factors, perquè aquesta decisió és molt més complexa del que sembla.

Sra. Marina Subirats, Regidora d'Educació de l'Ajuntament de Barcelona: Com acaba de dir la intervenció anterior, en aquelles Comunitats Autònomes on s'ha impulsat, l'horari continuat ha estat, més que un element de progrés, un element de retrocés. Potser és útil en certs casos determinats, en territoris molt concrets, però com a sistema generalitzat no ha representat cap avantatge. D'altra banda, també volia dir que, per aquelles famílies o persones que hi estiguin molt interessades, a Barcelona hi ha algunes escoles que fan aquest horari continuat.

Sr. Carles Aumedes, membre del Consell Escolar de Districte d'Horta-Guinardó: Jo voldria encetar un nou tema, que només s'ha mencionat parcialment en el debat d'avui. Quan parlem d'horari i calendari escolar, és important escoltar la veu, el parer de l'estudiant. Què diuen els estudiants? Per què cap sindicat d'estudiants es posiciona sobre aquest tema? Cal que la veu dels estudiants sigui la més escoltada, perquè som els que més patirem aquesta reforma de l'horari i el calendari, si s'arriba a fer.

D'altra banda, voldria afegir que jo també coincideixo que, pel que fa a aquesta qüestió dels horaris escolars, familiars i laborals, existeix un cert descontrol. Hi ha casos en que els alumnes entren a l'escola a les vuit del matí, i els seus pares han de ser a la feina a les set. Què passa aleshores? I el mateix a la tarda,

quan l'alumne acaba a les dues o les tres, i els seus pares tenen feina fins a les cinc o les sis. No poden fer un dinar familiar, i això és un problema social molt greu. Cal reformar aquests horaris perquè és un problema que afecta tothom, tota la societat.

Sr. Rafael Torrubia, President de la Subcomissió d'Horari i Calendari Escolar del Consell Escolar de Catalunya i moderador: Gràcies per les opinions expressades fins aquest moment. Voldria, no obstant, recordar algun tema que encara no ha sorgit i que des de la organització d'aquest debat consideràvem important en aquest bloc: es tractaria, per exemple, de parlar sobre si els dies lectius són els adequats, o què passa amb les vacances, o la qüestió de si el professorat de primària ha d'estar les 25 hores amb els alumnes o si aquestes hores haurien d'incloure altres activitats no directament presencials amb els alumnes... ens agradaria molt que les següents intervencions poguessin incloure algunes reflexions sobre aquestes qüestions i d'altres semblants...

Sra. Anna Montoliu, membre de l'AMPA de l'escola Mar Bella: Voldria insistir en la qüestió de l'horari continuat, intensiu. A Astúries, per exemple, està augmentant considerablement el nombre d'escoles que demanen fer aquest horari reduït. Si existeix més demanda, deu significar que funciona. És obvi que l'Administració hi ha d'ajudar, però sembla clar que funciona.

Sra. Luz Jabardo, Federació d'Ensenyament de CC.OO.: Més enllà d'aquesta qüestió, el que sembla clar és que de cops confonem l'horari lectiu de l'alumne amb el temps educatiu. I, en realitat, hauríem de tenir presents aquests dos conceptes diferenciats: l'horari lectiu, d'aprenentatge reglat, metodològicament plantejat, establert amb currículums tancats, i l'horari educatiu en que l'alumne també aprèn, però que no depèn de currículums establerts, sigui a l'escola o a un altre lloc. I aquest segon temps educatiu està, parlant amb franquesa, molt abandonat. I vull fer un homenatge a les AMPAS, a les associacions de mares i pares gràcies a les quals molts cops aquest temps no lectiu és veritablement educatiu.

Quant a les vacances, el que sabem és que l'augment del temps lectiu no implica necessàriament una millora de la qualitat. Per tant, hem de procurar establir clarament és com i a què es dedica aquest temps lectiu. Ha de quedar ben clar, però, que en el nombre d'hores lectives –que no de dies, perquè parlar de dies du a confusió– estem a la mitjana europea. El que succeeix és que quan es parla d'aquest tema, sempre es diu que aquí fem menys dies, però no es diu que a França fan festa dimecres a la tarda, i a Alemanya fan festa dijous a la tarda. Per tant, si hi ha un espai europeu comú, és dins d'aquest espai que hem de considerar si modifiquem el número de dies lectius. Des d'aquesta perspectiva, el que no funciona prou bé en el nostre país és la organització d'aquests dies lectius, marcada per factors com el clima o la presència de festes religioses tradicionals a les quals s'adequa l'horari escolar. Cal distribuir els dies lectius d'una manera més racional.

Sr. Ramon Simón, assessor del Departament d'Ensenyament de la Generalitat de Catalunya: Per començar, diré que sembla que tots estem d'acord amb gairebé tot el que s'ha dit fins ara. Ara bé: ja fa molts anys que parlem d'aquest tema, i potser fora hora d'entrar en el terreny de les concrecions, justament perquè els problemes comencen quan s'han d'aplicar certes coses en la pràctica. Així, com a representant del Departament d'Ensenyament en aquesta jornada, voldria demanar propostes concretes, peticions concretes que ens permetin avançar en aquesta qüestió. Nosaltres estem oberts a parlar de tot.

També recordo que, quan es tracten aquests temes, és important considerar tot el context en el seu conjunt: fins i tot quan considerem altres indrets, cal que agafem tot el context. Per això, reitero el que s'ha dit abans en relació a Europa. En el nombre d'hores lectives, estem lleugerament per sota la mitjana europea. En canvi, pel que fa als dies lectius, estem situats en la mitjana dels països d'Europa, aproximadament d'uns 175 dies lectius. Una altra qüestió és l'estiu, però tampoc aquí les diferències són massa grans, sobretot en relació als països del Sud del continent. Per exemple: a Espanya fem 11 o 12 setmanes de vacances d'estiu, mentre que a Itàlia fan 13 o 14 setmanes, a França en fan 9 i a Grècia 10. Així, estem per damunt de la mitjana europea, però no dels països de climatologia semblant.

Aleshores, tenint en compte aquests factors, quan parlem de racionalitzar l'horari i el calendari escolar hem d'anar molt en compte a no crear problemes nous. Això és el que vull dir quan insisteixo en que s'ha de contemplar tot el context. Perquè, per exemple, si racionalitzem els dies lectius en blocs de 40 dies, cosa que seria bona per als alumnes, això comporta problemes afegits que cal considerar. O bé: si al setembre comencem una setmana abans i la posem al febrer, hem de pensar, des del punt de vista de la conciliació d'horaris, si creem o no un problema nou.

Per tant, m'atreveixo a demanar propostes concretes, però possibles i reals.

Sra. Marina Subirats, regidora d'Educació de l'Ajuntament de Barcelona: Jo volia afegir a aquest comentari d'en Ramon Simón dues coses molt concretes. La primera, que la variació dels trimestres en funció de les festes religioses ja no té sentit en aquesta societat, perquè ens trobem amb uns trimestres d'una durada molt desigual. Per exemple, al primer trimestre hi ha moltes festes, mentre que el segon es fa molt llarg, s'allarga des de principis de gener fins a finals d'abril, i aquesta desigualtat és esgotadora, terrible per als infants. És irracional, perquè els infants necessiten el descans, el canvi de ritme que suposen les festes. Per tant, la solució que s'ha pres en altres països, com ara França, on s'ha introduït una setmana de vacances al febrer, és quelcom que hem d'estudiar i analitzar a fons, perquè és molt més lògic, pensant en els infants, que no pas sotmetre'ls a un segon trimestre inacabable, encara que suposi més problemes per a les famílies.

En segon lloc, quant a la jornada escolar, tenim nombroses xifres sobre el tema. Vicenç Navarro, per exemple, ha desenvolupat diversos estudis que en mostren, i el cert és que ens trobem amb un nombre d'hores lectives inferior a la mitjana europea i a la de països semblants al nostre. Un altre tema és si cal allargar la jornada o no. En tot cas, si es fa, ha de ser d'una manera regulada, perquè el que resulta clar, des del meu punt de vista, és que l'hora de més que fan les escoles concertades torna a crear desigualtats d'oportunitats. Cal una norma unificada per evitar crear més inequitat en el sistema.

Sr. Josep Roca, director d'un Centre Especial municipal: Parlant de la modificació de l'horari i del calendari escolar, i d'experiències concretes, reals i possibles, jo voldria explicar l'experiència que hem desenvolupat en el centre en el qual jo treballa. Des de fa anys, per les pròpies característiques dels infants que acollim, vàrem pensar que les vacances d'estiu resultaven excessives, tant per als propis infants com per les seves famílies. Per això vàrem proposar una modificació de calendari consistent a escurçar les vacances d'estiu, de manera que els infants les comencen el 13 de juliol i tornen al centre el 3 de setembre. Per compensar aquesta retallada de les vacances d'estiu, vàrem introduir dues setmanes de tall, una al primer trimestre i una altra al segon o tercer. Aquest calendari va ser aprovat per l'administració local de la població on ens trobem.

Quan vàrem plantejar aquest canvi pensàvem fonamentalment en els alumnes. Per als professors, comporta treballar més dies amb els infants, i per tant menys temps de preparació. Per a les famílies, significa haver d'organitzar-se durant les dues setmanes de tall del curs. Per ajudar-les a resoldre aquesta situació, l'AMPA ha pensat en organitzar activitats durant aquest període, com una mena de casals, però ens hem trobat, fins ara, amb un problema molt difícil de superar. El problema és trobar subvencions per a finançar aquestes activitats. És impossible trobar-ne perquè les dues setmanes de tall es troben enmig del període lectiu, i no són a l'estiu. Aleshores, això ens ha representat una enorme dificultat d'organització.

Sra. Carme Porta, FAPAC: Insistint en aquests problemes generats per un canvi en el calendari i l'horari, i tornant a l'exemple d'Astúries, voldria dir que hi ha moltes informacions diferents al voltant d'aquest tema, i de la participació dels pares en el projecte educatiu dels seus fills. A Astúries, molts pares parlen de problemes, per exemple, de tutories, de què fer amb els infants a les tardes, ... Aleshores, pensant en els infants, cal buscar solucions que no tinguin efectes negatius en cap altra persona. Cal fer un debat entre tots els col·lectius i buscar solucions territorials, com per exemple en el cas de l'escola especial de la qual ens han parlat ara mateix.

Sra. Núria Lacasa, mestra d'escola de primària pública: Sí, però pensant en els infants ha de quedar ben clar que a partir de mitjans del mes de maig els infants ja no aprofiten les classes, perquè es moren de calor. I és important tenir això en compte a l'hora de planificar el calendari escolar. Tenim edificis inadequats perquè els infants aprofitin les classes si fa massa calor. Per tant, abans de pensar en allargar el calendari escolar, cal adequar els centres i dotar-los de condicions per fer classes, i que aquestes s'aprofitin realment.

Sr. Joan Garcia, FFAVV: Quant a l'horari extraescolar, cal una major coordinació de les activitats extraescolars i dels casals i les escoles. Ara mateix, no existeix cap integració, perquè d'una banda hi ha l'horari lectiu, d'altra banda l'escola o l'AMPA fa el que pot per muntar activitats extraescolars, després hi ha els casals o campus d'estiu... Tot aquest tipus d'activitats han d'estar coordinades. Seria més interessant, per exemple, que fos la pròpia escola o l'AMPA qui pogués organitzar els campus d'estiu. D'aquesta manera, sense ser temps lectiu, aquests 15 dies o les activitats extraescolars estarien més d'acord amb la pròpia

filosofia de l'escola. Després ja vindrà el debat sobre el pagament d'aquestes activitats. Però la direcció de l'escola i l'AMPA han de tenir clar tot el procés de l'infant des que surt de casa al matí fins que hi torna a la tarda. I finalment, lligat amb això, una altra cosa és si les escoles han de fer 5 o 6 hores lectives. Es decideixi fer-ne 5 o 6, s'hauria de regular que totes les escoles fessin el mateix horari lectiu.

2on BLOC: CONCILIACIÓ DEL TEMPS FAMILIAR, PERSONAL I LABORAL

Sr. Rafael Torrubia, President de la Subcomissió d'Horari i Calendari Escolar del Consell Escolar de Catalunya i moderador: Moltes gràcies. Precisament, aquesta darrera intervenció ha entrat ja en la temàtica del segon bloc, per la qual cosa el començarem. Havíem pensat que aquest segon bloc del debat d'avui podria centrar-se en allò que sovint s'anomena els "altres temps educatius": les activitats extraescolars i complementàries, les necessitats de serveis per part de les famílies, l'horari laboral... Per donar més temps a sentir les opinions dels presents, us passo la paraula.

Sr. Lluís Filella, Federació d'Ensenyament de CC.OO.: Per encetar aquest segon bloc, penso que és molt important recordar que estem en la primera dècada del segle XXI, i que en canvi l'estructura de l'escola, i la pròpia idea d'escola, segueix ancorada en el segle XIX. Per tant, aquest és un debat que s'ha d'emmarcar en una nova concepció de l'escola com a espai educatiu, i no només com un espai curricular. Per tant, ha d'incloure els espais –els temps– d'acolliment del matí, i l'espai del migdia (després podem discutir si el temps del migdia és massa llarg), i els temps de tarda, que han d'estar en sintonia amb el projecte educatiu del centre, i han de respondre a conceptes educatius clars. Aquestes espais són tan o més educatiu que l'hora de matemàtiques o de llengua.

Què han de fer, en aquest context més ampli, les administracions? Les administracions, locals i autonòmica, han d'assumir aquest tema, no seguir tirant-se la pilota les unes a les altres. Han d'avançar juntes amb valentia, fent propostes per al sector. És ara o mai: o es resol en aquesta primera dècada del segle XXI, o entrarem al segle XXII amb l'estructura del XIX. Aquesta és la dècada de l'horari i el calendari. De fet, ja hi ha molta documentació sobre aquesta qüestió: jo recordo un document del MUCE de fa deu anys, i el dicamen del Consell Escolar de Catalunya de l'any 2002. Així, ara és el moment de les propostes.

Insisteixo: les administracions han d'assumir aquest tema com un projecte ampli d'atenció a les persones, i en aquest sentit, han de donar compliment al dret a l'educació dels infants. Han d'esmerçar-hi els recursos necessaris, i han de racionalitzar, canalitzar i coordinar tota l'oferta i els recursos que existeixen actualment per bastir una alternativa de futur que no es basi en el pur voluntarisme del professorat i dels pares. Cal introduir i qualificar noves figures professionals, que ja existeixen, però que estan molt mal remunerades, molt mal considerades i molt mal formades.

I voldria afegir d'una darrera cosa. És absolutament necessari que el que surti de tot aquest debat serveixi per a tothom, centres públics i concertats. El que és bo per als centres públics és bo per als centres concertats. Per tant, es decideixi el que es decideixi –5 hores lectives, 6 hores lectives– s'ha de normativitzar i ha de ser de compliment obligatori per a tots els centres, i les administracions hauran de vetllar perquè així sigui.

Sr. Xavier Martín, membre del Consell Escolar Municipal d'Horta-Guinardó: Des del meu punt de vista, tinc la sensació que ens estem trencant el cap per pensar com obrir l'escola de les set del matí a les set de la tarda, i com munyir-la fins a l'esgotament. Vull dir que aquest debat és bo, i que cal pensar en obrir

l'escola més hores, però sense que això impliqui dur-ho a les últimes conseqüències. Per mi, això seria abdicar en les escoles el paper essencial de les famílies en l'educació i en la socialització dels seus fills. Sóc conscient que es tracta d'un tema molt complex, perquè hi ha pares que treballen moltes hores, però jo penso que hem de recuperar i reivindicar el paper educador de les famílies, dels pares. Així, és bo pensar en serveis extraescolars, però posant-hi límits, perquè està demostrat pedagògicament que tancar un nen a l'escola tot el dia, sense contactes familiars, té prejudicis molt greus.

Per tant, la meua opinió és que un possible progrés en aquest tema pot venir d'abordar les polítiques laborals, i en implementar-hi mesures que permetin una conciliació real. I no em refereixo només a les famoses 35 hores, sinó que hi ha moltes altres alternatives. Penso, per exemple, que hem de treballar en favor d'una flexibilització de l'horari laboral que respongui a les necessitats personals, escolars i familiars, i que això és especialment important, sobretot, en el sector de l'empresa privada. D'aquesta manera, cal un debat a fons de les polítiques laborals entre tots els implicats: els sindicats, les patronals, i el conseller de treball. I també hi ha de ser el conseller d'educació, perquè el model actual —en què l'escola suporta totes les mancances que se'n deriven— és insostenible. Paral·lel i complementari a l'esforç de l'escola, és del tot necessari un esforç del món laboral.

Sr. David Campillo, FAPAC: L'horari laboral extens de moltes persones, com ara jo mateix, els impedeix gaudir dels seus fills més hores, i aquesta impossibilitat dels pares de tenir cura dels fills —com voldríem—, significa que alguna altra persona o institució l'ha d'assumir. A Holanda, per exemple, han optat per treballar menys hores per any (1.350 hores en comptes de les 1.800 hores de mitjana que fem aquí).

A Catalunya, ara que s'ha aturat la LOCE, podem veure un nou horitzó en el qual haurem de consensuar una llei entre tots els agents de la comunitat educativa, i també amb la Conselleria de Treball, que d'alguna manera ha de pressionar els empresaris perquè deixin d'exercir una pressió tan forta sobre els seus treballadors.

Aquí tampoc s'ha parlat de qualitat: fan falta inversions per millorar les escoles, els centres, la formació del professorat, la seva remuneració. Hem d'arribar a la famosa dotació del PIB, i incrementar la inversió en les escoles de tal manera que es pugui dir que som el primer país d'Europa en inversió en l'escola pública o en l'escola sostinguda amb fons públics.

Quant a l'horari dels infants, cal fer especial atenció a les activitats extraescolars. Cal establir una regulació perquè les AMPAS tinguin el lloc que els pertoca, perquè són les que arriben a on no arriba l'escola a partir de la dedicació dels pares dels alumnes. Les AMPAS no poden servir, tan sols, per omplir un buit. I pel que fa a les vacances, cal més regulació, perquè els pares sovint només tenen trenta dies de vacances. Per a les empreses, la flexibilitat significa més explotació, treballar més hores i amb horaris no fixes. Des d'aquesta perspectiva, quina consideració poden tenir les empreses cap a l'horari familiar i escolar? Cap. S'ha de regular, i ho ha de fer les Conselleries de Treball i d'Educació a partir d'un debat ampli amb els agents socials.

Sr. Jesús Fernández, FAPAES: Hem de front a certes realitats: a Espanya no es parla mai de que l'horari de treball i els dies de festa segueixen les festes religioses, ni tampoc mai es va pensar en que les dones

treballarien. En la situació actual, molt diferent a la de fa setanta o vuitanta anys, cal un pacte nacional i a nivell europeu per trobar mesures de conciliació que responguin a les noves exigències de la societat.

Sra. Lola Abelló, FAPAC: Una intervenció anterior parlava d'entrar al segle XXI. El nostre país és cada cop més de serveis, i hi ha una enorme varietat en les feines, per no parlar de la precarietat laboral, dels horaris extensius... Un exemple idoni són les vacances d'estiu en el sector turístic. En les poblacions més turístiques del nostre país, l'època de més feina dels pares coincideix amb les vacances escolars dels fills, i això genera molts problemes. Cal contemplar aquesta mena de varietat per flexibilitzar l'escola, i per facilitar que els pares puguin estar amb els fills.

Alhora, si el més important és el benestar dels infants, cal tenir en compte tota una sèrie de condicionants, com que no només l'espai lectiu és educatiu. Per tant, les escoles s'han d'obrir molt més a l'entorn, i hem de pensar en un projecte educatiu de centre i de ciutat amb la participació de molts més agents educatius.

Sra. Anna Montoliu, membre de l'AMPA de l'escola Mar Bella: En aquest sentit, la Regidoria de l'Ajuntament de Barcelona encarregada del Programa de Nous Usos Socials del Temps a la ciutat hi té moltes coses a dir, perquè estan fent una feina molt interessant en el tema de la conciliació dels horaris familiars, laborals i de ciutat. Quant a les jornades laborals de 35 hores, el paper de l'administració pública és avançar-se a la resta de la societat, i al sector privat, en la negociació dels convenis que regeixen els drets dels seus treballadors.

Sr. Pep Duran, director d'un centre d'ensenyament públic: Volia afegir un element a tot aquest debat, que afecta sobretot els alumnes de secundària. En primer lloc, cal pensar en l'hora que surten del centre i també en el seu temps d'oci. Des d'una perspectiva més global, cal recuperar una cultura familiar que hauria d'incloure dissabte i diumenge, i cal omplir aquests horaris dels infants –amb esports, altres activitats. No pot ser que es passin el cap de setmana davant de l'ordinador o jugant amb la consola. El model del cap de setmana ha de ser pensat per aconseguir canviar aquesta cultura, i així aconseguirem que no es reproduïxi en l'horari posterior a la sortida de l'escola.

Sr. Jordi Miró, Federació Cristiana d'APA: El cert és que, en tota aquesta problemàtica, hem de partir de la realitat existent per entendre les activitats extraescolars. Òbviament, aquestes activitats no existirien si els pares tinguessin temps per dedicar-lo als seus fills. Per tant, coincideixo que aquest seria un bon moment per plantejar-nos què hem de fer els pares a nivell laboral per a poder passar més hores amb els nostres fills. La meua experiència és que quan obres el període d'inscripció a les activitats extraescolars de l'escola, ocorre que els pares miren quins dies de la setmana tenen lliures els seus fills per apuntar-los a activitats. El mateix passa amb els casals d'estiu. El primer dia d'inscripció en els casals d'estiu resulta que tots els pares apunten als seus fills a tots els torns, i després, un cop saben quan faran les vacances, els desapunten del torn en el qual coincideixen.

Des d'aquesta perspectiva, per a moltes famílies les activitats extraescolars són una manera d'evitar, per

dir-ho així, que els seus fills estiguin al carrer. Per això cal replantejar-les per evitar discriminacions, per evitar que els pares que no les puguin pagar hagin de deixar els seus fills al carrer dues o tres hores fins que surten de treballar.

Mestra d'escola infantil: Però tot i això, i parlo des de la perspectiva d'una persona que treballa amb infants molt petits, penso que cal regular les hores que un infant pot estar al centre. Perquè ara ens trobem que hi ha infants que arriben al centre a les 8 del matí i no se'n van fins a les 8 de la tarda, i això és una autèntica brutalitat. Els pares hauran d'aprendre a renunciar a alguna cosa, perquè si no resulta que els infants sovint tenen una jornada escolar molt més llarga que la jornada laboral dels seus pares.

3er BLOC: EL PAPER DE LES ADMINISTRACIONS PÚBLIQUES

Sr. Rafael Torrubia, President de la Subcomissió d'Horari i Calendari Escolar del Consell Escolar de Catalunya i moderador: Tot i que en els blocs anteriors ja hi ha hagut algunes intervencions sobre el tema, en aquest tercer bloc hauríem de parlar de quin ha de ser el paper de les administracions. Endavant.

Sra. Llúcia Garcia, representant municipal a dos centres de primària i professora de Geografia i Història a Secundària: Parlant del tema de les administracions, hi ha una qüestió que m'interessa molt perquè ara mateix l'estic patint. Els professors, sobretot els de l'escola pública, sovint ens trobem amb un problema molt greu: alguns programes són inacabables. Tots sabem que el que no es faci abans del 15 de maig ja no es pot fer, i alguns temes són massa llargs. És el cas, per exemple, dels programes de geografia, amb un munt de temes que no pots tractar amb una mínima qualitat. A més, això és encara més greu per a les escoles i instituts públics, que acullen molta població d'origen immigrant, i on la mitjana d'alumnes fa front a nombrosos dèficits, per exemple, de domini del llenguatge. Per pal·liar aquest problema, les administracions han de plantejar programes raonables, adequats al segle XXI: no es tracta de fer programes amb 300 temes, sinó de plantejar una metodologia diferent, més pròpia d'aquest segle, que faci atenció al treball en equip i a l'aprenentatge de recursos per cercar, comprendre i gestionar la informació. Ens cal partir del que ja sabem per bastir programes raonables i seriosos, propis de la realitat actual, adaptats a les edats i a les necessitats dels estudiants en el segle XXI.

Per descomptat, a l'Administració se li poden demanar moltes altres coses. Una altra demanda urgentíssima és millorar els espais per fer-los més adequats, com deia abans una companya. I encara una altra exigència és millorar la dotació del PIB, i que en la inversió d'aquest percentatge del PIB es prioritzi l'escola pública, on cal invertir el màxim de recursos per aconseguir millorar la qualitat. Si hi ha recursos, han de ser per l'escola pública.

Sr. Rafael Torrubia, President de la Subcomissió d'Horari i Calendari Escolar del Consell Escolar de Catalunya i moderador: Gràcies. Voldria recordar alguns dels temes que jo penso que haurien de sortir en aquest bloc i que encara no s'han plantejat. En primer lloc, una pregunta: les administracions han d'organitzar les activitats extraescolars? I, de ser així, quines activitats? O bé han d'impulsar-les i deixar que siguin altres entitats qui les realitzin a les escoles: AMPAS, empreses, etc.? Un segon tema fa referència a tot el bloc d'activitats de vacances, per conciliar les vacances escolars i familiars. Qui ha d'organitzar aquestes activitats? Han de ser els centres, les escoles, els ajuntaments? Caldria que hi hagués coordinació entre tota l'oferta? Què se li demana a l'administració perquè lideri aquest procés de canvi amb el qual sembla que tothom està d'acord?

Sr. Jesús Fernández, FAPAES: Les administracions han de desbloquejar les competències, i atorgar-les als municipis. I aquestes competències municipals en educació també han d'incloure l'horari. Només d'aquesta manera podem fer realitat la territorialització que tant reclamem: per tenir en compte les circum-

tàncies de cada població, cal que les competències estiguin al nivell dels ajuntaments. Quant a les activitats extraescolars, els ajuntaments també han de tenir competències econòmiques, per poder pagar les persones que s'hi dediquin, siguin monitors o uns altres professionals (perquè fins ara els pares han pagat el 99% de les activitats extraescolars dels seus fills). Per últim, els ajuntaments coneixen l'oferta d'activitats extraescolars dels seus municipis, i han de coordinar tot el sistema.

Sra. Luz Fajardo, Federació d'Ensenyament de CC.OO.: Cadascuna de les administracions, locals i autonòmica, té el seu paper. En primer lloc cal, per part de les dues, un compromís seriós, que passa per regular legalment totes les activitats extraescolars. En segon lloc, cal un finançament que garanteixi que tota l'atenció educativa als infants i joves sigui universalista, sense discriminar els alumnes.

I encara més: com es pot aplicar tota aquesta reforma de l'horari i del calendari escolar? Tornant al que ens deia el representant del Departament d'Ensenyament, que ens demanava propostes concretes, dir que una manera de racionalitzar els dies lectius és establir a què i a qui obliguen les mesures reglamentàries i legals. Cal que totes les mesures afectin per igual a l'escola pública i a l'escola concertada, perquè ambdues ofereixen un servei públic.

En qualsevol cas, el procés de debat i de consens serà llarg. Cal implicar-hi tots els agents educatius, i també les administracions locals, perquè són les que millor coneixen el territori i poden incidir de manera més efectiva per resoldre qualsevol problemàtica concreta.

Una altra qüestió important, la més urgent, és la regulació de les activitats extraescolars i complementàries, perquè hi ha un buit legal inadmissible que pot donar lloc, com hem vist darrerament en el judici dels fets de la riera de Merlès, a situacions molt greus.

També cal potenciar l'autonomia dels centres, que són unitats participatives que han de tenir autonomia per plantejar la flexibilitat de la qual estem parlant. Perquè l'administració regula, com he dit abans, per a tothom, però hi ha experiències locals molt exitoses i interessants que responen a les diferències de temps entre els territoris. És el cas, per exemple, de la localitat madrilenya de Rivas-Vaciamadrid, on l'administració local ha esmerçat molts esforços en un sistema força flexible que funciona molt bé, amb una disposició d'un horari molt diferent a tota la primària. És a dir, l'autonomia dels centres i l'autonomia de les corporacions ha de respectar-se, perquè també el temps es distint, i si bé l'administració ha de regular per a tothom, també ha d'atendre les particularitats de cada lloc concret i adaptar-hi les legislacions.

Mestra d'escola pública: Per ser molt concisa: l'administració de la Generalitat ha de legislar. A Barcelona, cal oferir més activitats complementàries, però jo tinc un dubte: han d'estar organitzades per les AMPAS? Normalment, les AMPAS contracten empreses que sovint posen al capdavant de les activitats monitors sense la qualificació necessària per a l'activitat que realitzen. En aquest sentit, jo vull plantejar una proposta: no podria l'Ajuntament de Barcelona contactar amb les diferents associacions esportives, culturals, etc., per fomentar activitats en els espais públics segons les necessitats i els desigs de les famílies? No seria

millor que els infants fessin activitats en centres o entitats ja existents, més que no pas que l'escola contracti una empresa per desenvolupar-les? La relació entre les escoles i les diverses entitats ciutadanes molts cops ja existeix. Per què no impulsar-la, fomentar-la?

Sra. Marisa Cáncer, mestra: A mi em sembla que les administracions tenen tota la responsabilitat, perquè són les que fan la política d'aquest país. Aleshores, tenint en compte que els infants estan més de 9 hores diàries a l'escola, i tots sabem que això no és bo, el que cal és que les administracions, comptant amb els agents socials, facin una remoguda impressionant. Cal que els pares pleguin de treballar a les cinc de la tarda, i que siguin ells que s'adeqüin a les necessitats dels infants. En aquest sentit, en la meua opinió no serveix de res que l'administració comenci a tancar forats: qui pagarà aquestes activitats, fins a quina hora estaran obertes les escoles, estaran contents els pares, estaran contents els mestres? El que cal, insisteixo, és un debat social per aconseguir canviar els horaris laborals.

D'altra banda, pel que fa a activitats extraescolars, el que caldria és que les escoles tinguessin grans patis i grans boscos, on els infants poguessin jugar. Perquè tinc la sensació que aviat parlarem d'estrès infantil, ja que els infants tenen totes les hores del dia ocupades.

Sr. Carles Aumedes, membre del Consell Escolar de Districte d'Horta-Guinardó: Comparteixo molt aquestes últimes intervencions: les administracions són les principals responsables, han de donar una solució a la societat. Quant a les activitats extraescolars, fora interessant que funcionessin amb els propis infants, de manera que els grans tinguessin cura dels petits. Això representaria una bona tasca de mediació i d'integració social.

Sr. Rafael Torrubia, President de la Subcomissió d'Horari i Calendari Escolar del Consell Escolar de Catalunya i moderador: Moltes gràcies a totes les persones que han intervingut fins aquest moment per les seves opinions. Com que anem una mica malament de temps, i ens queda un bloc, demanaríem a les persones que vulguin intervenir la màxima brevetat. Finalment, clourem l'acte amb una intervenció per part del Sr. Ramon Simón, assessor del Departament d'Ensenyament de la Generalitat de Catalunya, i de la Sra. Marina Subirats, regidora d'Educació de l'Ajuntament de Barcelona.

4rt BLOC: METODOLOGIA

Sr. Joan Garcia, FFAAVV: No ens hem d'enganyar: la realitat obliga a oferir activitats extraescolars. Per aconseguir que aquestes siguin equitatives, l'administració educativa ha de tendir a establir concerts amb els municipis o grups de municipis i cedir-los les competències, i l'administració local ha de regular aquestes activitats de manera que no hi hagi discriminació. Per últim, s'ha de trencar la divisió entre l'AMPA i l'escola. Sovint succeeix que no hi ha coordinació entre el que munta l'AMPA i l'escola, i cal normalitzar aquesta situació, cal que les activitats es coordinin. En certa manera, l'AMPA ha de ser part de la direcció de l'escola, i la planificació s'ha de fer de manera conjunta.

Sr. Lluís Filella, Federació d'Ensenyament de CC.OO.: Voldria afegir una darrera cosa: no es pot parlar de jornada i de calendari al juny i al setembre. Cal començar a parlar-ne a l'octubre, amb sis mesos de temps, de manera que al maig tots els canvis –si n'hi ha– estiguin ben clars i els mestres a les escoles i els pares els coneguin, i no es creïn falses expectatives ni debats absurds que no duen a res. Portem bastants anys parlant de calendari i d'horari al juny i al setembre, i és el pitjor que es pot fer.

Sr. Rafael Torrubia, President de la Subcomissió d'Horari i Calendari Escolar del Consell Escolar de Catalunya i moderador: Bé, per cloure l'acte demanaríem unes últimes paraules als representants de les administracions, de l'Ajuntament de Barcelona i la Generalitat de Catalunya.

Sr. Ramon Simón, assessor del Departament d'Ensenyament de la Generalitat de Catalunya:

Bé, el cert és que amb tot el que s'ha parlat aquí, sembla clar que tots tenim molta feina. Voldria dir, però, que estem vivint un moment molt bonic, amb moltes possibilitats, amb una il·lusió realista sobre el futur. Amb aquesta perspectiva, us he d'anunciar que el curs vinent, un cop superada la cotilla de la LOCE, encetarem un gran debat de tots els sectors

per arribar a un pacte nacional sobre educació, en que s'inclouran, òbviament, les qüestions relatives a la jornada i el calendari escolar i el paper dels ajuntaments en tot aquest context. Però que quedi ben clar: el que hem de construir ho hem de fer entre tots, des de la voluntat i també des dels recursos, encara que són limitats. I com que els recursos són limitats, també us dic, avui, que cal canviar el model de finançament de Catalunya per assolir l'Estat de Benestar que tots volem.

Alhora, els centres educatius han de canviar molt. Han de convertir-se en el centre cultural de la comunitat, per permetre que tots entrem al segle XXI (el departament, els ajuntaments, el professorat, les famílies, els sindicats...). Tots ens hem de modernitzar per entrar en el segle XXI. La moguda serà gran, i per assolir un funcionament del segle XXI, s'ha de canviar tot entre tots i amb el màxim consens: la manera de funcionar a nivell de personal, de recursos, de currículum.... Cal recordar, aquí, que els centres educatius han d'estar oberts, no només com a instrument de conciliació, sinó com l'element essencial de la qualitat educativa més enllà del currículum, i com el mecanisme més important per a la compensació de les desigualtats socials. Malauradament, de moment les activitats extraescolars no poden ser gratuïtes per a tothom, per manca de recursos. Per tant, cal bastir un sistema d'ajudes suficients per garantir que cap infant quedi fora de les activitats extraescolars, però essent conscients que els recursos sempre seran insuficients. Per això ens caldrà ser creatius i buscar recursos, i coordinar-los. Per això també, com us deia abans, estem intentant establir uns plans socioeducatius que recullin totes les iniciatives i les ordenin, en conciliació amb els municipis, que assumiran més responsabilitats en tots els afers educatius, en una via de cogestió amb el departament.

Per tot això jo faig una crida a tothom per a mantenir la il·lusió, perquè podem canviar les coses, però només les canviarem si ho fem entre tots.

Sra. Marina Subirats, regidora d'Educació de l'Ajuntament de Barcelona: Vull començar dient que he gaudit molt d'aquest debat. La raó és que en altres debats sobre aquest tema als quals he assistit, m'ha semblat que la posició majoritària era demanar treure's els infants de sobre, per falta de temps. I és clar que entenc la necessitat de les famílies, però sincerament penso que així no anem bé.

És obvi que aquest és un debat molt complex. A títol personal, com a persona que s'ha interessat des de sempre pels fenòmens socials i per totes aquestes qüestions, penso que la única solució és que treballem menys hores, i sobretot que els homes treballin menys hores i assumeixin feines a l'àmbit familiar, cosa que encara no s'ha aconseguit enlloc. Per això les dones, que sortosament s'han incorporat al mercat laboral, van sobrecarregades de feina. Per tant, es tracta que els homes i les dones comparteixin les tasques familiars i domèstiques. I aquest és un problema seriós, perquè els homes es resisteixen a canviar, i ens costarà molt reequilibrar aquesta balança. Alhora, tenim un sistema productiu que cada cop exigeix més de les persones en termes de temps.

Però hem de pensar que no té sentit que un infant passi més de 8 hores a l'escola. És un disbarat. Un infant necessita, per créixer, diferents ambients, diferents persones... Així doncs, jo entenc que la situació és tal que hem d'anar posant pegats, per veure on podem deixar el fill o la filla. Però hem de ser conscients que no anem bé, perquè arriba un moment que el que passa és que no té sentit tenir fills. I això, com tots sabem, és el que està passant actualment. Per tant, per poder recuperar una mica el sentit de les coses, és evident que la família ha de gaudir d'unes hores per dedicar-les als fills i filles.

Com a representant de l'Ajuntament de Barcelona, he de ser més possibilista. I he de dir que podem avançar una mica, no massa, en solucionar aquest problema. En llocs petits, encara és possible fer més coses, però en una ciutat tan gran com Barcelona serien necessaris uns recursos dels quals, òbviament, no disposem. Hi ha moltes limitacions: el problema és que obrir els centres tot el dia no és senzill. Ho és en teoria, però en la pràctica planteja moltes dificultats (tot i que, per exemple, a les tardes hi ha molts espais esportius de les escoles ocupats per adults que hi fan diverses activitats). En primer lloc, cal pensar que l'escola és la casa de l'infant, i per tant no és fàcil que tothom hi entri i hi faci el que vulgui. Per exemple, què passa amb les coses que els infants deixen a l'aula? A més, cal considerar qüestions com la neteja, com el desgast físic i material dels mobles, com el consum d'electricitat, etc.. No és tracta només, per tant, de trobar un monitor. No és tan fàcil.

Pel que fa a la implicació de l'Administració local, el cert és que hi ha bastants municipis disposats a treballar-hi, però necessiten recursos extres. Se'n va parlar a bastament quan l'any passat la FAPAC va posar aquesta qüestió sobre la taula. Hi ha diversos factors que no hem de perdre de vista: en primer lloc, que l'administració és de tothom, i té uns recursos limitats, i per tant ha de fer les coses fixades per llei. Si estirem més els recursos, acabarem no fent bé les coses a les quals ens obliga la llei. Per exemple, només una quarta part de la despesa en educació de l'Ajuntament de Barcelona es destina a fer coses obligatò-

ries, i tot i això no sempre les acabem de fer bé. En realitat, doncs, el que hauríem de fer seria retallar la despesa en coses no obligatòries i fer millor les que ens mana la llei. Però és evident que l'administració també ha de prioritzar els recursos per donar respostes a les diverses necessitats de la població. Sempre que hi ha recursos de la comunitat, cal establir prioritats. En el cas de la política educativa, la sortida de les dones al mercat laboral ha generat una necessitat urgent, i donar resposta a aquesta necessitat és la nostra prioritat: hem de construir escoles bressol.

Per tant, us he de dir amb tota franquesa que en aquest moment les qüestions que s'han plantejat en aquest debat, tot i ser un problema per part de la població, representen un tema molt difícil d'assumir per part de les administracions locals, a no ser que augmentin molt els recursos. Perquè si ho hem de fer bé, hi hem d'abocar molts recursos. I senzillament, amb els recursos actuals no hi podem fer front.

D'altra banda, cal reconsiderar el paper de les famílies. Abans, la meitat de l'energia del pare i la mare es dedicava a la cura dels fills. Avui, aquesta proporció ha disminuït molt, i penso que cal retornar-hi. Si no hi ha un compromís per part de les famílies, ens podríem plantejar, a l'extrem, tancar tots els infants en falansteris semblants als del segle XIX. És clar que això no és el que volem, ni nosaltres, ni els professors ni les famílies. Evidentment, l'administració ha de posar recursos al servei de les famílies, i les ha d'ajudar, però tampoc pot ser que les famílies deleguin totalment les seves responsabilitats.

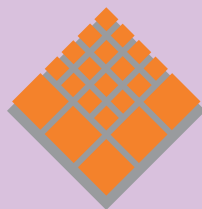
Ja sé que el que dic no és gaire optimista, però he intentat explicar-vos la situació real. Això vol dir que no hi podem fer res? No. En podem parlar, pensar, veure que seria indispensable, quines serien les solucions mínimes, quin és el compromís al qual podríem arribar entre tots. Cal seguir-hi treballant.

Voldria afegir una darrera cosa: la solució que els infants més grans ajudin als petits és una iniciativa que ja s'està duent a terme a Barcelona, i està resultant una experiència molt interessant. Des de l'IMEB participem en el projecte "Èxit", en el qual el que s'anomena un "amic gran" ajuda els més petits en les hores posteriors a classe. Però he de dir que aquesta experiència, aquesta ajuda es dirigeix exclusivament a les necessitats dels nois i noies, a la millora de la seva escolaritat, i no es pretén que siguin una mena de guarderies mentre els pares treballen, perquè les empreses han decidit que els seus empleats treballin encara mes hores.

Sra. Carme Turró, Secretària del Consell Escolar Municipal de Barcelona: Moltes gràcies a tothom. Només volia afegir que la continuació d'aquest debat és reordenar-lo en un primer document consensuat que serà enviat a les comissions de treball de cadascun dels Consells Escolars Municipals de Districte per ser debatut i esmenat. Posteriorment s'intentarà consensuar un document final que es portaria a debat al Plenari del Consell Escolar de Barcelona.

Amb això vull dir que som plenament conscients que hem iniciat un debat, i no tenim cap pretensió de tancar-lo, perquè com heu vist és un tema molt complex, ampli, molt profund. Nosaltres només som una part del conjunt social que té aquest problema. Per tant, benvinguts al debat, esperem que hagi servit per copsar que és un problema que afecta tothom, i que s'haurà de treballar des de molts àmbits per intentar resoldre alguna cosa. Moltes gràcies per la vostra assistència.

Consell Escolar Municipal
Consells Escolars Municipals de Districte

www.bcn.es/cem
cem@mail.bcn.es